

สถานะและความก้าวหน้าของวิชารัฐศาสตร์สาขาวิชาการปกครอง
ในประเทศไทย ระหว่างปี 1990-2007

ดร.ทิวากร แก้วมณี
วัชรพล พุทธรักษา

เสนอต่อ

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คำนำ

รายงานวิจัยฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาวิทยาศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ โดยมุ่งทำการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงสถานภาพ และความก้าวหน้าของวิชา รัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง ในประเทศไทย ในอดีตที่ผ่านมาโดยเน้นความสำคัญในช่วงระหว่างปี 1990-2007

รายงานวิจัยฉบับนี้จะสำเร็จลุล่วงลงไปไม่ได้ หากปราศจากการสนับสนุนอย่างดีจากสาขาวิชา รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร รวมถึงคณะผู้ช่วยวิจัย ที่ได้ช่วยเหลือในการหาข้อมูล และตรวจพิสูจน์อักษร

คณะผู้วิจัยคาดหวังให้รายงานการวิจัยฉบับนี้จะเป็นการกระตุ้นให้วงวิชาการรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองในประเทศไทยได้ตระหนักถึงสถานะของวิชา รัฐศาสตร์ การปกครองที่ดำรงอยู่ เพื่อร่วมกัน กำหนดความเป็นไปของวิชา รัฐศาสตร์ การปกครองต่อไปเป็นไปในทิศทางที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ต่อไป

ดร.ทิวากร แก้วมณี

วัชรพล พุทธิรักษา

พฤศจิกายน 2550

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ส่วนนำ	1
1.2 คำถามหลักของงานวิจัย.....	2
1.3 แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการวิจัย.....	2
1.4 แนวทางการวิจัย และข้อมูลการวิจัย.....	6
บทที่ 2 พัฒนาการของการศึกษารัฐศาสตร์	7
2.1 การให้นิยาม/ความหมายของคำว่า “รัฐศาสตร์” และ “รัฐศาสตร์การปกครอง”	7
2.2 แขนง/สาขาของการศึกษารัฐศาสตร์ การปกครอง.....	9
2.3 พัฒนาการของวิชารัฐศาสตร์	10
2.3.1 พัฒนาการรัฐศาสตร์สากล	10
2.3.2 พัฒนาการรัฐศาสตร์ไทย	13
บทที่ 3 สถานภาพทางงานวิจัย แนวคิด ทฤษฎีของรัฐศาสตร์สาขาวิชาการปกครองของไทย ในช่วงทศวรรษ 1990 (พ.ศ.2533-2543)	17
3.1 พัฒนาการแนวความคิดการพัฒนารัฐธรรมนูญและการเมืองและกระบวนการทำให้เป็น ประชาธิปไตย (Political Development and Democratization).....	17
3.2 การพัฒนาการแนวคิดแนวรัฐ และเศรษฐศาสตร์การเมือง	18
3.3 การพัฒนาแนวคิดแนวผสมการพัฒนากลุ่มการเมือง (Political Groups) และเศรษฐกิจ การเมือง (Political Economy)	19
3.4 การพัฒนาแนวความคิดการตบหลักทางการเมือง และ ประชาธิปไตยที่ยั่งยืน (Political Consolidation and Sustainable Democracy)	20
3.5 การพัฒนาแนวคิดรัฐนิยมใหม่ (Neo- Statism) และการเมืองเปรียบเทียบใหม่ (Neo Comparative Politics).....	21

3.6	กลุ่มแนวคิดประชาสังคม (Civil Society)	23
3.7	กลุ่มแนวคิดการเมืองแบบหลังสมัยใหม่ (Postmodernism)	26
3.8	กลุ่มแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และอื่นๆ.....	27
3.9	สรุปและข้อเสนอแนะ	28
บทที่ 4 โลกทัศน์ และปัจจัยภายนอก กับสถานภาพทางการศึกษารัฐศาสตร์		
สาขาวิชาการปกครอง.....		
4.1	นักรัฐศาสตร์ไทยและวิวัฒนาการความเข้าใจและความสำคัญของโลกทัศน์ต่อ การศึกษาการเมืองการปกครอง	29
4.2	กรณีศึกษางานวิจัยทางรัฐศาสตร์สาขาวิชาการปกครองและโลกทัศน์.....	31
4.3	Neo –Comparative Politics	33
4.4	วิวัฒนาการการเมืองเปรียบเทียบสากลและจุดกำเนิดการเมืองเปรียบเทียบใหม่ (Neo-Comparative Politics)	34
4.5	พัฒนาการการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบในประเทศไทย.....	39
4.6	แนวทางการศึกษานอกรัฐ (Above-State- Approach).....	44
4.7	สรุปและข้อเสนอแนะ	48
บทที่ 5 นานาทัศนะนักรัฐศาสตร์ไทย		
5.1	สถานะของวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองของไทย.....	49
5.2	โลกทัศน์และธรรมเนียมปฏิบัติกับการศึกษารัฐศาสตร์.....	54
5.3	ทิศทาง แนวโน้ม และข้อเสนอแนะที่มีต่อรัฐศาสตร์ การปกครอง.....	59
บทที่ 6 หลักสูตรการเรียนการสอนของวิชารัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง		
6.1	วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักสูตรปริญญาตรี	63
6.2	วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักสูตรปริญญาโท.....	73
6.3	วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักสูตรปริญญาเอก.....	80

6.4 ภาพรวมหลักสูตรรัฐศาสตร์ ด้านการปกครอง ของมหาวิทยาลัยภูมิภาค.....	83
6.5 ภาพรวมคณาจารย์สาขาการปกครองของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.....	84
6.6 สรุป.....	86
บทที่ 7 บทสรุป และข้อเสนอแนะ.....	87
รายการอ้างอิง.....	88
ภาคผนวก.....	96
ประวัติผู้วิจัย.....	112

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ส่วนนำ

ที่ผ่านมาสถานภาพของวิชาการรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองนั้นมีพัฒนาการตามแนวโน้มของการพัฒนาความรู้จากนักวิชาการในมหาวิทยาลัยที่มีการจัดการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ที่มีประวัติการก่อตั้งยาวนาน และมีสถานที่ตั้งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศและระบบราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เป็นที่น่าสังเกตว่านักวิชาการที่เรียกได้ว่าเป็นผู้ผลิตและนำความก้าวหน้ามาสู่วงการวิชาการรัฐศาสตร์ สาขาวิชาปกครองด้วยแนวความคิดและงานวิจัยที่เรียกได้ว่าเป็นสิ่ง “ใหม่” นั้นมักจะเป็นนักวิชาการที่มีพื้นฐานการศึกษาจากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ และที่ผ่านมานักวิชาการเหล่านี้เลือกที่จะทำงานในมหาวิทยาลัยชั้นนำที่กระจุกตัวในกรุงเทพฯ ในขณะที่นักวิชาการรัฐศาสตร์สาขาการปกครองในมหาวิทยาลัยต่างจังหวัดที่มักจะตั้งขึ้นใหม่นั้นในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมาจะมีพื้นฐานการศึกษาส่วนใหญ่ในระดับปริญญาโท หรือปริญญาเอก ที่มีแนวโน้มจบการศึกษาภายในประเทศ

ดังนั้นพัฒนาการของสถานภาพความรู้ทางวิชาการรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง นั้นมักจะหนีไม่พ้นจากการเป็นผู้รับเอาแนวความคิดจากนักวิชาการที่มีศักยภาพในการเชื่อมโยงความรู้จากวงวิชาการจากต่างประเทศ

ที่จริงแล้วการศึกษาการเมืองไทยเป็นสิ่งที่เห็นได้ค่อนข้างชัดว่า จะมีลักษณะผันตรงต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสแนวความคิด และการตื่นตัวของวงวิชาการตะวันตก แม้ว่าการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยไทยในปัจจุบันนั้นอาจมองได้ว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และการเติบโตของระบบราชการ แต่ทั้งนี้ทิศทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อการตลาด และการมุ่งพัฒนาทางวิชาการอย่างจริงจังก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันด้วยเช่นกัน

วงวิชาการรัฐศาสตร์สากลในรอบทศวรรษที่ผ่านมามีแนวความคิดทางวิชาการ และปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญหลายประเด็นด้วยกัน เช่น แนวคิดเรื่องการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน (Human Right) เป็นต้น แต่แนวความคิดที่มีอิทธิพลต่อวงการรัฐศาสตร์สากลอย่างเด่นชัด คือ แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ (Globalization) และธรรมาภิบาล (Good Governance) ทั้งนี้เพราะโลกาภิวัตน์นั้นถูกมองว่าเป็นปรากฏการณ์ที่มีผลกระทบทางสากลต่อโครงสร้างอำนาจ และบทบาทของรัฐที่สำคัญ ในขณะที่ธรรมาภิบาลนั้นก็เป็มาตรฐานการปกครองอันใหม่ที่นอกเหนือไปจากเรื่องของประชาธิปไตย

แนวความคิดทั้งสองนั้นเป็นกระแสความคิดที่มีอิทธิพลอย่างสูง ต่อวงวิชาการรัฐศาสตร์ในระดับสากล และมีผลต่อการพัฒนาสถานะและความก้าวหน้าต่อวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองในประเทศไทยอย่างมาก

การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทยนั้นได้มีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการในระดับมหาวิทยาลัยในระยะเริ่มแรกคือช่วงทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา ตลอดระยะเวลากว่า 60 ปีที่ผ่านมาวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทยได้ถูกปรับเปลี่ยนไปอย่างมากจากยุคเริ่มแรกทั้งในแง่ของวัตถุประสงค์ของการผลิตบัณฑิตทางรัฐศาสตร์ ขอบเขตความสนใจ และวิธีการศึกษาที่มีความหลากหลายมากขึ้น รวมไปถึงสถานะของวิชารัฐศาสตร์ที่มีความเป็นธุรกิจ ดังเห็นได้ชัดจากการเปิดหลักสูตรรัฐศาสตร์ภาคพิเศษทั้งในระดับปริญญาบัณฑิต รวมถึงมหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิตขึ้นในมหาวิทยาลัยต่างๆ

ปัจจัยที่กำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงของวิชารัฐศาสตร์ไทยนั้นเกิดขึ้นจากทั้งปัจจัยภายในประเทศ และปัจจัยเชิงโครงสร้างหรือปัจจัยในระดับโลก ปัจจัยภายในประเทศ อาทิ การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดรัฐประหารอันนำไปสู่ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายรัฐ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น ส่วนปัจจัยเชิงโครงสร้างในระดับโลก เช่น การได้รับอิทธิพลจากวิชาการรัฐศาสตร์จากต่างประเทศ ผ่านทางนักวิชาการ อาจารย์ที่ไปศึกษาต่อในประเทศสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เป็นหลัก

ดังนั้นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจอิทธิพลของแนวความคิดในระดับสากลที่มีต่อการศึกษารัฐศาสตร์ สาขาการปกครองในประเทศไทยจึงมีความสำคัญและควรค่าแก่การศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจเชื่อมโยงกันระหว่างวงการรัฐศาสตร์สากล และรัฐศาสตร์ไทย รวมถึงเข้าใจทิศทางของการศึกษารัฐศาสตร์ในอนาคตได้ต่อไป

1.2 คำถามหลักของงานวิจัย

1. อิทธิพลของแนวความคิดโลกาภิวัตน์, ปัจจัยการเมืองระหว่างประเทศ และบรรณาภิบาลมีผลกระทบต่อการศึกษาวิชารัฐศาสตร์สาขาการปกครองในช่วงปี 1990 ถึง 2007 อย่างไร (หรือปี 2533-2550)
2. สถานะของวิชารัฐศาสตร์สาขาวิชาการปกครองของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากพัฒนาการของวงการรัฐศาสตร์ในระดับสากลอย่างไร หรือมีการศึกษาวิจัยก้าวหน้าทันการศึกษารัฐศาสตร์ในระดับสากลหรือไม่ อย่างไร

1.3 แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

แนวทางการศึกษาความก้าวหน้าทางรัฐศาสตร์โดยหลักแล้วให้ความสำคัญทั้งตัวแปรทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่ไม่มีการระบุเป็นแนวทางในลักษณะของปัจจัยที่ชัดเจน (Easton, ed. 1991) แต่ทั้งนี้

Bernard Crick (1959) ได้เสนอว่า แนวความคิดทางรัฐศาสตร์ เป็นตัวสะท้อนของอิทธิพลของสังคม สำหรับ Crick สังคมนั้นมีอิทธิพลอย่างสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเนื้อหา และคุณค่าทางวิชาการ รัฐศาสตร์ เขาได้เสนอว่า การศึกษารัฐศาสตร์ทุกที่เป็นการตอบสนองต่อการเกิดวิกฤติ โดยที่รัฐศาสตร์เป็นการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับพลเมืองและเป็นเพียงเครื่องมือทางการศึกษาเท่านั้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าการศึกษารัฐศาสตร์ไทย ตอบสนองต่อการนำเข้าแนวความคิดทางทฤษฎีตะวันตก ไม่เป็นไปตามแนวคิดของ Crick แต่เป็นไปตามรูปแบบทางสังคม และการเมืองของทิวากร แก้วมณี (Dhiwakorn Kaewmanee 2007: 13)¹ ที่ว่า การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการและสังคมไทย มีการเชื่อมโยงกับอิทธิพลของปัจจัยภายนอกสูง ในลักษณะการเล่นร่วมกันของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก(interplay) : ซึ่งการพัฒนาการของวงวิชาการอเมริกา กับวงวิชาการไทยไม่สามารถใช้ตัวแบบเดียวกัน เพราะสหรัฐอเมริกา มีบทบาทสูงในการขับเคลื่อนทางสังคมตัวเอง ผู้การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในประเทศต่างๆ

และเป็นที่สังเกตอีกด้วยว่าองค์ความรู้ของการศึกษาที่นักวิชาการไทยพัฒนาขึ้นมาเองมักจะไม่ได้ ได้รับความนิยม และ ตอบสนองในการศึกษาค้นคว้าต่อ เช่น องค์ความรู้เรื่องไตรลักษณ์รัฐ ของ ศาสตราจารย์ ดร.ชยอนันต์ สมุทวณิช แต่ว่าที่ชัดเจนคือ ในช่วงการพัฒนาของรัฐศาสตร์ไทยเป็นช่วงที่แนวความคิดที่ใช้ในวงการรัฐศาสตร์ไทยเป็นการนำเข้าจากการพัฒนาการรัฐศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา² โดยที่ Crick (1959) ผู้เขียนงานศึกษาความก้าวหน้าในวงการรัฐศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาได้สร้างกรอบแนวความคิดไว้ว่า สังคมนั้นมีอิทธิพลอย่างสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเนื้อหา และคุณค่าทางสังคมของวิชาการรัฐศาสตร์ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้นกลับตรงกันข้าม³ (Crick 1959: 209)

Crick เสนอว่า การศึกษารัฐศาสตร์ทุกที่เป็นการตอบสนองต่อการเกิดวิกฤติ⁴ โดยที่รัฐศาสตร์เป็นการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับพลเมือง และเป็นเพียงเครื่องมือทางการศึกษาเท่านั้น (Baum, Houston and Paine 1972:209) ในกรณีการศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงรัฐศาสตร์ในประเทศไทย อนุสรณ์ ลี้มณี (2543) ให้ข้อคิดเห็นว่า ข้อเขียนที่ผ่านมาเกี่ยวกับทิศทางและการเปลี่ยนแปลงการศึกษารัฐศาสตร์ไทยเป็นการแสดงให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงว่าสถานภาพของการพัฒนาการรัฐศาสตร์ไทยนั้นเป็นอย่างไร แต่ไม่มีงานใดที่โดดเด่นในการศึกษาวิเคราะห์ว่าทำไมการศึกษารัฐศาสตร์จึงเป็นอย่างนั้น(อนุสรณ์ 2543 : 9)

¹ กรุณาดูรายละเอียดของแนวคิดที่ <http://www.ub.uni-freiburg.de/xopac/wwwolix.cgi?db=ubfr&index=0&field1=ti&name1=&opt1=and&field2=ar&name2=kaewmanee&opt2=and&field3=ct&name3=&limit2=+&Aktion=S+U+C+H+E+N&limit=&.cgifields=opt1&.cgifields=opt2>

² ดูสถิติ บุญบงการ วัฒนาการวิชาการรัฐศาสตร์ สาขาการเมืองเปรียบเทียบ ในรัฐศาสตร์ ๕๐ ปี เปรียบเทียบกับ งานของ David Easton, Political science in the United States : past and present in David Easton, ed et al, 1991 and William C. Buam and et al(1992: 203-212).

³ “...political science is heavily influenced by the society in which it is located and that society’s values....events in the political system affect political studies”.

⁴ “The study of politics is everywhere a response to a belief that there is a crisis” (Crick 1959:36).

โดยอนุสรณ์ก็เช่นเดียวกับ Crick ที่ให้ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมเป็นปัจจัยหลักในการผลักดันทิศทางการพัฒนาของการศึกษารัฐศาสตร์ไทย⁵ (อนุสรณ์ 2543: 9)

อนุสรณ์อธิบายว่า การศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของสังคมที่มีต่อการก่อตัว พัฒนาการ การจัดระเบียบ และบทบาทของศาสตร์ในสังคมนั้น อาจเรียกว่าเป็นแนวทางสถาบัน (Institutional approach) ซึ่งเป็นการศึกษาอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก (Externalist approach) หรือ การอธิบายเชิงปฏิสัมพันธ์ โดยศาสตร์ทั้งหลายที่เป็นผลผลิตของสังคม โดยปัจจัยทางสังคมอาจเป็นได้ทั้งปัจจัยภายใน เช่น โครงสร้างทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา และระบบความเชื่อของคนในสังคม และที่เป็นปัจจัยภายนอก อันได้แก่ อิทธิพลทางวิชาการในประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะรัฐศาสตร์แบบอเมริกัน ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนารัฐศาสตร์ในทุกสังคม (อนุสรณ์ 2543:14)

อย่างไรก็ดีการนำเสนอแนวความคิดของอนุสรณ์นั้นเป็นการรวบรวมแนวความคิดในเชิงภาพรวมอย่างกว้างๆที่ไม่ได้ระบุว่า ปัจจัยใดจะเป็นตัวกำหนดหลักการพัฒนาการรัฐศาสตร์ไทย โดยเฉพาะอิทธิพลทางสังคม อันได้แก่ โครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา และระบบความเชื่อ กับอิทธิพลจากต่างประเทศ หรือถ้าหากมีความสัมพันธ์แล้วจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะใด ในฐานะที่เป็นปัจจัยหลักหรือเป็นปัจจัยรองที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนารัฐศาสตร์ หรือแม้แต่เป็นปัจจัยร่วมกันอย่างไร

ดังนั้นรายงานวิจัยฉบับนี้จึงเสนอเสนอสมมติฐานแนวความคิดว่า ความก้าวหน้าในวงการรัฐศาสตร์ไทยมีความก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงตามการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของวงการรัฐศาสตร์ในระดับสากลที่เป็นการก้าวหน้าร่วมกันของรัฐศาสตร์ในประเทศต่างๆซึ่งภาษาอังกฤษมีบทบาทเป็นสื่อกลางหลัก โดยเป็นที่น่าสังเกตว่านักวิชาการในมหาวิทยาลัยชื่อดัง จะเป็นหัวใจของการนำการวิเคราะห์ให้เป็นประเด็นทางวิชาการที่จะพัฒนาความก้าวหน้าในวงการรัฐศาสตร์ไทย อย่างไรก็ดีการศึกษานี้ไม่ได้มีความพยายามชี้การทำงานของตัวแปรในลักษณะของกลไก และมีกรจำกัดระยะเวลาการศึกษาเพียง 15ปี เพื่อให้เห็นกรณีตัวอย่างของการเข้ามาของแนวความคิดภายนอกที่ชัดเจน

อย่างไรก็ดี อนุสรณ์ก็ยอมรับว่า อิทธิพลทางความคิดของรัฐศาสตร์อเมริกาได้มีอิทธิพลอย่างสูงต่อพัฒนาการรัฐศาสตร์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นมหาอำนาจของสหรัฐอเมริกาในการเมืองโลก ได้มีอิทธิพลต่อการนำเข้าแนวความคิดของรัฐศาสตร์แบบอเมริกาในมิติและเงื่อนไขต่างๆ การพัฒนารัฐศาสตร์ไทยในแง่โครงสร้าง การเติบโตของสถาบันการศึกษาและบุคลากรที่จบจากการศึกษาจากต่างประเทศ (ดูเพิ่มเติมใน Muscat, 1988) เป็นอิทธิพลจากเงินช่วยเหลือที่รัฐบาลได้รับจากการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา อิทธิพลของบุคลากรจากเงินสนับสนุนของสหรัฐอเมริกาเป็นตัวแสดงหลักในการเชื่อมโยงพัฒนาการองค์ความรู้ มีลักษณะเป็นความรู้สากล (Global Knowledge) โดยบุคลากรดังกล่าว มีอิทธิพลต่อการศึกษารัฐศาสตร์ไทยอย่างสูงในช่วงระหว่างปี 1970-1980 และปลายปี 1990 นอกจากนี้ในช่วงปลาย 1960

⁵ “การอธิบายพัฒนาการของการศึกษาทางกลางการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆย่อมหนีไม่พ้นการชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์กับสังคม.....” (อนุสรณ์ 2543: 9.)

ตลอดจนช่วง 1980 เป็นทศวรรษที่การเมืองไทยเป็นที่น่าสนใจต่อการศึกษาของนักวิชาการจากสหรัฐอเมริกา ผู้ซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางการถกเถียงทางรัฐศาสตร์ไทย ในโมเดล/ตัวแบบ (Model) เกี่ยวกับการพัฒนาประชาธิปไตย การลดปริมาณของนักวิชาการต่างประเทศโดยเฉพาะจากสหรัฐอเมริกา หรือนักวิชาการที่มีอิทธิพลต่อการสร้างกรอบการถกเถียงที่เลียบคม นำไปสู่การถดถอยในการพัฒนาการตอบโต้ จากวงวิชาการรัฐศาสตร์สาขาวิชาการปกครองของไทย

การไม่เข้ามาสนใจศึกษาการเมืองไทยของนักวิชาการรัฐศาสตร์ตะวันตก เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้องค์ความรู้ของสาขาวิชาการปกครองไทยนั้นไม่ก้าวหน้ามากนัก ส่วนหนึ่งนั้นสืบเนื่องจากปัญหาการเมืองไทยไม่ได้มีเอกลักษณ์ของปัญหาที่ชัดเจนในสายตานักวิชาการตะวันตกโดยเปรียบเทียบ อีกทั้งเกิดจากการพัฒนาทางการเมืองไทย นอกจากนี้ประชาธิปไตยในช่วงตั้งแต่ 1980 เป็นสาเหตุของการไม่เกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองที่นำไปสู่การตั้งคำถามงานวิจัยที่มีแบบแผนของการศึกษาการเมืองที่ล้มเหลวของประเทศกำลังพัฒนา การพัฒนาการเมืองไทยช่วงต้น 1990 จึงเป็นการลดความน่าสนใจของประเทศไทยในฐานะประเทศกำลังพัฒนา

หากแต่ว่าส่วนหนึ่ง กระแสการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบได้เป็นช่วงของกระแสขาลง หากแต่ได้เกิดปรากฏการณ์ของการอธิบายการเมืองโดยใช้มิติทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น ในช่วงการพัฒนาทางการเมืองที่เรียกว่า “ชนกิจการเมือง” (Money Politics) การถกเถียงและการผลิตผลงานวิชาการและงานวิจัยหลัก ถูกผลิตโดยนักวิชาการเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มักเป็นนักวิชาการในสังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ช่วงการเติบโตประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษ 1990 จึงเป็นช่วงหลักของทางตันในสถานะภาพของรัฐศาสตร์ภาคปกครอง ที่เคยถกเถียงหรือพูดถึงปัญหาประชาธิปไตย ในขณะที่กระแสแนวความคิดเรื่อง “โลกาภิวัตน์” (Globalization) ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย โดยมีพื้นฐานความคิดหลักที่เกี่ยวกับการลดบทบาท และพื้นที่ของอำนาจรัฐ แนวความคิดนี้ได้เข้ามามีอิทธิพลและแสดงปรากฏการณ์ทางการเมืองใหม่ที่อยู่นอกกรอบวงรัฐศาสตร์ สาขาการปกครองไทยที่ได้เคยอธิบายไว้ในอดีต

วงการรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองไทยในช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 1990 ที่ผ่านมา จึงมีความจำกัดในการก้าวนำสถานะภาพทางการศึกษาที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์ของตนกับปรากฏการณ์ที่ถูกอธิบายจากบริบทของความเป็นระหว่างประเทศและโลกา (Global) โดยเฉพาะที่สำคัญคุณภาพของนักวิชาการรัฐศาสตร์ ในสาขาการปกครองของไทยนั้นไม่ได้มีศักยภาพในการสร้างตัวแบบการอธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างประเทศกับภายในประเทศ (แม้ว่าจะมีการทำวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องอยู่บ้างในแง่ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้มองว่าเป็นปัจจัยที่จำเป็น) โดยดูเหมือนว่าจะขาดการนำเข้าแนวความคิดจากวงวิชาการต่างประเทศเข้ามาพัฒนากับปรากฏการณ์ทางการเมืองใหม่ๆ ที่ขอบเขตของระบบการเมืองไม่สามารถอธิบายได้โดยสมบูรณ์

1.4 แนวทางการวิจัย และข้อมูลการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้เทคนิคการศึกษาตามที่ Einer และ Peshkin (1990) ให้ข้อเสนอแนะว่า การวิจัยจะเป็นการศึกษาแหล่งข้อมูล ที่ผู้ทำวิจัยทำหน้าที่สังเกต พรรณนา และ ตีความสภาวะตามความเป็นอยู่ งานวิจัยมีการตีความ มุ่งที่จะค้นหาความเป็นจริงจากเอกสาร ความหมายต่อปัจเจกบุคคลที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องและตีความความหมายเหล่านั้นโดยผู้วิจัย ดังนั้นการตีความของผู้วิจัย อาจจะไม่สอดคล้องกับการตีความของผู้อ่านจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นจริงทางการศึกษาดังคมศาสตร์ แต่ เป็นที่ยอมรับในการศึกษาแบบหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) การระบุตัวแปรหลักและ ตัวแปรรอง ไม่ได้เป็นความตั้งใจของการศึกษาชิ้นนี้ แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้วิจัยเน้นการเสนอเพื่อให้เกิดการเข้าใจในการทำงานร่วมกันของตัวแปร (interplay) และ พยายามลดการเข้าใจตัวแปรอย่างเป็นกลไก (machine) อย่างการทำวิจัยที่ได้รับอิทธิพลจากการการศึกษาวิทยาศาสตร์

นอกจากนี้ งานวิจัยฉบับนี้เป็นแนวทางการพรรณนาจากข้อมูลความเป็นจริง ความเข้าใจและการตีความจากประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ และผู้ทำวิจัย ตลอดจนผู้ที่คลุกคลีอยู่ในวงการรัฐศาสตร์ไทย ผสมผสานกับข้อมูลที่พยายามประมวลผลในรูปตารางและสถิติอย่างง่าย เพื่อเป็นตัวชี้วัดและสร้างความเข้าใจตามเทคนิคการวิจัยของ Post-Behavioralism ที่เรียกว่าระเบียบวิธีวิจัยแบบของเยอรมันที่เรียกว่า Verstehen (interpretive understanding) (Easton 1997: 283; คูด้วย Poulantzas 1973; Ollman and Vernoff 1982) การเลือกเทคนิคการตีความตามความหมายของผู้วิจัยมีความเหมาะสมในการเข้าใจการเปลี่ยนแปลงในขอบเขตการวิจัยที่กว้าง และยากที่จะเข้าใจโดยปราศจากความเข้าใจและเป็นเทคนิคที่ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถตอบคำถามการวิจัยที่ดี และให้คำตอบการวิจัยที่เป็นเชิงบูรณาการ และไม่เป็นกลไก

งานวิจัยฉบับนี้ เน้นการติดตามความก้าวหน้าทางความคิดรัฐศาสตร์ไทย และสากจากการเคลื่อนไหวทางวิชาการ โดยยึดผลงานวิชาการและงานวิจัยที่เผยแพร่อย่างกว้างขวางเป็นตัวชี้วัดความก้าวหน้าของสถานภาพเป็นหลักโดยเฉพาะในวงการศึกษารัฐศาสตร์ตามเทคนิคการวิเคราะห์ การก้าวหน้าของสถานภาพของรัฐศาสตร์ภาคการปกครองไทย ที่ปรากฏงานในของ Prof. Dr. Jürgen Rüland (2006) ที่เน้นถึงประเด็นการวิจัยและตามที่เผยแพร่ เป็นตัวชี้วัดความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของวิชารัฐศาสตร์สาขาวิชาการปกครองเป็นหลัก

บทที่ 2

พัฒนาการของการศึกษาวิชารัฐศาสตร์

All politics is global คือชื่อหนังสือเล่มล่าสุด (2007) ของ Drezner ที่เขียนหนังสืออธิบายขอบเขตใหม่ของการศึกษาการเมืองที่มีขอบเขตกว้างกว่าขอบเขตทฤษฎีระบบ และ สร้างความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ของมหาอำนาจกับการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองภายในและการเมืองโลก สิ่งนี้เป็นสิ่งที่สำคัญในการทบทวนความหมายของการเมือง และรัฐศาสตร์การปกครอง

บทนี้จะเป็นการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับพัฒนาการของการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ไทย โดยจะได้นำเสนอใน 3 หัวข้อใหญ่ด้วยกันได้แก่ 1) การให้คำนิยาม และความหมายของวิชารัฐศาสตร์ และรัฐศาสตร์การปกครอง (ของไทย) 2) วิวัฒนาการการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทย และ 3) สถานะของงานศึกษาที่เกี่ยวกับการประเมินสถานะของวิชารัฐศาสตร์

เนื้อหาในบทนี้จะให้ภาพรวมเกี่ยวกับการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทย เพื่อเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจถึงความเป็นมาของวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทย เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจสถานะของวิชารัฐศาสตร์ในปัจจุบัน และทิศทาง หรือแนวโน้มในอนาคตได้ต่อไป

2.1 การให้นิยาม/ความหมายของคำว่า “รัฐศาสตร์” และ “รัฐศาสตร์การปกครอง” (ของไทย)

คำว่า “รัฐศาสตร์” นั้นมีที่มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Political Science ซึ่งเป็นคำที่มีการให้นิยามความหมาย หรือขอบข่ายของสิ่งที่สนใจศึกษาไว้อย่างกว้างขวาง อาทิ เช่น วิชารัฐศาสตร์นั้นเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับหลักการ องค์การ และวิธีการของรัฐบาล (Webster’s New World Dictionary, 2002: 491) รัฐศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับ “สัมพันธภาพเชิงอำนาจ” ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ที่มาของอำนาจการรวมตัวและจัดตั้งกลุ่ม การต่อสู้ การใช้อิทธิพลและการต่อรอง ตลอดไปจนถึงการตัดสินใจและกำหนดนโยบาย (เสน่ห์ จามริก, 2521 :19) รัฐศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับ การกำเนิด และลักษณะของรัฐ สถาบันทางการเมืองการปกครอง อำนาจ การตัดสินใจหรือนโยบายสาธารณะ ระบบการเมือง รวมทั้งการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆเพื่อสังคม (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2525 : 33) รัฐศาสตร์คือการศึกษาวิชาการเมืองโดยใช้ศาสตร์หรือวิชาการเข้ามาวิเคราะห์ นอกจากนี้รัฐศาสตร์ยังจัดเป็นการศึกษากลุ่มหนึ่งของสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ ทฤษฎี องค์การ รัฐบาล และแนวปฏิบัติของรัฐ (ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร, 2549 : 3) รัฐศาสตร์เป็นความพยายามศึกษาหากฎ (laws) กฎเกณฑ์ (Rules) หรือหลักการ (Principles) เกี่ยวกับการเมือง ในลักษณะที่เป็นหลักกว้างๆ ไม่ถึงกับเป็นกฎแม่นยำเหมือนในทางวิทยาศาสตร์ (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2548 :1)

รัฐศาสตร์เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจเพื่อใกล้เคียง แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเรื่องของการกระจายสินค้า และสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมโดยผ่านสถาบันทางการเมืองการปกครอง (Alan Isaak อ้างถึงใน บูมอริ, 2550 :11)

รัฐศาสตร์เป็นการศึกษาการเมืองและการปกครอง ซึ่งคำว่าการเมือง (Politics) หมายถึงกระบวนการของการตัดสินใจในกลุ่ม ชุมชน หรือสังคมโดยผ่านการใช้อิทธิพลและอำนาจ ส่วนการปกครองหรือรัฐบาล (Government) หมายถึงตัวคนหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการเมือง และนำการตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติเพื่อสังคม (Marcus Ethridge และ Howard Handleman; อ้างถึงใน บูมอริ, 2550 :11)

รัฐศาสตร์หมายถึงการศึกษาว่าด้วยเรื่องประวัติศาสตร์ การเมือง การเศรษฐกิจ กฎหมายมหาชนและธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันทั้งในยุโรปและอเมริกา ต่อมาเมื่อการศึกษาในสาขาวิชาต่างๆมีการแบ่งออกเป็นสัดส่วน คำว่ารัฐศาสตร์จึงใช้เฉพาะการศึกษาในเรื่องของการปกครอง และการเมืองเป็นหลัก (เกษม อุทยานิน, มปป. : 11)

รัฐศาสตร์ เป็นการศึกษากระบวนการแบ่งปันและถ่ายโอนอำนาจในกระบวนการตัดสินใจ เมื่อเปรียบเทียบกับสาขาอื่นๆ การศึกษาด้านรัฐศาสตร์นั้นถูกจัดว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวและสถาบันที่เป็นสาธารณะ และเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กระบวนการทางการเมือง สถาบันทางการเมือง รวมถึงปรากฏการณ์ต่างๆทางการเมือง การศึกษารัฐศาสตร์เป็นการศึกษาในลักษณะของสหวิทยาการ โดยอาศัยองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาอื่นมาช่วยในการอธิบายหรือประกอบในการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆที่เกิดขึ้น (Th.wikipedia.org)

จากคำนิยามข้างต้น จะเห็นได้ว่าการให้นิยามความหมายเกี่ยวกับวิชารัฐศาสตร์ไว้อย่างหลากหลายแตกต่างกันไปตามมุมมองของนักวิชาการแต่ละคน แต่ทั้งนี้จุดร่วมที่นักวิชาการส่วนใหญ่มีร่วมกัน คือ วิชารัฐศาสตร์นั้นเป็นสังคมศาสตร์แขนงหนึ่งที่ทำให้ความสนใจกับการศึกษาเกี่ยวกับอำนาจ รวมไปถึงการได้มาและการจัดสรร/จัดการเกี่ยวกับอำนาจเพื่อประโยชน์ของประชาชน

ส่วนนิยาม ความหมายของคำว่า “รัฐศาสตร์ การปกครอง” นั้นมีที่มาสืบเนื่องจากพัฒนาการช่วงแรกของการศึกษารัฐศาสตร์ในประเทศไทย ที่มีวิวัฒนาการมาจาก โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือนในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มุ่งเน้นการผลิตนักปกครอง เป็นข้าราชการชั้นสูงไปทำงานในหน่วยงานราชการต่างๆ ซึ่งในยุคแรกนั้นวิชาที่ว่าด้วย “การปกครอง” นั้นจะเป็นการศึกษาที่หลักกฎหมาย เป็นหลัก และได้มีวิวัฒนาการเรื่อยมา จนกระทั่งการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ ด้านการปกครองนั้น ไม่ได้เป็นการศึกษาที่เน้นการผลิตนักปกครอง หรือการเรียนที่เน้นตัวบทกฎหมายอีกต่อไปแล้ว⁶

⁶ ดูความเห็นเกี่ยวกับสถานะของวิชารัฐศาสตร์ การปกครองของไทย ในบทที่ 5

2.2 แขนง/สาขาของการศึกษารัฐศาสตร์ การปกครอง

วิชารัฐศาสตร์นั้นเป็นวิชาที่มีขอบเขตของการศึกษา หรือขอบเขตของความสนใจที่กว้างขวางมาก และนักวิชาการได้จำแนกแขนง/สาขาของการศึกษารัฐศาสตร์ไว้หลายแบบด้วยกัน เช่น David Jary and Julia Jary (2000: 468) ได้จำแนกแขนงวิชารัฐศาสตร์ออกเป็น 2 แนวทางหลักด้วยกัน คือ 1) กลุ่มที่พยายามอธิบาย และเปรียบเทียบรูปแบบของรัฐบาล และการเมืองระบบต่างๆ โดยวางอยู่บนฐานของงานของนักปรัชญา นักประวัติศาสตร์ นักทฤษฎีรัฐธรรมนูญ เป็นต้น และ 2) กลุ่มที่พยายามดึงให้การศึกษาการเมืองนั้น มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น และมีลักษณะบูรณาการระหว่างศาสตร์ต่างๆ เช่น สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา เป็นต้น

เกษม อุทยานิน (มปป. :11-12) จำแนกแขนงวิชาของการศึกษารัฐศาสตร์ออกเป็น 4 แขนงด้วยกัน คือ 1) วิชาที่ว่าด้วยลักษณะการปกครองเปรียบเทียบ (Comparative government) 2) ทฤษฎีการเมือง (Political theory) 3) กฎหมายมหาชนและธรรมศาสตร์ (Public law and jurisprudence) รวมทั้งกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายปกครอง 4) การศึกษาถึงทางปฏิบัติและหน้าที่ (Functional studies) เช่น เรื่องพรรคการเมือง วิธีการฝ่ายนิติบัญญัติ วิธีดำเนินงานศาล เป็นต้น

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2525 : 16-30) จำแนกเป็น 1) ทฤษฎีการเมือง 2) กฎหมายมหาชน 3) การเมืองภายในประเทศ 4) รัฐประศาสนศาสตร์ 5) การเมืองเปรียบเทียบ 6) การเมืองระหว่างประเทศ

ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ (2541 : 611) จำแนกเป็น 1) การปกครอง (Government) 2) กฎหมายสาธารณะ (Public Law) 3) พรรคการเมือง (Political Party) 4) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relation) 5) ปรัชญาทางการเมือง (Political Philosophy) 6) รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) 7) การปกครองเปรียบเทียบ (Comparative Government)

การจำแนกข้างต้นเป็นการนำเสนอภาพให้เห็นว่า การศึกษารัฐศาสตร์นั้นมีขอบเขตของความสนใจ หรือแนวทางในการศึกษาที่กว้างขวางเป็นอย่างยิ่ง แต่สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยสังเคราะห์จากข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และการสัมภาษณ์ จึงจำแนกแขนง/สาขา ของการศึกษารัฐศาสตร์ เฉพาะด้านที่เรียกว่า “การปกครอง” ในประเทศไทยว่า สามารถจำแนกได้เป็น 5 กลุ่มหลักด้วยกันคือ 1) กลุ่มวิชาด้านทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง 2) กลุ่มวิชาด้านสถาบันทางการเมือง 3) กลุ่มวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบ 4) กลุ่มวิชาด้านการเมืองภาคประชาชน ประชาสังคม และการเมืองอัตลักษณ์ และ 5) กลุ่มวิชาด้านระเบียบวิธีวิทยา นโยบายสาธารณะ และวิชาที่เป็นวิชาชีพ เช่น กฎหมาย และอื่นๆ

2.3 พัฒนาการของวิชารัฐศาสตร์

2.3.1 พัฒนาการรัฐศาสตร์สากล

การศึกษาวิชารัฐศาสตร์นั้นมีพัฒนาการ และมีการเปลี่ยนแปลงมุมมอง โลกทัศน์ เป้าหมายในการศึกษาตลอดจนเครื่องมือ และวิธีการในการศึกษาเองนั้นก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่อง ในงานของอนุสรณ์ ลีมมณี (2543) ได้อธิบายวิวัฒนาการของการศึกษารัฐศาสตร์ได้เป็น 5 ยุคด้วยกันคือ การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคคลาสสิก ยุคสถาบัน ยุคเปลี่ยนผ่าน ยุคพฤติกรรมศาสตร์ และยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์

1) ยุคคลาสสิก (Classical period)

การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคแรกสุดนี้เกิดขึ้นในช่วงยุคกรีกโบราณจนถึงศตวรรษที่ 19⁸ ในยุคคลาสสิกนี้รัฐศาสตร์คือการแสวงหาเกี่ยวกับสิ่งที่ควรจะเป็นอาทิ เป็นการตั้งคำถามถึงการเมืองที่ดี รัฐที่ดี ผู้ปกครองลักษณะของรูปแบบการปกครองที่พึงประสงค์ ว่าควรมีลักษณะเช่นใด ความดี ความยุติธรรมคืออะไร เป็นต้น เรียกได้ว่าการศึกษารัฐศาสตร์ในช่วงนี้นั้นเป็นการศึกษาสิ่งที่ควรจะเป็นมากกว่าศึกษาสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ในยุคนี้ความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

การศึกษารัฐศาสตร์แบบนี้มีจุดเริ่มต้นจากการพิจารณาประเด็นปัญหาทางการเมืองในมุมมองของปรัชญาที่ว่าด้วยหลักปฏิบัติทางสังคมที่ถูกต้องและเป็นธรรม (Moral philosophy) กิจกรรมทางการเมืองในรัฐศาสตร์ยุคนี้จะเป็นสิ่งที่มีจรรยาบรรณ อุดมคติ และค่านิยมส่วนตัวกำกับอยู่ด้วย การศึกษาโดยขึ้นกับค่านิยม ปทัสถาน และมุมมองของผู้ศึกษาเป็นหลักนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า การศึกษาในเชิงปทัสถาน (Normative Approach)

วิธีในการศึกษาในยุคนี้เป็นแบบนิรนัย (Deductive Method) กล่าวคือการศึกษาจะเริ่มต้นด้วยการเสนอหลักการและเหตุผลเชิงทฤษฎี แล้วจึงหาข้อมูลและหลักฐานมาชี้ให้เห็นว่ากรณีที่ต้องการอธิบายนั้นมีเงื่อนไขที่สอดคล้องกับหลักการดังกล่าว เพื่อที่จะสรุปว่ากรณีนั้นควรจะเป็นไปตามหลักการข้างต้น อย่างไรก็ตามการศึกษารัฐศาสตร์ในยุคนี้นั้นให้ความสำคัญกับประเด็นที่ศึกษามากกว่าการเน้นที่ระเบียบวิธีในการวิจัย ดังนั้นการการศึกษารัฐศาสตร์ในช่วงนี้จึงมักจะมีปัญหาในการจำแนกระหว่างส่วนที่เป็นแนวคิดเชิงทฤษฎี กับส่วนที่เป็นข้อมูลสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว

⁷ การจำแนกยุค/สมัย/ช่วงเวลา ของพัฒนาการการศึกษารัฐศาสตร์นี้ค่อนข้างเป็นการแบ่งในเชิงอัตวิสัย (Subjective) คือ การแบ่งตามความเห็นของนักวิชาการแต่ละท่าน แต่ทั้งนี้จุดร่วมของพัฒนาการในยุคต่าง ๆ นั้นคล้ายคลึงกัน.

⁸ ทินพันธุ์ เองก็จำแนกเช่นเดียวกับ อนุสรณ์ คูทินพันธุ์ น.13 ใน สมบัติ (บรรณาธิการ)

⁹ ปรีชา น.611

2) ยุคสถาบัน (Institutional period)

การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคสถาบันนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสการพัฒนาประชาธิปไตย (Democratization) ที่เกิดขึ้นในยุโรปในศตวรรษที่ 19 ประเด็นหลักของการศึกษารัฐศาสตร์ในยุคนี้ไม่ได้เป็นการแสวงหารูปแบบการปกครองที่ดี หรือแสวงหารัฐในอุดมคติเช่นการศึกษาในยุคคลาสสิก แต่มุ่งเน้นไปที่ประเด็น การสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลที่ใช้อำนาจตามกรอบรัฐธรรมนูญ และการปกครองโดยมีผู้แทน เป็นหลัก

จุดเน้นหลักของรัฐศาสตร์ในยุคนี้เน้นที่สถาบันทางการเมืองที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในแง่โครงสร้าง และอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ดังนั้นหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) จึงเป็นการมุ่งเน้นไปที่สถาบันทางการเมืองหลักๆ เช่น รัฐสภา รัฐบาล ศาล กฎหมายต่างๆ เช่น รัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง เป็นต้น

ในแง่ของวิธีการในการศึกษาของวิชารัฐศาสตร์ในยุคนี้ ใช้วิธีการที่สำคัญ 3 ด้านด้วยกันคือ การพรรณนาและการหาข้อสรุปเชิงอุปนัย (Descriptive-inductive) การวิเคราะห์องค์การทางการเมืองด้วยมุมมองด้านกฎหมาย (formal-legal) และการเปรียบเทียบและข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ (Historical and comparative) นอกจากนี้ยังเริ่มมีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเอกสารทางประวัติศาสตร์และกฎหมาย (ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, 2541 : 611)

ในยุคนี้การศึกษารัฐศาสตร์ได้มีการขยายตัวออกไปกว้างขวางมากขึ้นจนมีการจัดตั้งสถาบันทางการศึกษาทางรัฐศาสตร์ขึ้นอย่างเป็นทางการในหลายประเทศ เช่น การตั้ง Ecole Libre des Sciences Politiques ในฝรั่งเศสในปี 1872 การตั้ง London School of Economic and Political Science ในอังกฤษในปี 1895 รวมถึงการเรียนการสอนกลุ่มวิชารัฐศาสตร์ (Staatswissenschaft) ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในเยอรมัน แต่ทั้งนี้การเรียนการสอนรัฐศาสตร์ในฐานะของสาขาวิชาที่แยกตัวออกจากสังคมศาสตร์สาขาอื่นๆ อย่างชัดเจนนั้น ได้เริ่มต้นในสหรัฐอเมริกา ก่อนสังคมอื่น โดยมีนักวิชาการเด่นในช่วงนี้ เช่น John Burgess, Frank Goodnow และ Munroe Smith เป็นต้น

3) ยุคเปลี่ยนผ่าน (Transitional period)

การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคเปลี่ยนผ่านนี้ได้เกิดขึ้นในช่วงระหว่างต้นศตวรรษที่ 20 จนกระทั่งก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุคนี้ การศึกษารัฐศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาได้เติบโตอย่างรวดเร็ว และกลายเป็นผู้นำในการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ (Americanization of political science) ในยุคนี้วิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์ได้รับอิทธิพลจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และความพยายามของนักรัฐศาสตร์อเมริกันจำนวนหนึ่งที่ต้องการสร้างอัตลักษณ์ให้กับการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ และขณะเดียวกันก็มุ่งยกระดับรัฐศาสตร์ให้เป็นวิทยาศาสตร์ในทำนองเดียวกันกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

นักวิชาการที่มีบทบาทในการเรียกร้องให้การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ รับผิดชอบต่อวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในช่วงนี้เช่น A. Lawrence Lowell ผู้เรียกร้องให้นำเอาความรู้ด้านสถิติมาใช้ทางรัฐศาสตร์ รวมถึงคนอื่นๆเช่น Henry Jones Ford, Jesse Macy, Arthur F. Bentley และ Charles Merriam เป็นต้น

สถาบันการศึกษาทางรัฐศาสตร์ที่มีบทบาท และอิทธิพลต่อการกำหนดแนวคิดและทิศทางการศึกษารัฐศาสตร์ในระยะนี้ ภาควิชารัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2525 : 16) นั้นมีบทบาทโดดเด่นที่สุดทั้งนี้เพราะ Charles Merriam ผู้เป็นหัวหน้าภาควิชาอันเป็นบุคคลที่ผลักดันให้นำเอาแนวคิด และวิธีการศึกษาใหม่ๆมาใช้ในการศึกษารัฐศาสตร์

4) ยุคพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral period)

การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคนี้เกิดความชัดเจนในช่วงทศวรรษ 1950 ซึ่งเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง อันเป็นผลมาจากการที่นักวิชาการรัฐศาสตร์ในยุคนี้ต้องการพัฒนาสังคมศาสตร์ให้กลายเป็นวิทยาศาสตร์ นำไปสู่การรับเอาคำว่า “พฤติกรรมศาสตร์” (Behavioral sciences) มาใช้ในความหมายเดียวกับคำว่า สังคมศาสตร์

การเปลี่ยนแปลงทิศทางของวิชารัฐศาสตร์จากที่เคยเป็นมาสู่การศึกษาในยุคพฤติกรรมศาสตร์นั้น เริ่มต้นกำเนิดมาจากขบวนการพฤติกรรมทางการเมือง (Political behavior movement) โดยที่เป้าหมายของขบวนการนี้คือ การต่อต้านรัฐศาสตร์เชิงสถาบัน โดยให้หันมาสนใจศึกษาหน่วยวิเคราะห์ที่พฤติกรรมของปัจเจกบุคคลในสถานการณ์ทางการเมืองต่างๆแทน ขบวนการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะเปลี่ยนสังคมศาสตร์ให้เป็นวิทยาศาสตร์ ดังนั้นวิธีการทางวิทยาศาสตร์เช่น การสังเกต การจำแนกประเภท และการวัดขนาดข้อมูลจึงถูกนำมาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมทางการเมือง โดยเชื่อว่าหากใช้วิธีการแบบวิทยาศาสตร์ก็จะเป็นการปลดปล่อยค่านิยมส่วนบุคคลของผู้ศึกษาได้

การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคพฤติกรรมศาสตร์นี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งในช่วงระหว่างทศวรรษที่ 1950-1970 องค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ในช่วงนี้ได้ขยายตัวออกไปมากมาย และเกิดการนำแนวความคิดใหม่ๆเข้ามาใช้ศึกษาทางรัฐศาสตร์ เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง ระบบการเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ความก้าวหน้าของการศึกษาในประเด็นการเมืองเปรียบเทียบเช่น การพัฒนาประชาธิปไตย การทำให้ทันสมัย การใช้ความรุนแรงทางการเมือง จิตวิทยาทางการเมือง ความเชื่อ จิตสำนึกทางการเมือง ปทัสถานทางการเมือง เป็นต้น (ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, 2541 : 612) ก็เป็นผลผลิตของการศึกษารัฐศาสตร์ในช่วงพฤติกรรมศาสตร์เช่นกัน

5) ยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์ (Post-behavioral period)

แม้การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคพฤติกรรมศาสตร์จะมีอิทธิพลสูงอย่างมากต่อวงการรัฐศาสตร์ แต่ทั้งนี้รัฐศาสตร์แบบพฤติกรรมศาสตร์เองก็ต้องเผชิญกับการวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงลบจากนักวิชาการอีกจำนวนหนึ่ง (สอดคล้องกับความเห็นของ ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ ที่ว่านักรัฐศาสตร์ในยุคนี้ไม่ได้เห็นด้วยกับแนวทางแบบพฤติกรรมศาสตร์เสียทั้งหมด ดู ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, : 199) ที่ไม่เชื่อว่าวิธีการแบบ

วิทยาศาสตร์นั้นจะสามารถนำมาใช้ศึกษาการเมืองได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากนักวิชาการอีกพวกหนึ่งนั้นมองว่าพฤติกรรมของมนุษย์นั้นมีความซับซ้อนผิดกับวัตถุ หรือปรากฏการณ์ที่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้ทำการศึกษา

นับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา การศึกษารัฐศาสตร์เริ่มปรับเปลี่ยนทิศทางมาสู่ยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์อย่างชัดเจนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงในยุคนี้เป็นการหันกลับมาศึกษาปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองจากแง่มุมต่างๆ เพื่อหาทางแก้ไขในเชิงนโยบาย ส่งผลให้การศึกษาด้านนโยบายสาธารณะ (Public policy) ได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วในสหรัฐอเมริกา

ขณะเดียวกันประเด็นปัญหาต่างๆ ที่ถูกละเลยก็ได้รับความสนใจศึกษากันอย่างจริงจังเช่น การศึกษาด้านสตรีนิยม การเมืองอัตลักษณ์ของคนกลุ่มต่างๆ นอกจากนี้แนวความคิดบางอย่างก็ถูกนำมาปัดฝุ่นอีก เช่น ทฤษฎีรัฐ และมีการรับเอาทฤษฎีใหม่ๆ เช่น นิโอมาร์กซิสต์ และทฤษฎีพึ่งพาในช่วง 1970-80 เป็นต้น

การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์ยังเปิดพื้นที่ให้กับการศึกษาแบบใหม่ๆ เช่น การเกิดขึ้นของทฤษฎีแนววิพากษ์ (Critical theory) แนวคิดหลังโครงสร้าง (Post-structuralism) และแนวคิดเชิงหลังสมัยใหม่ หรือ Post Modernism เป็นต้น

2.3.2 พัฒนาการรัฐศาสตร์ไทย

การศึกษารัฐศาสตร์ในประเทศไทยนั้นไม่ได้เป็นศาสตร์ที่หยุดนิ่ง แต่ได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับกระแส หรือทิศทางของการศึกษารัฐศาสตร์ในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทิศทาง การศึกษารัฐศาสตร์จากสหรัฐอเมริกา

การศึกษารัฐศาสตร์ของไทยในยุคแรกสุดอาจเรียกว่าเป็นการศึกษารัฐศาสตร์ในยุคโบราณของไทย นั้นแตกต่างจากการศึกษารัฐศาสตร์ในปัจจุบันอย่างมาก ทั้งในด้านของเนื้อหา หรือประเด็นที่สนใจศึกษา และวิธีการในการศึกษา การศึกษาที่เรียกว่ารัฐศาสตร์ นั้นในยุคนี้อาจเรียกว่าเป็นการศึกษาศาสตร์ หรือวิชาทางการเมืองนั้นอาจนับย้อนไปถึงสมัยสุโขทัย โดยเป็นลักษณะของการศึกษาศิลปะในการปกครอง ซึ่งเป็น การศึกษาที่จำกัดไว้เฉพาะในหมู่ชนชั้นผู้ปกครอง คือ กษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และพวกขุนนางเท่านั้น

ในยุคก่อนที่จะเรียกได้ว่าเป็นการเรียนการสอนรัฐศาสตร์แบบสมัยใหม่นั้น รัฐศาสตร์ไทยมีช่วงที่ เรียกได้ว่าเป็นการศึกษาในช่วงยุคสร้างชาติ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่ง ในยุคนั้นกรรัฐศาสตร์บางท่านก็จัดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษารัฐศาสตร์สมัยใหม่ (ธงชัย วงษ์สุวรรณ และจรงค์ศักดิ์ เสวกโกเมศ, 2548 : 401)การศึกษารัฐศาสตร์ไทยในยุคนี้อาจนับจุดเริ่มต้นจากการที่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนาโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือนขึ้น ในพ.ศ. 2442 และต่อมาในปี 2445 ได้มีการปรับปรุงและขยายเป็นโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ต่อมาในปี 2453 ได้มีการ ขยายเพิ่มเติมและเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน

วัตถุประสงค์สำคัญของการสถาปนาโรงเรียนดังกล่าวก็เพื่อเป็นการผลิตบุคคลเพื่อเข้ารับราชการให้เป็นการสอดคล้องกับการปฏิรูประบบราชการที่ได้เริ่มดำเนินการในสมัยนั้น สำหรับประเด็นในการศึกษาในยุคนี้เป็นการศึกษาวิชาข้าราชการพลเรือนทั่วไป และวิชาเสมียน ต่อมาเมื่อเปลี่ยนเป็นโรงเรียนมหาดเล็กหลวงได้เพิ่มเติมการเรียนวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ คำนวณ ภาษา และศีลธรรมจรยาเข้าไปด้วย ต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนแล้วได้เริ่มมีการเน้นการเรียนวิชากฎหมาย และวิชาการบริหารทั่วไปเพิ่มเติมขึ้นด้วย

การสถาปนาโรงเรียน โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน โรงเรียนมหาดเล็กหลวง จนกระทั่งมาเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นในยุคเดียวกันกับสถาบันการศึกษาระดับสูงของไทยในยุคนั้นอีก 2 แห่งคือ โรงเรียนนายร้อยทหารบก (พ.ศ.2430) และโรงเรียนกฎหมาย (พ.ศ. 2440) โรงเรียนดังกล่าวนับเป็นสถาบันการศึกษาในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษารุ่นแรกของประเทศไทย

พัฒนาการของสถาบันการศึกษาระดับสูงในประเทศไทยได้เริ่มมีการปรับตัวอีกครั้งหนึ่งในปี 2459 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น โดยการปรับปรุงและขยายมาจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ในช่วงนี้การเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์นั้นเกิดคณะรัฐประศาสนศาสตร์ ขึ้นโดยเป็น 1 ใน 4 คณะก่อตั้งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเน้นการเรียนวิชาภาษา (ไทย และอังกฤษ) การบริหารทั่วไป กฎหมาย วิชาเสมียนมหาดไทย จริยศึกษา และวิชาฝึกหัดข้าราชการฝ่ายปกครอง เป็นต้น (อนุสรณ์ ลีम्मณี, 2543: 44-46)

การศึกษารัฐศาสตร์ไทยในยุคถัดมาเป็นช่วงยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของประเทศไทยนั้นได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนการสอนในทางการเมืองการปกครองด้วย ดังเห็นได้จากการตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นในปี พ.ศ. 2476 ในยุคนั้นการเรียนการสอนที่มหาวิทยาลัยดังกล่าวมีเพียงหลักสูตรเดียวคือ หลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต ซึ่งเป็นหลักสูตรในระดับปริญญาตรีทางสังคมศาสตร์ในลักษณะองค์รวม ที่นักศึกษาจะต้องเรียนวิชาต่างๆทางสังคมศาสตร์อย่างกว้างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ปรัชญา การเมืองการปกครอง ระเบียบบริหารราชการ สถิติ กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ การคลัง การทูต เป็นต้น หลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตนี้ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2547: 24-26) มองว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เรียนจบสามารถทำงานได้กว้างขวางไม่ได้จำกัดที่การเป็นข้าราชการเท่านั้น แต่อนุสรณ์ ลีम्मณี กลับมองว่าหลักสูตรดังกล่าวนี้ไม่ได้มีความแตกต่างไปจากหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ที่เปิดสอนอยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนอยู่ก่อนหน้านั้นมากนัก (อนุสรณ์ ลีम्मณี, 2543 : 51)

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสถาบันการจัดการเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทยในช่วงนี้เกิดขึ้นภายหลังจากที่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถูกยุบไปในปี 2472 เนื่องจากมีนักเรียนจำนวนน้อย และตั้งขึ้นใหม่ในปี 2476 เป็นคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ในปี 2476 นั้นเองได้มีการประกาศพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ

การเมือง ให้โอนคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปสังกัดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ต่อมาในปี 2491 รัฐบาลได้จัดตั้งคณะรัฐศาสตร์ขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง (อนุสรณ์ ลีมนณี, 2543: 60-70)¹⁰ และในปีถัดมาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้ถูกตั้งขึ้นตามมา การเกิดขึ้นของคณะรัฐศาสตร์ ทั้งสองแห่งในช่วงต้นทศวรรษ 2490 นั้นนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาวิชา รัฐศาสตร์สมัยใหม่ในประเทศไทย แม้ว่าการศึกษารัฐศาสตร์ในช่วงนี้จะยังคงเป็นการผลิตบัณฑิตเพื่อการทำงานในสายงานราชการเป็นหลัก แต่การศึกษาในลักษณะที่เป็นวิชาการนั้นก็เริ่มมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยมา

การศึกษารัฐศาสตร์ไทยสมัยใหม่ในช่วงทศวรรษ 2490 นั้นได้รับอิทธิพลจากการศึกษารัฐศาสตร์อเมริกันอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากจอมพลป.พิบูลสงคราม นั้นประเทศไทยได้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐอเมริกา ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีผลต่อทิศทางของประเทศไทยในหลายด้านทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงด้านการศึกษาของไทย

การศึกษารัฐศาสตร์ไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา โดยที่มหาวิทยาลัยอินเดียนา (Indiana University) ได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการแก่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี 2498 เพื่อให้การศึกษาในระดับปริญญาโท ในเวลาต่อมาคณะดังกล่าวได้แยกตัวออกมาเป็นสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ในปี 2509 นอกจากนี้ทางคณะรัฐศาสตร์ทั้งที่จุฬาลงกรณ์และธรรมศาสตร์ก็ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเช่นกัน โดยมูลนิธิฟูลไบรท์ (Fulbright Foundation) ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยร่างหลักสูตรทางด้านรัฐศาสตร์ให้แก่ทั้ง 2 มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปี 2494 ซึ่งนับได้ว่าวิชารัฐศาสตร์ในฐานะที่เป็นศาสตร์ในการพยายามศึกษา และวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางการเมืองอย่างลึกซึ้งก็เริ่มต้นขึ้น ณ จุดนี้

การศึกษารัฐศาสตร์ไทยในยุคถัดมา ภายหลังจากเข้ามาบูรณาการของรัฐธรรมนูญอเมริกันนั้นเป็นการศึกษาแบบยุคพฤติกรรมศาสตร์ประมาณช่วงปี 1950-1970 (พ.ศ.2493-2513) การศึกษารัฐศาสตร์ไทยเองก็ได้รับเอาอิทธิพลของกระแสรัฐศาสตร์อเมริกันเข้ามาใช้ศึกษาการเมืองการปกครองไทยด้วยเช่นกัน ส่งผลให้การศึกษารัฐศาสตร์ในสังคมไทยในช่วงนี้มีประเด็นที่มุ่งศึกษาเป็นหลักเช่น การศึกษาพฤติกรรม การเลือกตั้ง ทศนคติของปัจเจกบุคคลต่อกรณีปัญหาต่างๆ วัฒนธรรมทางการเมือง การเรียนรู้ทางการเมือง บุคลิกภาพทางการเมือง เป็นต้น รวมถึงวิธีการในการศึกษาก็ให้ความสำคัญกับการวัด และการเก็บข้อมูลที่เป็นวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก ในระยะนี้นักวิชาการที่มีบทบาทสูงต่อการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ในสังคมไทย เช่น พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว เป็นต้น

เมื่อรัฐศาสตร์แบบพฤติกรรมศาสตร์เริ่มถูกท้าทายจากนักวิชาการรัฐศาสตร์กลุ่มอื่นที่ไม่เห็นด้วยกับการศึกษาพฤติกรรมทางการเมือง ด้วยเหตุผลที่ว่าพฤติกรรมศาสตร์นั้นไม่สามารถอธิบายปัญหา หรือทำ

¹⁰ อนุสรณ์ มองว่าการเกิดคณะรัฐศาสตร์ไม่ได้เป็นผลมาจากพัฒนาการทางการศึกษา แต่เป็นเหตุผลทางการเมืองของกลุ่มนายทหารที่ต้องการลดบทบาทของกลุ่มปรีดีที่ผูกขาดการผลิตบัณฑิตเข้าสู่ระบบราชการด้วยหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต

ความเข้าใจถึงสาเหตุแห่งปัญหาทางการเมืองในระดับที่ลึกซึ้ง และมีความซับซ้อนสูงได้ การศึกษารัฐศาสตร์ในสังคมไทยก็เริ่มปรับตัว ซึ่งสอดคล้องกับกระแส หรือทิศทางของการศึกษารัฐศาสตร์ในระดับสากล

การศึกษารัฐศาสตร์ไทยในช่วงหลังยุคพหุวัฒนธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรอบ 20 ปีหลังมานี้มีคำ และแนวความคิดทางรัฐศาสตร์ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อแวดวงรัฐศาสตร์ไทยอยู่หลายคำด้วยกัน เช่น แนวคิดเรื่อง Good Governance, Globalization, Civil Society, New Social Movement Discourse, Hegemony, Decentralization, Post-modernism/Post-structuralism เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการศึกษารัฐศาสตร์ไทยในปัจจุบันนั้นมีการเปิดพื้นที่ให้กับความสนใจ หรือประเด็นปัญหา รวมถึงวิธีการศึกษาที่หลากหลาย อีกทั้งการศึกษารัฐศาสตร์ไทยในปัจจุบันยังไม่ได้ปฏิเสธแนวทาง หรือวิธีการศึกษาแบบเก่าในช่วงยุคที่ผ่านมาอย่างสิ้นเชิงอีกด้วย การศึกษาในเชิงปรัชญาการเมือง เชิงสถาบันและกฎหมาย รวมถึงการศึกษาพหุวัฒนธรรม นั้นยังคงมีการศึกษากันอยู่ในวงการรัฐศาสตร์ไทย เพียงแต่มีการให้ความสำคัญน้อยลงไปกว่าเดิมเท่านั้น

บทที่ 3

สถานภาพทางงานวิจัย แนวคิด ทฤษฎี ของรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองของไทย ในช่วงทศวรรษ 1990 ถึงปัจจุบัน (2533-2553)

ในช่วงทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา เป็นช่วงที่วิชารัฐศาสตร์สาขาการปกครองนั้นมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยอย่างเข้มข้น แต่เป็นประเด็นการถกเถียงที่ต่อเนื่องจากตัวแบบการเมืองระบบราชการ หรืออำมาตยาธิปไตย (bureaucratic polity) ของ Fred Riggs (1966) ในหลายมิติที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านของอำนาจทางการเมืองจากระบบราชการสู่กลุ่มอำนาจนอกรัฐราชการ (Extra-bureaucratic forces) และ ประเด็นการพัฒนาการเมือง และการทำให้เป็นประชาธิปไตย (Political Development และ Democratization) ตลอดจนบทบาทของรัฐกับการพัฒนา และ สภาพเศรษฐกิจการเมืองที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ก่อนที่การพัฒนาการของวิชาการรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองไทย จะได้เกิดสภาวะหยุดนิ่งในแง่ประเด็นการถกเถียงในแง่การปราศจากคำถามทางการเมืองที่โดดเด่นในวงวิชาการไทย และในแง่การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงประชาธิปไตยในวงวิชาการเมืองเปรียบเทียบ

ดังนั้นการนำเสนอในส่วนนี้จะเป็นการตรวจสอบแนวความคิดและผลงานวิจัยที่โดดเด่นที่มีการถกเถียงอย่างกว้างขวางในวงวิชาการไทยนับแต่การเริ่มต้นของทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดในรอบทศวรรษครั้งนี้ เพื่อนำไปสู่ข้อมูลในการตีความนำสู่ความเข้าใจสถานะภาพการพัฒนาการรัฐศาสตร์ไทยภาคปกครองว่า เป็นไปอย่างไร

3.1 พัฒนาการแนวความคิดการพัฒนาการเมืองและกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย (Political Development and Democratization)

ในช่วงปี 1990 แนวการวิเคราะห์การพัฒนาทางการเมือง และการทำให้เป็นประชาธิปไตยยังมีบทบาทในฐานะแนวทางหลักในทางรัฐศาสตร์ ภาคปกครอง และมีการวิจัยและศึกษาอย่างต่อเนื่องจากนักวิชาการในด้านนี้ (งานที่โดดเด่นในช่วงนี้ เช่น Suchit Bunbongkarn (1996) ที่ชื่อ State of The Nation: Thailand) ต่อเนื่องจากโจทย์การศึกษาทางการเมืองที่เกิดในช่วงปลาย 1960 ที่พยายามวิเคราะห์การพัฒนาประชาธิปไตยไทย แนวทางการศึกษานี้เป็นแนวทางที่มีอิทธิพลโดยตรงจากต่างประเทศ การวิจัยและการถกเถียงในวงวิชาการตามอิทธิพลการถกเถียงของวงวิชาการอเมริกัน โดยมีนักรัฐศาสตร์ไทยหลักที่เข้าร่วมประเด็นการถกเถียง เป็นนักรัฐศาสตร์ที่จบการศึกษา และได้รับการศึกษาในมหาวิทยาลัยในอเมริกาเป็นหลัก ในมหาวิทยาลัยที่เป็นต้นกำเนิดความคิดทางวิชาการแบบอเมริกัน ที่ผูกขาดในมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญอันได้แก่ สุจิต บุญบงการ, ลิขิต ชีระเวคิน, ทินพันธุ์ นาคะตะ, ชัยอนันต์ สมุทวณิช นักวิชาการเหล่านี้ มีแนวโน้มที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย โดยสนใจบทบาทในการแทรกแซงทางการเมืองของทหารและข้าราชการ โดยที่จุดสูงสุดของผลงานของนักวิชาการเหล่านี้ คือ การถกเถียงและสร้างตัวแบบการวิเคราะห์ อย่าง Semi- Democratization ของลิขิต(1991) และ Semi-democracy ของชัยอนันต์ สมุทวณิช ซึ่งอธิบายการเมืองในช่วงของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อันเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของการร่วมกันใช้อำนาจระหว่าง พรรคการเมือง (ที่ประกอบไปด้วยนักธุรกิจการเมืองจำนวนมากและกลุ่มทหาร (ดูเพิ่มเติมงานของผู้เขียนใน Dhiwakorn, 2007)¹¹

นักวิชาการในกลุ่มนี้ ได้มีการพัฒนาตัวแบบการวิเคราะห์และถกเถียงอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับปัจจัยของการพัฒนาการทางเศรษฐกิจต่อการพัฒนาประชาธิปไตย แต่ตัวแบบดังกล่าวได้มีการศึกษาอย่างลุ่มลึกในแง่มุมมองทางทฤษฎีและเกิดการพัฒนาแนวการวิเคราะห์เกี่ยวกับการเติบโตของกลุ่มทางการเมือง (เช่นงานของอเนก เหล่าธรรมทัศน์) และ การเติบโตของประชาสังคมซึ่งเป็นวิวัฒนาการทางความคิดที่เป็นกระแสหลักของนักวิชาการไทยในปัจจุบัน

3.2 การพัฒนาการแนวคิดแนวรัฐ และเศรษฐศาสตร์การเมือง

ในช่วง 1980-1990 กลุ่มแนววิเคราะห์เชิงรัฐ (statism) และเศรษฐศาสตร์การเมือง เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในฐานะกรอบแนวความคิดในวงการรัฐศาสตร์ไทย นับตั้งแต่วงวิชาการสากลเริ่มนำรัฐมาศึกษาในฐานะหน่วยการวิเคราะห์ และโดยที่ Skocpol ได้เสนอบทความเกี่ยวกับแนวการวิเคราะห์การเมืองแนวรัฐขึ้นมาใหม่ (บทความชื่อว่า Strategies of Analysis in Current Research) ในหนังสือที่นักวิชาการแนวรัฐ อย่าง Peter B. Evans และ นักวิชาการเยอรมัน อย่าง Rueschemeyer ร่วมกันเขียน ในชื่อหนังสือ Bringing the State Back In (1985) การศึกษาแนวรัฐ ซึ่งพื้นฐานทางทฤษฎีและการถกเถียงเกี่ยวข้องกับแนวการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง มีการถกเถียงและพัฒนาทางความคิดร่วมกันทางวิชาการช่วงหนึ่งในวงวิชาการไทย ในช่วงที่กลุ่มธุรกิจมีบทบาทอย่างมากในโครงสร้างอำนาจรัฐและการเมือง

ชัยอนันต์ สมุทวณิช เป็นผู้นำการศึกษาเรื่องรัฐ และบทบาท การถกเถียงกับมิติการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ผาสุก พงษ์ไพจิตร ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เป็นผู้นำการศึกษาการเติบโตของกลุ่มทุนในสังคมที่ขยายตัวมีบทบาททางการเมือง การทุจริตภายในสังคม ซึ่งพัฒนากลายเป็นความสนใจ ประชาสังคม (Civil Society) ซึ่งจนกลายเป็นรากฐานของนักวิชาการไทยที่สำคัญหลายคนได้แก่ ฉันทนา บรรพศิริโชติ นฤมล ทับชุมพล และประภาส ปิ่นตบแต่ง เป็นต้น ที่เน้นการศึกษาความสัมพันธ์ของภาคสังคมกับภาครัฐ โดยมี

¹¹ หนังสือหาได้จาก http://www.amazon.de/Evolution-Thai-State-Political-Transformative/dp/3866242603/ref=sr_1_1?ie=UTF8&s=books&qid=1206304160&sr=8-1;www.dhiwakorn-kaewmanee.de.

แนวโน้มที่จะมองการกดขี่ และการได้ประโยชน์ ของรัฐ ตลอดจนผู้นำรัฐเป็นตัวก่อเกิดปัญหาให้กับภาคสังคมและประชาสังคม (ดู ลิจิต วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, 2544:10-12)

เป็นที่น่าสังเกตว่าการพัฒนาการของรัฐศาสตร์ไทย เมื่อมาถึงจุดนี้ได้ นักวิชาการในกลุ่มแนวความคิดนี้ เป็นจำนวนมาก โดยเป็นนักวิชาการส่วนใหญ่ที่มองการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในฐานะของสังคมเพียงอย่างเดียวที่เป็นศูนย์กลางในการวิเคราะห์ทางการเมือง ดังนั้นสถานภาพล่าสุดของรัฐศาสตร์ไทยในแนวทางการมองของนักวิชาการจึงไม่มีความหลากหลาย แต่มีลักษณะของการขาดมุมมองทางทฤษฎีที่หลากหลายในการเลือกปัจจัยที่จะเป็นศูนย์กลางการมองการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งในความเป็นจริงพัฒนาการของรัฐศาสตร์ในทศวรรษที่ 21 เริ่มเห็นการก่อตัวของปัจจัยระบบระหว่างประเทศในฐานะศูนย์กลางการเปลี่ยนแปลง (ดูเพิ่มเติมในบทที่ 4)

อย่างไรก็ดี นักวิชาการภาคปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีบทบาทอย่างมากในการผลิตนักวิชาการที่ส่วนมากจะออกไปสอนในมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัดและมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยที่คุณภาพทางวิชาการและกรอบแนวความคิดที่เป็นผลจากการผลิตของนักวิชาการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรืออาจเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำให้พวกเขายังเป็นพวกผู้เฝ้าติดตามและก้าวตามนักวิชาการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่หล่อหลอมผลิตองค์ความรู้พวกเขาออกมา หรือในอีกแง่มุมหนึ่ง เพราะความจำกัดเรื่องบรรยากาศทางวิชาการ การขาดหนังสือ ตำรา และความสามารถทางภาษาอังกฤษที่ทำให้นักวิชาการภูมิภาค เกิดความถดถอยทางวิชาการและหันสู่การได้รับตำแหน่งบริหาร นักวิชาการจำนวนไม่น้อยใช้ตำราเรียนไม่กี่เล่ม เตรียมการสอน และอาจไม่เคยใช้ตำราภาษาอังกฤษเลยในการเตรียมการสอนเพราะความขาดแคลนตำราเรียนจากในมหาวิทยาลัย ดังนั้นการจำกัดในการพัฒนาการของการวิจัยและการพัฒนาแนวความคิดในมหาวิทยาลัยที่มีรากฐานการพัฒนาการวางการรัฐศาสตร์ไทย จะเป็นตัวแปรสำคัญของการถดถอยโดยรวมของรัฐศาสตร์ในภาพองค์รวมของประเทศไทย หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า แนวความคิดของสังคมในฐานะศูนย์กลางของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นผลจากอิทธิพลเครือข่ายทางวิชาการในกรุงเทพฯ ที่มีการจำกัดในตัวของมันเอง เป็นผลให้การพัฒนาการวิชาการรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัดก็มีลักษณะที่จำกัดตามไปด้วยในการพัฒนา

3.3 การพัฒนาแนวคิดแนวสมการพัฒนากลุ่มการเมือง (Political Groups) และเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy)

งานของ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ซึ่งสร้างตัวแบบการอธิบายปรากฏการณ์การเมืองที่สำคัญในช่วงปี 1990 นั้น เป็นการผลิตผลของการผสมผสาน 2 แนวทางการศึกษาของพหุนิยมทางการเมือง (Political Pluralism) กับแนวทางเศรษฐศาสตร์ทางการเมือง (Political Economy) โดยเป็นงานที่มีโจทย์ทางการวิจัยเพื่อถกเถียงตัวแบบทางการเมืองของ Fred W. Riggs (1966) ซึ่งเป็นโจทย์ทางวิชาการที่สำคัญของวงการศึกษการเมืองเปรียบเทียบของไทย (Rueland 1996)

เอนกได้เสนอการอธิบายบทบาทการศึกษาการเติบโตของกลุ่มนักธุรกิจไทย ที่เข้าไปมีบทบาททางการเมือง ที่ทำให้เกิดสภาพการเมืองแบบ Semi-Democracy การอธิบายของ เอนก เป็นการยอมรับความสำคัญของมิติทางเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการพัฒนาการเมือง โดยงานของ เอนก สอดคล้องกับงานหลายงานในช่วงเวลาเดียวกันของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง ในหลายงานของผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์

3.4 การพัฒนาแนวความคิดการตกผลึกทางการเมือง และ ประชาธิปไตยที่ยั่งยืน (Political Consolidation and Sustainable Democracy)

แนวความคิดเกี่ยวกับความยั่งยืน และการตกผลึกของการปกครองประชาธิปไตยเป็นประเด็นปัญหาทางวิชาการที่มีการกล่าวถึงมากในวงวิชาการสากล โดยเฉพาะในวงวิชาการเยอรมัน อังกฤษ และ อเมริกา ตลอดจน การศึกษาของวิชาการลาติน อเมริกา และแอฟริกา ที่มองการพัฒนาการประชาธิปไตยของประเทศกำลังพัฒนาเป็นไปเพียงอย่างผิวเผิน และมีแนวโน้มที่จะกลับไปสู่การปกครองที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย หรือ การปกครองที่ประเทศกำลังพัฒนาเผชิญกับปัญหาอย่างการแทรกแซงทางการเมืองของทหาร และ ข้าราชการ

แต่ประเด็นแนวความคิดเหล่านี้ เป็นประเด็นที่นักวิชาการไทยให้ความสนใจน้อย และไม่พัฒนาการวิจัยในประเด็นดังกล่าว การกลับเข้ามาของทหารในเมืองไทยในทศวรรษที่ 21 เป็นการสะท้อนความจำเป็นของการอธิบายทางการเมืองในแนวทางนี้ว่ามีความจำเป็น ในขณะที่วงการวิชาการไทยไม่พัฒนาแนวความคิดการเมืองเปรียบเทียบดังกล่าวก้าวทันการถกเถียงในเมืองเปรียบเทียบสากล

ประเด็นแนวความคิดการศึกษาและให้ความสำคัญกับคุณภาพประชาธิปไตยเป็นประเด็นพัฒนามาจากงานปรากฏการณ์การเกิดขึ้นและพัฒนาการประชาธิปไตยในคลื่นประชาธิปไตยในลูกที่สาม ที่ Huntington (1991) ได้นำเสนอ มีการตั้งคำถามที่สำคัญว่า ประชาธิปไตยในโลกที่สามจะมีการดำรงอยู่ และมีคุณภาพเพียงใด ที่สะท้อนการเป็นประชาธิปไตยในความหมายที่ลึกซึ้งกว่า การเลือกตั้ง และการมีตัวแทนในสภา ลักษณะการไม่เข้าถึงแก่นแท้ของประชาธิปไตย และ เกิดปัญหาที่นักการเมืองที่มาจากประชาชนเป็นผู้ก่อปัญหาประชาธิปไตย ที่เกิดขึ้น Aural Croissant นักวิชาการเยอรมันได้เรียกมันว่า *ประชาธิปไตยที่มีตำหนิ* (DEFEKT DEMOCRACY) Croissant ได้ทำงานวิจัยนี้โดยใช้การเมืองไทยเป็นกรณีศึกษา เปรียบเทียบกับประชาธิปไตยในหลายประเทศในเอเชีย โดยพัฒนาแนวความคิดการเมืองเปรียบเทียบ ที่ปริกษา (Doktorvater) ของเขาที่ชื่อ Professor Wolfgang Merkel พัฒนามา ผลงานการวิจัยของ Croissant เป็นที่ได้รับการยอมรับ และ กลายเป็นผลงานที่ ได้รับการพิจารณาในระดับทางวิชาการระดับศาสตราจารย์ของเขาในเวลาสั้นๆ

ต่อมา ตำราของ Croissant ถูกตีพิมพ์เป็นงานภาษาอังกฤษ ในชื่อว่า *Between Consolidation and Crisis : Elections and Democracy in Five nations in Southeast Asia* (2006)¹²

เพราะการขาดความหลากหลายในวงวิชาการไทย ที่ได้นำเข้าเฉพาะแนวความคิดจากตำราภาษาอังกฤษ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า วงวิชาการไทย จึงไม่มีการรับรู้และการพัฒนาการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบในประเด็นนี้ ทั้งนี้ ตัวแบบการอธิบายของ Croissant นั้นพัฒนาการมาจากกรณีทางการเมืองไทยโดยตรง เช่นเดียวกันที่แนวความคิดอย่าง Sustainable Democracy ก็ไม่ได้รับการกล่าวถึงในวงการวิชาการไทย และ หนังสือที่โด่งดังของ Haynes นักวิชาการชาวอังกฤษ ก็ไม่ได้รับการส่งเข้ามาศึกษาในห้องสมุดแห่งใดของไทย

3.5 การพัฒนาแนวคิดรัฐนิยมใหม่ (Neo-Statism) และการเมืองเปรียบเทียบใหม่ (Neo Comparative Politics)

ในช่วงปลาย 1980 งานเขียนของ Ohmae เรื่อง *The End of the Nation State* ได้มีผลกระทบต่อวงวิชาการไม่เพียงกับวงรัฐศาสตร์ แต่ยังเป็นวงการเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ทั่วโลก แนวความคิดของ Ohmae คือ การขยายตัวของการค้าที่มีสูงในโลก โดยบทบาทของตลาดที่รัฐไทยไม่สามารถควบคุมการขยายตัวและการไหลเวียนของทุน งานเขียนดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่องานเขียนของนักรัฐศาสตร์ไทยท่านแรก (ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช) ที่นำแนวความคิดในแนวทางดังกล่าวมานำเสนออธิบายเสนอสภาพและบทบาทของรัฐ ที่ไม่สามารถควบคุมการไหลเวียนของการค้าด้วยแนวความคิด by – passing state พร้อมกับชัยอนันต์ ได้นำแนวความคิด Globalization ด้วยการเรียกชื่อในช่วงนั้นว่า *โลกานุวัตร* มาเสนอใช้เป็นท่านแรก ในวงการศึกษาไทยในช่วงต้น 1990

ในช่วงนั้น Globalization ได้ถูกพิจารณาอย่างกว้างขวางในช่วงเริ่มต้น ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองใหม่ ของการเชื่อมโยงกระบวนการ ที่ทำให้โลกเราเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น และมี ผลกระทบต่อขอบเขตและบทบาทของอำนาจรัฐ การพิจารณาผลกระทบของ Globalization แม้ว่ามีมิติทางเศรษฐกิจจะเป็นมิติหลักที่ถูกเข้าใจปรากฏการณ์นี้แต่ Globalization ยังครอบคลุมในความหมายอิทธิพลของมหาอำนาจผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงในโลกในบทบาทที่เผชิญร่วมกัน

ในช่วงเวลาปี 1990 นั้น การเมืองไทยได้พัฒนาในแง่ที่ระบอบราชการมีการปฏิรูปในเชิงการกระจายอำนาจที่เคยครอบงำไว้ไปสู่องค์กร การปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น ในขณะที่ ข้าราชการก็มีสถานภาพ

¹² กรุณาตรวจสอบละเอียด ที่ <http://www.ub.uni-freiburg.de/xopac/wwwolix.cgi?db=ubfr&nd=25747524&VomOLAF=0&links=1&gk=&Aktion=S&isnListe=25747524,11561735,25225799,11385391,10271207,6706485&count=1&counter=0&anzeige=ar%3Dcroissant+aurel%3F+&treffer=6&offset=1>

freiburg.de/xopac/wwwolix.cgi?db=ubfr&nd=25747524&VomOLAF=0&links=1&gk=&Aktion=S&isnListe=25747524,11561735,25225799,11385391,10271207,6706485&count=1&counter=0&anzeige=ar%3Dcroissant+aurel%3F+&treffer=6&offset=1

บทบาททางสังคมที่ลดลง โดยเปรียบเทียบกับบทบาทของนักธุรกิจ ที่จะมีบทบาททางสังคมและการเมืองที่มากขึ้นเรื่อยๆ ก้าวหน้าบทบาทอำนาจของข้าราชการ

ในช่วงทศวรรษนี้เอง บทบาทของทหารทางการเมืองลดลง และถูกมองว่า เป็นอิทธิพลของกระแส Globalization ที่ทำให้ถูกเชื่อว่าข้อมูลข่าวสารและความคิด อาจไม่สามารถถูกครอบงำได้ ผ่านบทบาทของรัฐและผู้มีอำนาจรัฐ ประสบการณ์ความล้มเหลวของทหารที่ต้องการกุมอำนาจรัฐ ในช่วง 1990 โดยอิทธิพลการแพร่กระจายของข่าว โดย เอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์และการเกิดสภาพเสรีทางการสื่อสารมวลชนที่ทำให้คณะทหารไม่สามารถควบคุมมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในสภาพดังกล่าวทำให้เกิดการพิจารณาบทบาทอำนาจของรัฐ ที่ได้รับอิทธิพลจากกระแส Globalization อย่างไรก็ดีตามแม้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์จะมีการอธิบายพูดถึงอย่างกว้างขวางในวงรัฐศาสตร์ไทย แต่การเสนอทางวิชาการไทยที่มีลักษณะจำกัด และไม่ได้มีการพัฒนาการอย่างจริงจังในแง่งานเขียนงานวิจัยและพัฒนาตัวแบบทางการศึกษาและวิจัยของความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยกับกระแส Globalization แต่อย่างไรก็ตามเหมือนเช่นที่มีการพัฒนาการในวงการศึกษารัฐศาสตร์สากล หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า รัฐศาสตร์ไทยสาขาการปกครองนั้น ขาดตัวแบบในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองหรือระบบการเมืองในกระแส Globalization ในแง่ตัวแบบทั่วไปในวงการรัฐศาสตร์ไทย

ทั้งนี้อุปสรรคอยู่ที่นักวิชาการวงการรัฐศาสตร์ไทยจำนวนไม่น้อย พิจารณากระแส Globalization ว่าเป็นปรากฏการณ์พื้นฐานและไม่ใช่อะไรใหม่ ในฐานะปัจจัยและอิทธิพลจากต่างประเทศในระบบระหว่างประเทศธรรมดาที่ปรากฏและทำการศึกษาในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่องโดยนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในขณะที่ นักวิชาการภาคการปกครองก็มีขอบเขตการศึกษาที่จำกัดในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ Globalization กับการพัฒนาการของอิทธิพลต่างๆในระบบจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นทุนนิยมโลก บทบาทของอเมริกา บทบาทการพัฒนากระบวนการเงินระหว่างประเทศ

Jurgen Rueland (2006) ได้เสนอผลการศึกษาศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการรัฐศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แสดงผลการศึกษาว่าการศึกษารัฐศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ควรมีการประสานความเข้าใจของการเปลี่ยนแปลงในระบบระหว่างประเทศกับการเมืองภายใน ข้อเสนอของ Rueland ได้สอดคล้องกับ Jeffrey Haynes (2005) ที่เสนอตัวแบบในการศึกษาและทำวิจัย การเมืองเปรียบเทียบใหม่โดยพิจารณาอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงการเมืองภายในประเทศ ที่ได้รับผลกระทบกับกระแส Globalization

เป็นที่น่าสังเกตว่า งานวิจัยและทิศทางการพัฒนาการและการถกเถียงดังกล่าวไม่ได้เป็นผลิตผลได้จากวงวิชาการรัฐไทย แต่อย่างไรก็ตาม หากแต่มีงานวิจัยในลักษณะเดียวกับ การทำโดยความสนใจของนักวิชาการที่ทำงานวิจัยในต่างประเทศหรือเป็นนักวิชาการต่างประเทศ ที่สนใจอธิบายการเมืองไทยในช่วงปี 1990 ถึงปัจจุบัน โดยเพิ่มขอบข่ายและพื้นที่การศึกษาและความสนใจที่นอกเหนือจากขอบข่ายการศึกษาในตัวแบบทฤษฎีระบบของ David Easton ซึ่งครอบงำการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบไทยมาเท่าปัจจุบัน

3.6 กลุ่มแนวคิดประชาสังคม (Civil Society)

แนวคิดประชาสังคม¹³ได้รับความสนใจในตะวันตก ซึ่งปริมณฑลของภาคประชาสังคมตามแนวคิดตะวันตก เป็นภาคส่วนที่แยกเป็นเอกเทศจากภาครัฐและภาคเอกชนแต่ก็ยังมีความสัมพันธ์กันอยู่ ดังที่ อเล็กซานเดอร์ (Alexander) (1994 อ้างถึงใน สถาบันการวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย [TDRI], 2543 : 11) กล่าวว่า ภายในสังคมนั้นมีความหลากหลาย ดังนั้นความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเป็นเอกภาพทางสังคมภายใต้กรอบคิดประชาสังคมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ แต่เมื่อพูดถึงประชาสังคมในฐานะมณฑลสาธารณะ ต้องให้ความเป็นอิสระในการคิดการกระทำที่ไม่ได้ถูกรอบงำโดยรัฐและตลาด

เมื่อมีการนำแนวคิดประชาสังคมมาใช้ศึกษาหรืออธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองการปกครองภายใต้บริบทของสังคมไทย ตั้งแต่ทศวรรษ 2520 นักคิดและนักวิชาการของไทยได้ให้คำนิยาม “ประชาสังคม” อย่างกว้างขวางและมีความแตกต่างกันไปตามสถานการณ์และบริบทของสังคมไทยในช่วงเวลาต่างๆ ซึ่งสามารถแบ่งแนวทางการอธิบายและขอบเขตหรือปริมณฑลของภาคประชาสังคมตามแนวทางการอธิบาย เป็น 3 แนวทางหลัก คือ 1) ประชาสังคมที่เน้นความสมานฉันท์ 2) ประชาสังคมที่เน้นการต่อรองกับรัฐ และ 3) ประชาสังคมที่เน้นความขัดแย้ง

ดังต่อไปนี้

1) แนวทางการอธิบายประชาสังคมที่เน้นความสมานฉันท์

เป็นประชาสังคมที่เน้นความสมานฉันท์ที่มีเกณฑ์ในการบรรลุจุดมุ่งหมายโดยเน้นเรื่องความปรองดอง ความหลากหลายภายในสังคม เน้นความสมานฉันท์โดยใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง นักวิชาการคนสำคัญในแนวคิดประชาสังคมแบบนี้ คือ ประเวศ วะสี (2536) ซึ่งได้แสดงทัศนะผ่านงานเขียน เรื่อง “แนวคิดและยุทธศาสตร์สังคมสมานภาพและวิเศษ” มีใจความโดยสรุปว่า ในสภาพสังคมไทยปัจจุบัน ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในระดับที่ใกล้เคียงกัน และมีผลประโยชน์ต่อกันอย่างมาก ทำให้สังคมขาดดุลยภาพและเกิดความล้าหลังในการพัฒนาภาคประชาชนหรือภาคสังคม โดยนัยยะนี้ ประเวศจึงเชื่อว่าจำเป็นต้องพัฒนาความเข้มแข็งที่ชุมชนหรือภาคประชาสังคมเพื่อทำให้เกิดดุลยภาพทางสังคม ดังนั้นความหมายของประชาสังคมในทัศนะนี้ คือ การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในบางองศาและนำมาสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยมีการติดต่อสื่อสารกัน มีการเอื้ออาทรกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ ซึ่งจะต้อง

¹³ การอธิบายในส่วนของกลุ่มแนวคิดประชาสังคมนี้ ได้สรุปจากงานวิจัยที่ทบทวนเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องประชาสังคม (Civil Society) ไว้แล้วเป็นอย่างดี โปรดดู วาโรณี ณ นคร. 2550. องค์การประชาสังคมในระดับท้องถิ่น : ศึกษากรณีชมรมรักยักษะตะกะรน. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. น.11-16.

เกิดจากรากฐานความเข้มแข็งของชุมชน โดยสร้างความสมานฉันท์ ระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะ

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า ภาคประชาสังคมในสังคมไทยอ่อนแอมาก หากเทียบกับภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ดังนั้นจึงเสนอแนวคิดเชิงกลยุทธ์ว่าด้วย “ความร่วมมือเบญจภาคี” ซึ่งมีการร่วมมือกันทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชน ด้วยกระบวนการถักทอความสัมพันธ์ทั้งในแนวดิ่งอันหมายถึงโครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการและในแนวนอน หมายถึงความสัมพันธ์แบบพันธมิตรหรือเครือข่ายระหว่างทุกภาคส่วนของสังคมนอกจากนี้ ยังรวมถึงแนว “ประชาคม” “ประชารัฐ” ซึ่งเน้นความร่วมมือของภาครัฐและประชาชน

นักคิดคนสำคัญ คือ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2540 :41 - 42) ให้คำจำกัดความว่าประชารัฐ หมายถึง ทุกๆ ส่วนของสังคม โดยถือว่าทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนทั้งหมดเป็นประชาสังคม ซึ่งทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหาโดยไม่แยกว่าเรื่องใดเป็นเรื่องของฝ่ายรัฐหรือฝ่ายสังคม เนื่องจากรัฐในสังคมไทยพยายามแทรกแซงและจัดตั้งหรือมีส่วนสนับสนุนช่วยเหลือองค์กรเกือบทุกชนิดแม้ว่าประชาสังคมแนวประชารัฐมุ่งอธิบายการรวมทุกภาคส่วนเข้ามาแก้ไขปัญหาคือคล้ายคลึงกันกับลักษณะความร่วมมือแบบ “เบญจภาคี” ของประเวศ วะสี แต่ก็มีแตกต่างกันเนื่องจากประชาสังคมในลักษณะความร่วมมือแบบ “เบญจภาคี” มองว่า ประชาสังคมเป็นองค์กรภาคประชาชนที่ต้องการร่วมมือกับภาคส่วนอื่น เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหา ร่วมกันได้ภายใต้ความสมานฉันท์ ในขณะที่แนวประชารัฐขยายการนิยามไปมากกว่าการเน้นสมานฉันท์ระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในสังคม โดยพิจารณาจากลักษณะของสังคมไทยที่รัฐได้แผ่ขยายอำนาจและอาณาเขตเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของทุกภาคส่วนของสังคม ทำให้การรวมตัวต่างๆ มีรัฐเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยทั้งสิ้น

ในประเด็นขอบเขตหรือปริณฑลของประชาสังคม ประชาสังคมแบบเบญจภาคีมองว่า กิจกรรมประชาสังคมก็คือ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐหรือราชการ ภาคธุรกิจ ภาคการเมืองสื่อมวลชน และประชาชน (ประเวศ วะสี, 2540) ความเป็นชุมชน ประชาคมเป็นการรวมตัวในแนวนอน ส่วนระบบราชการหรือองค์กรภาครัฐเป็นการรวมตัวในแนวดิ่ง อย่างไรก็ตามการนิยามประชาสังคมในลักษณะนี้ไม่ได้ปฏิเสธภาครัฐ แต่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคในสังคมอย่างไรก็ตามแนวทางการอธิบายข้างต้น มีข้อควรพิจารณาได้ว่า ในสังคมภาครัฐและภาคเอกชนกับภาคประชาชนยังคงมีปัญหาความเหลื่อมล้ำกันอยู่ ในแง่ที่ภาครัฐและเอกชนจะเป็นผู้ปกครองหรือมีอิทธิพลเหนือภาคประชาชน ทำให้การมีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกันหรือความสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนกับภาคประชาสังคมยังคงเป็นไปได้ไม่มากนัก จึงนำไปสู่แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมในการแก้ปัญหาของตนเองมากกว่าการพึ่งอำนาจรัฐ

2) แนวทางการอธิบายประชาสังคมที่เน้นรูปแบบการต่อรองกับภาครัฐ

ประชาสังคมที่เน้นการต่อรองกับรัฐ มีความเชื่อว่า รัฐบาลมาจากประชาชนประชาชนจึงสามารถล้มและตั้งรัฐบาลได้ ดังนั้น ประชาชนจึงมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางสังคม แนวการอธิบายประชาสังคมนี้จึงให้ความสำคัญกับการที่ประชาชนร่วมกันแก้ปัญหาของตนเอง โดยพยายามให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือขอความช่วยเหลือหรืออาจด้านทานอำนาจรัฐ มากกว่าการร่วมมือกับภาครัฐ นักวิชาการที่มีแนวคิดดังนี้ คือ ชีรยุทธ บุญมี และเอนก เหล่าธรรมทัศน์ ในทัศนะของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2543 :82) มองว่า ประชาสังคมหมายถึง เครือข่าย องค์กร หรือสถาบันใดที่อยู่ตรงกลางระหว่างรัฐกับปัจเจกบุคคลหรือครอบครัวและเครือญาติ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ 2542: 95-96) โดยภาคเอกชนหรือภาคสังคมที่เป็นชุมชน ชมรม สมาคม ซึ่งรวมตัวกันโดยสมัครใจไม่มีใครบังคับให้มาร่วมกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะควบคู่ไปกับการปกป้องผลประโยชน์ส่วนตัว เพราะเขาเชื่อว่าหากคนทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัวด้วยในระยะยาว ประชาสังคมจึงเป็นกลุ่มคนที่มารวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ไม่ใช่การแก่งแย่งกันหาอำนาจเพื่อให้ได้รับประโยชน์ส่วนตนหรือส่วนกลุ่ม (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2546:160)

ประชาสังคมในแนวคิดนี้ได้ขยายขอบเขตให้ภาคธุรกิจเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรื่องราวของภาคสังคม และให้องค์กรประชาสังคมในท้องถิ่นต่างๆ มีอำนาจในการจัดการชีวิตส่วนรวมมากขึ้นเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2541) ได้วิจารณ์แนวคิดประชาสังคมแบบความสมานฉันท์ว่า เป็นการมองประชาสังคมในฐานะเป็นชุมชนชนบทในสังคมจารีต (traditional society) และการให้คุณค่าสิ่งที่ดีงามอยู่ในชุมชน ซึ่งไม่เหมือนกับการเกิดประชาสังคมในตะวันตก ซึ่งเติบโตขึ้นในเมือง ซึ่งเป็นการรวมตัวของคนแปลกหน้าที่เข้ามามีความสัมพันธ์กันภายใต้สังคมสมัยใหม่ซึ่งเป็นสังคมเสรีนิยม และปัจเจกมีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสาธารณะ และมีสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตน มากกว่ารอการสั่งการหรือการอุปถัมภ์จากรัฐเช่นในสังคมดั้งเดิม

นอกจากนี้ประชาชนสามารถตอบโต้การใช้อำนาจของรัฐ เพื่อถ่วงดุลอำนาจการครอบงำของระบบตลาด โดยมีจุดมุ่งหมายในการลดระดับการปกครองโดยรัฐ จำกัดขอบเขตอำนาจรัฐ และให้ภาคสังคมมีอำนาจในการดูแลตนเอง

3) แนวทางการอธิบายประชาสังคมที่อยู่บนฐานของความขัดแย้ง

นักคิดคนสำคัญของแนวทางการอธิบายประชาสังคมที่อยู่บนฐานของความขัดแย้งคือ เกย์บร เตชะพีระ(2540 : 123-137) ซึ่งมองว่า ประชาสังคม ไม่ได้เป็นพื้นที่ของการสมานฉันท์อย่างเดียว แต่เป็นพื้นที่ของกลุ่มหรือบุคคลซึ่งมีผลประโยชน์และความคิดที่แตกต่างกันมาอยู่ในสังคม แล้วทะเลาะกันอย่างอารยะเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมเนื่องจากแนวทางการอธิบายประชาสังคมสองแนวทางแรก มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นประชาสังคมที่มีร่วมกัน คือ เมื่อพูดถึงประชาสังคม เรามักมองว่าเป็นชุมชนซึ่งสมาชิกมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบของความร่วมมือและความรักใคร่ปรองดองกันทั้งสิ้น จึงทำให้มีข้อวิจารณ์สองแนวทางแรกว่า เป็นการมองประชาสังคมแบบอุดมคติ เนื่องจากความเป็นจริงแล้วใน

องค์กรประชาสังคมเองก็มีความขัดแย้งเกิดขึ้นหลายกรณี เพราะภายในประชาสังคมมีกลุ่มหรือบุคคลต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์และความคิดที่แตกต่างกัน (ม.ร.ว. พุทธิสถาน ชุมพล, 2543 : 24) จึงนำมาสู่การอธิบายประชาสังคมในมิติที่กว้างขึ้นให้เหมาะกับลักษณะที่เป็นจริงในสังคมมากขึ้นการศึกษาประชาสังคม จึงควรพิจารณาถึงการรวมตัวของประชาชนในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ทั้งในแง่ความร่วมมือและความขัดแย้งระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในท้องถิ่นเพื่อสะท้อนถึงความจริงของปรากฏการณ์ที่ดำรงอยู่มากที่สุด และเมื่อนำแนวคิดประชาสังคมมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทำให้เริ่มเห็นถึงการขยายปริมณฑลจากภาคประชาชนครอบคลุมถึงภาครัฐกิจเอกชนด้วย เนื่องจากแนวคิดประชาสังคมเป็นแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ที่คาดหวังให้ภาคส่วนต่างๆ ในสังคมได้มีส่วนร่วมกันในการกำหนดความเป็นไปของสังคม มากกว่าเป็นเพียงผู้รอทำตามนโยบายของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว

กลุ่มที่เป็นการศึกษาภาคประชาสังคมในภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีส่วนผสมกับนักวิชาการในภาคสังคมไทย ที่มีจำนวนหลายคน ในภาควิชาการปกครองในมหาวิทยาลัยที่มีบทบาทสูงในการชี้นำความก้าวหน้าของสถานะภาพทางความคิด และการวิจัยของรัฐศาสตร์ไทยได้ผนึกแนวความคิดจนเป็นกลุ่มแกนใหญ่ของภาพพจน์การศึกษาของรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และธรรมศาสตร์ ในช่วงทศวรรษ 2540 และ 2550 ในการเน้นศึกษาการเมืองในแง่มุมมองของสังคม ในแง่มุมมองที่มีความสำคัญเหนือความสำคัญของรัฐเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ดี รัฐ ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นการพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม โดยที่รัฐเป็นองค์กรทางการเมืองที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อการอธิบาย เชื่อมโยงกับกระแสการพัฒนาในยุคเสรีนิยมใหม่ หรือแม้แต่กระแสการเมืองที่เน้นสูงถึงผลกระทบของกระบวนการ โลกาภิวัตน์

3.7 กลุ่มแนวคิดการเมืองแบบหลังสมัยใหม่ (Postmodernism)

กลุ่มแนวคิดการเมืองแบบหลังสมัยใหม่นั้นถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนักรัฐศาสตร์กระแสหลักส่วนหนึ่งว่าเป็นกลุ่มสำนักคิดที่ไม่ได้มีสาระสำคัญเป็นแก่นสาร หรือมีลักษณะที่ชัดเจนเป็นแกนกลางของแนวคิดหลังสมัยใหม่เอง แต่ทั้งนี้แง่มุมหนึ่งที่ดูเหมือนจะเป็นที่ยอมรับร่วมกันก็คือ แนวความคิดของกลุ่มความคิดแบบหลังสมัยใหม่นั้นเน้นไปที่การวิพากษ์ (Critics) แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนประเด็นสนใจที่เป็นกระแสหลัก เป็นหลัก

อิทธิพลของวงวิชาการรัฐศาสตร์สากลของกลุ่มแนวคิดหลังสมัยใหม่นั้นอาจกล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลจากความคิดของนิทเช่ (Friedrich Nietzsche) เป็นจุดเริ่มต้น จนกระทั่งความคิดของมิเชล ฟูโก (Michel Foucault) แต่นักคิดที่ทำให้แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ดูมีแก่นแกนความคิดมากขึ้นคือ Jean Baudrillard, Jean Francois Lyotard, Nancy Tracer เป็นต้น (ดู Haralambos and Holborn, 2004: 585-588 และ David Macey, 2000: 33-34)

แนวคิดหลังสมัยใหม่ในระดับสากลนั้นเริ่มมีการก่อตัวมาตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1970 ต่อด้วยช่วงต้นทศวรรษ 1980 แล้วแต่ในวงวิชาการรัฐศาสตร์ การปกครองของไทยนั้น ได้เริ่มมีผลงานในรูปแบบของหนังสือ ที่จัดได้ว่าเป็นงานที่ใช้แนวคิดในสำนักหลังสมัยใหม่ก็คือ งานของ ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร(2542) ในผลงานอันโดดเด่นที่ชื่อว่า *วาทกรรมการพัฒนา อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น* ในปี 2542 (ค.ศ.1999) กล่าวได้ว่าไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร เป็นนักวิชาการรัฐศาสตร์คนแรกๆที่ผลิตผลงานในด้านนี้ออกมา ผลงานของไชยรัตน์ เป็นการเปิดพื้นที่ทางความคิด และการศึกษารัฐศาสตร์ให้หันกลับมาทำความเข้าใจในเรื่องของ “อำนาจ” กันใหม่อีกครั้ง ซึ่งความคิดหลักของงานดังกล่าวใช้ความคิดเรื่อง “วาทกรรม” (Discourse) เป็นตัวศึกษาอำนาจในการกำหนดความเป็นไปของสิ่งต่างๆในสังคม ไม่เพียงแต่เฉพาะประเด็นเรื่องการพัฒนา (Development) เท่านั้น

นอกจากนี้งานวิชาการอื่นๆของกลุ่มความคิดนี้ก็ยังมียังงานของไชยรัตน์ อีกชิ้นหนึ่งที่ผลิตในปี 2545 (ค.ศ.2002) ที่ชื่อว่า *สัญวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษาารัฐศาสตร์* ก็เป็นตำราวิชาการอีกเล่มหนึ่งที่สร้างพื้นที่ของการศึกษา “การเมือง” ในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากการศึกษารัฐศาสตร์ในยุคอื่นๆอย่างมาก

3.8 กลุ่มแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และอื่นๆ

กลุ่มแนวคิดอีกแนวทางหนึ่งที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในวงวิชาการรัฐศาสตร์ไทยคือ กลุ่มแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม อิทธิพลของงานวิชาการในระดับสากลที่มีผลต่อการศึกษาารัฐศาสตร์ ในแนวขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้ เช่น งานของ McCarthy (1979), Mancur Olson (1971), Tarrow (1995), Doug McAdam (1982) เป็นต้น

นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ไทยที่ศึกษาในแนวทางขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นมีอยู่หลายคนด้วยกัน แต่นักวิชาการที่มีความโดดเด่นในแนวทางนี้ เช่น ประภาส ปิ่นตบแต่ง และใจ อึ๊งภากรณ์ เป็นต้น ประเด็นในการศึกษาของกลุ่มแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นเป็นประเด็นที่กว้างขวางมาก (นอกจากนี้ยังมีฐานความคิด ทฤษฎี ตลอดจนแนวทางที่แตกต่างหลากหลายอีกด้วย) และพบงานศึกษาในระดับสังคมไทย เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรี กลุ่มเอดส์ เกย์การเมือง คนจน ผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐ ต่างๆ ฯลฯ และขบวนการเคลื่อนไหวในระดับสากล เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโลกาภิวัตน์ และทุนนิยม เป็นต้น

ในกลุ่มหลังนี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก Alex Callinicos (2003) ในผลงานเรื่อง *An Anti-Capitalist Manifesto* และ Naomi Klein (2002) จากงานเรื่อง *No Logo* เป็นหลัก ส่วนงานเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโลกาภิวัตน์โดยนักรัฐศาสตร์ไทยนั้นยังมีในลักษณะงานวิจัย หรือตำราไม่มากนัก ส่วนใหญ่แล้วจะพบในลักษณะของบทความรวมในหนังสือ ตลอดจนวารสารต่างๆ เช่น วารสารฟ้าเดียวกัน และรวมบทความของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน เป็นต้น

งานของกลุ่มแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เป็นผลของพัฒนาการของการศึกษารัฐศาสตร์ในยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์ (Post Behavioralism) ที่มีประเด็นความสนใจ และวิธีการในการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองอย่างกว้างขวาง

3.9 สรุปและข้อเสนอแนะ

เป็นที่น่าสังเกตว่า การพัฒนาการแนวความคิดและการวิจัยทางรัฐศาสตร์ไทยในการเมืองเปรียบเทียบ และการตอบคำถามทางการเมืองการพัฒนาประชาธิปไตยไม่ได้รับการพัฒนาเท่าทันการถกเถียงทางการเมืองของวงการรัฐศาสตร์สากล¹⁴

การพัฒนาการทางแนวความคิดของนักรัฐศาสตร์ไทยจำนวนไม่น้อยมีการปฏิเสธปรากฏการณ์ทางการเมืองอย่างสำคัญ อย่าง Globalization ในฐานะปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นปัจจัยใหม่ในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง แม้แน่นอนว่าจะมีผู้สนใจศึกษาอยู่มาก แต่ด้วยการจำกัดในการพัฒนาตัวแบบ และการหลุดพ้นจากกรอบการวิเคราะห์ในระดับชาติ นักวิชาการรัฐศาสตร์ไทยไม่เคยมีคำถาม อย่างเช่น บทบาทของธนาคารโลก หรือองค์การสหประชาชาติ มีบทบาทในการพัฒนาประชาธิปไตยไทยอย่างไร มีความสำคัญของเงินทุนการพัฒนาต่างประเทศ ต่อบทบาทขององค์การพัฒนาเอกชนไทย หรือไม่, มีผลประโยชน์ขององค์การพัฒนาเอกชนต่างประเทศกับการเปลี่ยนแปลงของภาคประชาสังคมไทยอย่างไร, เงินทุนของธนาคารโลกก่อให้เกิดการพัฒนาแนวคิด Good Governance และการพัฒนาการมีส่วนร่วม ในนโยบายของรัฐบาลไทยอย่างไร, บทบาทของหน่วยงานระหว่างประเทศมีบทบาทอย่างไรในการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน กับการพัฒนาความเข้มแข็งในประชาสังคมไทย เป็นต้น

ประเด็นการวิจัยดังกล่าว เป็นประเด็นการวิจัยที่นอกกรอบการเมืองเปรียบเทียบในช่วงทศวรรษ 1970 แต่เป็นคำถามทางการเมืองที่สำคัญของการเมืองเปรียบเทียบยุคใหม่ และ มีความจำเป็นในการเข้าในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ถ้าจะสังเกต ศูนย์กลางทางการเมืองวิเคราะห์แนวนี้ ไม่ได้มองว่า สังคมเป็นศูนย์กลางเพียงอย่างเดียว

ปัจจุบันความนิยมสังคมเป็นศูนย์กลางการวิเคราะห์เพียงอย่างเดียวของนักวิชาการไทยจำนวนมาก เป็นการสะท้อนการศึกษาในมุมมองที่จำกัดที่เกิดขึ้นในการศึกษารัฐศาสตร์ปกครองไทย

¹⁴ ข้อสรุปจะชัดเจนมากขึ้นถ้าได้พิจารณาการนำเสนอในบทถัดไป

บทที่ 4

โลกาภิวัตน์และปัจจัยภายนอก กับสถานภาพทางการศึกษารัฐศาสตร์สาขาวิชาการปกครอง

โลกาภิวัตน์ โดยจุดเริ่มต้นมีสถานภาพทางวิชาการในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคมเศรษฐกิจที่เชื่อว่าเป็นสิ่งใหม่ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในรัฐต่างๆอย่างแปลกและแตกต่างจากกระบวนการทางสังคมอย่างอื่นในช่วงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา โลกาภิวัตน์ในช่วงเวลาของทศวรรษที่ผ่านมาจึงเป็นปรากฏการณ์ที่มีการทำการศึกษาอย่างกว้างขวางในฐานะปรากฏการณ์และบริบทของกระบวนการทางสังคมเศรษฐกิจที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในปัจจุบัน

แน่นอนว่า นิยามและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ ในวงวิชาการยังมีจำกัดและเป็นปรากฏการณ์ที่มีแนวความคิดที่ยากจะหาจุดร่วมในความเข้าใจว่า โลกาภิวัตน์ คืออะไร และที่แท้จริงเป็นปรากฏการณ์ที่เก่าหรือใหม่ ก็ยังเป็นสิ่งที่ถกเถียงกัน อย่างไรก็ตามก็ตีความเก่าและใหม่ของโลกาภิวัตน์มีแนวโน้มที่น่าสนใจว่า นักเศรษฐศาสตร์นั้นมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่าปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์เป็นปรากฏการณ์ใหม่ โดยสังเกตได้จากประสิทธิภาพของการสื่อสาร การใช้คอมพิวเตอร์ การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้า การลงทุน อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดปรากฏการณ์ ในขณะที่นักประวัติศาสตร์และนักสังคมศาสตร์จำนวนไม่น้อย มีแนวโน้มที่จะพยายามถกเถียงว่าปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ เป็นกระบวนการทางสังคมที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และเป็นปรากฏการณ์ที่ว่าถ้าจะศึกษาเข้าจริงๆแล้วไม่ได้มีความแปลกใหม่แต่อย่างใด

ดังนั้นในบทนี้จะได้ทำการตรวจสอบบทบาทความสำคัญของโลกาภิวัตน์ และแรงภายนอกอื่นๆ (External forces) ที่มีผลในฐานะปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ที่มีต่อวงการรัฐศาสตร์ไทยในแง่งานเขียนและงานวิจัยที่เผยแพร่อย่างกว้างขวาง ตลอดจนแนวความคิดทางทฤษฎีและตัวแบบการวิเคราะห์ในการศึกษาการเมืองการปกครองที่อาจเปลี่ยนไปตามอิทธิพลและบริบทของโลกยุคโลกาภิวัตน์

4.1 นักรัฐศาสตร์ไทยและวิวัฒนาการความเข้าใจและความสำคัญของโลกาภิวัตน์ต่อการศึกษาการเมืองการปกครอง

โลกาภิวัตน์ คือ คำที่ใช้เรียกในภาษาไทย ซึ่งในช่วงแรกที่แปลคำภาษาอังกฤษที่ว่า Globalization ที่เริ่มเข้ามาในวงวิชาการไทย โดยศาสตราจารย์ชยอนันต์ สมุทวณิช โดยการนำแนวความคิดนี้จากงาน

เขียนในสาขาธุรกิจและเศรษฐศาสตร์ (ดู ชัยอนันต์ 2545 : 19) ซึ่งเป็นไปได้มากกว่าในวงวิชาการ เศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจในช่วงปลาย 1980 นั้นได้มีการตื่นตัวกับหนังสือที่เขียนโดย Kenichi Ohmae ที่ชื่อว่า The Borderless World (1990) และ The End of the Nation State (1995) โดยมีการอธิบายความสำคัญของเงินทุนและการค้าระหว่างประเทศ ที่มีพลังในการข้ามเขตแดนโดยที่รัฐไม่มีความสามารถในการควบคุมได้

กระแสโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นโดยการพัฒนาของเทคโนโลยีการสื่อสารและข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ทำให้โลกมีการสื่อสารเชื่อมโยงต่อกัน เสมือนว่าโลกเรามีขนาดเล็กลง สลายความยากลำบากด้านการสื่อสาร ในเงื่อนงำที่เคยจำกัดในเรื่องของระยะทางและเวลา ซึ่งสอดคล้องกับที่ ชัยอนันต์ แสดงความเห็นเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ว่า “ส่วนผม [ชัยอนันต์] และคนอื่นๆที่กำลังอธิบายโลกาภิวัตน์ ที่มาจากคำว่า Globalization นั้น กำลังอธิบายการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคความนิยม การสื่อสาร และยุคใยแก้วนำแสง ที่มีการนำมาใช้เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวาง โลกาภิวัตน์ เช่นนี้ไม่เคยมีครั้ง ไม่ว่าเมื่อร้อยปีหรือพันปีที่ผ่านมา” (ชัยอนันต์ 2537 : 32)

ในแง่การนำโลกาภิวัตน์มาปรับใช้ในวงการรัฐศาสตร์ ช่วงเริ่มต้น ศาสตราจารย์ชัยอนันต์ได้นำคำว่า โลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยของการเกิดอิทธิพลทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลเหนืออำนาจรัฐ (ชัยอนันต์ 2537 : 69-72)¹⁵จากการนำเข้าของคำศัพท์ โลกาภิวัตน์ ทำให้การเสนอแนวคิดและการอธิบายกระบวนการของอิทธิพลทางกระแสโลกาภิวัตน์ ในแง่การเพิ่มพูนความสำคัญของอิทธิพลทางเศรษฐกิจเหนืออิทธิพลของอำนาจรัฐและการเมืองของชัยอนันต์ เป็นการกระตุ้นวงการวิชาการไทย ในการนำความรู้ ความเข้าใจใน โลกาภิวัตน์ โดยการติดตามความก้าวหน้าของคำอธิบายและงานวิชาการจากวงวิชาการสากล ซึ่งภาษาอังกฤษจึงถูกจัดว่าเป็นสื่อกลางที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการวิชาการไทย

อันที่จริง Globalization ก็เป็นสิ่งที่ใหม่ในวงวิชาการต่างประเทศเช่นกัน และในช่วงทศวรรษที่ 1990 เป็นช่วงที่นักวิชาการทั่วโลกตื่นตัวกับอิทธิพลของ Globalization ซึ่งมีอิทธิพลดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรมต่อ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของรัฐต่างๆทั่วโลก คำถามที่สำคัญของ Globalization คือ มันคืออะไร มันเป็นปรากฏการณ์ที่ใหม่ไหม จุดกำเนิดของมันคืออะไร มันคือกระบวนการที่แตกต่างจากกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจที่เป็นอยู่อย่างไร อย่างเช่น กระแสทุนนิยม ที่เกิดก่อนหน้านี้ ซึ่งในท้ายที่สุด Globalization จึงกลายเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจที่มีการศึกษาและมีอิทธิพลต่อการตั้งสถาบันทางการศึกษา และหลักสูตรในหลายๆแห่งทั่วโลก จนกลายเป็นโครงข่ายทางวิชาการ

อย่างไรก็ตามแม้ว่า Globalization จะกลายเป็นกระบวนการศึกษาที่นักวิชาการรัฐศาสตร์ไทยจำนวนมากสนใจศึกษาและนำเข้ามาเชื่อมโยงกับการเรียนการสอนปรากฏการณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ แต่นักรัฐศาสตร์ไทย ที่ทำผลการศึกษาในเชิงการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวยังมีน้อยมาก การศึกษา Globalization ที่ปรากฏมักเป็นการศึกษาจากเอกสารและตำราจากต่างประเทศ และ นำมาตีความขยายบ้าง

¹⁵ ศาสตราจารย์ชัยอนันต์ เขียนว่า “เมืองไทยไปเร็วเหมือนที่ผมคาดคิด ผมนึกว่ารัฐและรัฐบาลจะโดนข้ามผ่านไปอย่างแน่นอนอีกไม่ช้า เวลานี้กลุ่มนักธุรกิจในกรุงเทพฯ ก็เริ่มกระบวนการข้ามรัฐแล้ว” (ชัยอนันต์ 2547:69).

ในบริบทของไทย นอกจากนี้ การตื่นตัวของกระแส Globalization ที่กระทำโดยนักวิชาการที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็คือ การจัดวงเสวนาทางวิชาและการถกเถียง ซึ่งแสดงความเห็นต่อกระแส Globalization เป็นระยะในรอบทศวรรษ 1990 นอกจากนี้การรวมเล่มบทความที่เกิดจากการวิจัยเอกสาร ก็เป็นการสะท้อนความก้าวหน้าในวงวิชาการว่า แม้ว่า Globalization จะเป็นปรากฏการณ์ที่ตื่นตัวกันทั่วโลก แต่วงวิชาการรัฐศาสตร์ไทยทำการศึกษา อย่างจริงจังในแง่งานวิจัยที่สมบูรณ์แบบน้อยมาก

4.2 กรณีศึกษางานวิจัยทางรัฐศาสตร์สาขาวิชาการปกครองและโลกาภิวัตน์

Globalization จริงอยู่นำไปสู่การตื่นตัวของนักวิชาการไทยซึ่งเป็นสิ่งที่สังเกตได้ บ่อยครั้งการจัดประชุมวิชาการหรือการระดมความคิดเกี่ยวกับประเด็นของ Globalization ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและขอบข่ายอำนาจรัฐจะถูกจัดขึ้นเพื่อระดมความคิดเห็นทางวิชาการในประเด็นของโลกาภิวัตน์ การรวบรวมความเห็นและรายงานการเสวนาเป็นเอกสารทางวิชาการ

อย่างไรก็ตามนักรัฐศาสตร์ไทยก็ยังมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง Globalization ในปริมาณที่จำกัด งานเขียนเกี่ยวกับ Globalization ที่พิมพ์เผยแพร่ส่วนมากเป็นงานที่มีลักษณะการแสดงความคิดเห็นของผู้แต่ง ที่เกี่ยวกับการพรรณาปรากฏการณ์ของตัวโลกาภิวัตน์เอง งานอีกส่วนหนึ่งที่ตีพิมพ์เผยแพร่คืองานวิจัยเอกสารเกี่ยวกับลักษณะของ Globalization ที่กระทำการศึกษาโดยนักวิชาการตะวันตก มากกว่าเป็นผลงานทางการวิจัย Globalization ที่กระทำการศึกษาด้วยเทคนิคการวิจัยที่สมบูรณ์ ดังนั้นวงการรัฐศาสตร์ไทยจึงขาดงานวิจัยในลักษณะของการศึกษาอิทธิพลที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในสถาบันทางการเมือง พรรคการเมือง การเลือกตั้ง วัฒนธรรมทางการเมืองและนโยบายของรัฐที่ใช้ Globalization เป็นตัวแปรร่วมในการวิเคราะห์

มากไปกว่านี้ นักวิชาการรัฐศาสตร์ไทยจำนวนไม่น้อยมักจะมอง Globalization เป็นปรากฏการณ์เก่าที่ไม่ได้แปลกใหม่ โดยมองว่า Globalization คือกระบวนการของการพัฒนาของทุนนิยมโลก(เช่น สุขชาย ตริรัตน์)¹⁶ หรือไม่ก็เป็นปรากฏการณ์ทางระหว่างประเทศธรรมดา ที่ทำการศึกษาอยู่แล้วโดยนักรัฐศาสตร์ ภาคความสัมพันธ์ (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. จรัส สุวรรณมาลา) ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่านักวิชาการรัฐศาสตร์ไทย ไม่ได้มีความลุ่มลึกเพียงพอที่จะแยกความแตกต่างของ Internationalization, Global Interdependence และเป็นที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งว่า การศึกษา Globalization นั้นเป็นที่สนใจอย่างกว้างขวางไม่เพียงแต่ในวงวิชาการ แต่เป็นความสนใจในภาคสาธารณะของผู้บริหารรัฐบาลทั่วโลก โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 1990s ได้มีความสนใจกันมากในวงกว้างถึงแรงและอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Globalization) เมื่อประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการ

¹⁶ ดูเปรียบเทียบใน เรื่องยศ (2549:28) ที่เสนอว่า เทคโนโลยี คือ ศูนย์กลางขับเคลื่อนโลกาภิวัตน์ โดยโลกาภิวัตน์ คือการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เป็นแกนหลักของกระบวนการเปลี่ยนแปลง โดยมีทุนเป็นตัวตาม เคลื่อนย้ายได้จับปล้นเป็นไปอย่างกว้างขวางไร้พรมแดน เรื่องยศชี้ว่า เราเกิดความสับสนกับโลกาภิวัตน์โดยให้น้ำหนักกับเรื่องทุนเป็นหลักมองข้ามเงื่อนไขเริ่มแรกของโลกาภิวัตน์ที่เกิดจากเทคโนโลยี

สะท้อนอย่างเป็นรูปธรรมง่ายๆว่า โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Globalization) มีพลังเหนือการควบคุมของรัฐ การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจในรูปของภูมิภาคนิยม (Regionalism) เป็นความพยายามของการปรับตัวของรัฐในการควบคุมความรุนแรงของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (Economic globalization) ซึ่งมีแนวความคิดเชื่อมโยงกับระเบียบโลกใหม่ (New World Order) และแนวทางเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism)

ดังนั้นการศึกษา Globalization จึงเป็นการศึกษาที่ต้องใช้ความรู้ของหลายแขนงที่ลุ่มลึกขององค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์การระหว่างประเทศ ซึ่งขอบเขตการศึกษาจำเป็นต้องหลุดไปจากกรอบของทฤษฎีระบบ ที่เน้นศึกษาในขอบเขตการวิเคราะห์ (Analytical Framework) เพียงแค่การศึกษาความสัมพันธ์ของรัฐและสังคมในกรอบภายในประเทศด้วยขอบข่ายการศึกษาที่กว้างมากขึ้นและต้องใช้ความรู้ทางสาขาวิชาซึ่งจะเป็นสิ่งจำเป็นในการศึกษา Globalization โดยความเป็นจริงนักรัฐศาสตร์ไทย จึงมีข้อจำกัดในการทำวิจัยที่หลุดจากขอบข่ายกว้างขวางกว่าการทำวิจัยในระบบการเมืองทั้งนี้เพราะแผนการศึกษาทางรัฐศาสตร์มีการแบ่งแยกความเชี่ยวชาญของการศึกษารัฐศาสตร์ที่เกี่ยวกับการเมืองภายในประเทศ (ภาคปกครอง) และการเมืองภายนอกประเทศ และกิจการการเมืองเศรษฐกิจในระบบระหว่างประเทศ (ภาคความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ) (ดู Surichai Wan Gaeo.ed. Civil Society and Globalization, 2005; ประภาส ปิ่นตบแต่ง. วิฤตเศรษฐกิจและผลกระทบต่อคนจนในชนบท. ใน พิทยา ว่องกุล. 2545; เวียงรัฐ เนติโพธิ์. โครงสร้างและพลวัตรของทุนท้องถิ่นหลังวิกฤติการณ์เศรษฐกิจ: ศึกษากรณีกลุ่มทุนเชียงใหม่. 2548)

แท้ที่จริง โลกยุคโลกาภิวัตน์เป็นโลกที่ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและ วัฒนธรรมจะมีผลกระทบเชื่อมโยงกันหมดในลักษณะความผูกพันร่วมกัน (Interdependence) ในกรอบระบบระหว่างประเทศที่กว้างกว่ากรอบระบบการเมืองของ David Easton การศึกษารัฐศาสตร์จึงควรมีลักษณะของแนวโน้มที่เปลี่ยนไปและพุ่งไปที่ความสัมพันธ์ของระบบโลกกับระบบการเมือง (Rueland and Haynes) แต่การศึกษาการเมืองและการวิจัยดังกล่าวของไทยยังไม่พร้อมและต้องพัฒนานักวิชาการที่มีความสามารถในการศึกษาวิจัยในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งปัจจุบันยังมีความสามารถที่จำกัดหรืออาจไม่ตระหนักหรืออาจไม่พร้อมที่จะปรับเปลี่ยนตัวแบบการวิจัยและเทคนิคการวิจัยที่มีความซับซ้อนมากขึ้นกับปรากฏการณ์การเชื่อมโยงใหม่ๆ

อย่างไรก็ดีการพัฒนาการทางรัฐศาสตร์จึงอยู่เป็นการสะท้อนการตื่นตัวและความสนใจภายในสังคม ซึ่งการตื่นตัวทางสังคมไทยยังต่ำมากเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ กิจการของรัฐและผลประโยชน์ทางสังคมที่กำลังขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนภายนอกขอบเขตของรัฐ ซึ่งสะท้อนออกมาทางผลประโยชน์ระหว่างประเทศของมหาอำนาจ การพัฒนาธุรกิจระหว่างประเทศ การลงทุนและ การแข่งขันทางการค้าระหว่างรัฐ ทั้งนี้เพราะการศึกษารัฐศาสตร์ไทยไม่ได้เอื้อการผลิตนักศึกษาและปัญญาชนที่มีความเข้าใจการเชื่อมโยงของระบบโลกกับระบบการเมือง ดังตัวอย่างเช่น การขึ้นราคาน้ำมันในตลาดโลกที่ปัญญาชนไทย จำนวนน้อยมากๆที่จะเข้าใจปรากฏการณ์สัมพันธ์ไปถึงความขัดแย้งระหว่างประเทศของประเทศสหรัฐอเมริกา และ

ประเทศในตะวันออกกลาง ซึ่งเปรียบเทียบกับ การรับรู้กับคนในสังคมตะวันตกซึ่งจากประสบการณ์ของผู้เขียนพบว่า มีความแตกต่างในประเด็นดังกล่าวระหว่างปัญญาชนไทยและปัญญาชนชาวยุโรป เป็นต้น

4.3 Neo –Comparative Politics

การศึกษาการเมืองเปรียบเทียบเป็นหัวใจที่สำคัญของการศึกษารัฐศาสตร์ภาคการปกครองซึ่งในอดีตเป็นมรดกของการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคำถามที่เกี่ยวกับความล้มเหลวของประชาธิปไตยในประเทศกำลังพัฒนา แต่เป็นที่เห็นชัดเจนว่า นักวิชาการรัฐศาสตร์ไทยที่มีความเชี่ยวชาญในการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวได้เกษียณอายุไป ออกจากระบบมหาวิทยาลัยเป็นลำดับ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (อาทิ ศาสตราจารย์ ดร.สุจิต บุญบงการ) และมหาวิทยาลัยได้เผชิญข้อจำกัดของการเข้ามาใหม่ของนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริงในการเมืองเปรียบเทียบในการแทนที่ผู้เชี่ยวชาญรุ่นเก่าๆ ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญของการขาดแคลนนักวิชาการรุ่นใหม่ที่น่าสนใจการทำวิจัยในการเมืองเปรียบเทียบที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ซึ่งที่ผ่านมามีปัญหาในการรับอาจารย์ในลักษณะที่จะช่วยในการสร้างองค์ความรู้ในวงรัฐศาสตร์ไทยโดยรวม (ข้อมูลการให้สัมภาษณ์ สิริพรรณ นกสวน) ในขณะที่รัฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ยังไม่ประสบปัญหาการเกษียณอายุของนักวิชาการที่มีปริมาณมากและเป็นปัญหาการสูญเสียความต่อเนื่องขององค์ความรู้และความก้าวหน้า ในภูมิปัญญาทางแนวความคิดทางรัฐศาสตร์ ที่เคยมีความต่อเนื่อง นับตั้งแต่อิทธิพลของสหรัฐอเมริกา ในการกำหนดรูปร่างการก่อตัวขององค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ไทย

การออกจากวงการวิชาการของศาสตราจารย์ชยอนันต์ สมุทวณิช ศาสตราจารย์ลิขิต ชีรเวทิน ศาสตราจารย์สุจิต บุญบงการ เป็นจุดที่ทำให้การศึกษาทางการเมืองเปรียบเทียบไทยเข้าสู่จุดต่ำสุด โดยที่ทางวงวิชาการไทยไม่สามารถผลิตนักวิชาการรุ่นใหม่เข้าแทนที่การลดบทบาททางวิชาการของนักรัฐศาสตร์ไทยรุ่นดังกล่าว

ในปัจจุบันวงรัฐศาสตร์การปกครอง ปราศจากซึ่งการถกเถียงทางการเมืองที่สำคัญและ การผลิตผลงานก็ไม่ได้นำไปสู่ความแปลกใหม่ที่จะท้าทายหรือกลายเป็นองค์ความรู้ทางทฤษฎีหรือแนวความคิดใหม่ การเกิดช่องว่างนี้ เป็นส่วนหนึ่ง เป็นผลจากสถาบันทางการศึกษาทางรัฐศาสตร์ที่สำคัญ อย่างคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีบทบาทอย่างสูงในการผลิตบัณฑิตปริญญาโทและเอก จำนวนไม่น้อย ที่จะไปสอนในมหาวิทยาลัยในภูมิภาค ไม่สามารถหานักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีศักยภาพที่เพียงพอ ในการศึกษาทางการเมืองเปรียบเทียบแทนที่นักวิชาการรุ่นก่อนหน้านี้ที่ลดบทบาททางวิชาการลงไป

ดังนั้นสถานภาพทางแนวคิดและงานวิจัยทางรัฐศาสตร์ปกครองในการทำการศึกษการเมืองเปรียบเทียบจึงไม่มีความก้าวหน้าอย่างเห็นได้ชัด ในการอธิบายปัญหาทางการเมืองเปรียบเทียบใหม่ หรือ แม้แต่การติดตามความเคลื่อนไหวของการพัฒนาการถกเถียงและตัวแบบการวิเคราะห์ใหม่ๆ ในวงการรัฐศาสตร์การเมืองเปรียบเทียบสากล

4.4 วิวัฒนาการการเมืองเปรียบเทียบสากลและจุดกำเนิดการเมืองเปรียบเทียบใหม่ (Neo-Comparative Politics)

การเมืองเปรียบเทียบเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารัฐศาสตร์ แต่ที่ต้องเน้นย้ำคือว่าการศึกษการเมืองเปรียบเทียบเป็นเหมือน การศึกษาหลักของนักศึกษาและนักวิชาการรัฐศาสตร์ ที่จัดการเรียนการสอนในภาคการปกครอง โดยทั่วไปการศึกษการเมืองเปรียบเทียบซึ่งเป็นการศึกษา ในสามส่วนหลัก คือ หนึ่ง การศึกษาในสถาบันของรัฐบาล สอง การศึกษาบริบทสังคมที่มีส่วนกำหนดการเมือง และสาม การศึกษารัฐ ในขอบข่ายของคร่อม โดยใช้ประเทศเป็นหน่วยของการศึกษา (Hague and Harrap 2001: 63) การศึกษาที่ปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องจึงถูกพิจารณาว่าเป็นขอบข่ายที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองเปรียบเทียบและการจัดการเรียนการสอนของรัฐศาสตร์ ภาคปกครองไทยจึงมีการจัดการเรียนการสอนการเมืองตามกรอบ (scope) ของการเมืองเปรียบเทียบ

การเมืองเปรียบเทียบเป็นการศึกษาทางรัฐศาสตร์ที่ถือกำเนิดหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (1950) ซึ่งการศึกษาจะเป็นการเน้นการศึกษารัฐ และ โครงสร้างการเมืองของรัฐ ซึ่งการศึกษาได้มีวิวัฒนาการตามยุคสมัย อย่างเช่น ในช่วงสิบปีถัดมา (1960) การเน้นโครงสร้างสถาบันก็กลายมาเป็นการเน้น ผู้นำทางการเมืองหรือผู้แสดงที่ใช้อำนาจรัฐ ซึ่งในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ รัฐ กลายเป็นหน่วยที่หลีกเลี่ยงในการอธิบาย แต่การกลับเข้ามาของการให้ความสำคัญของรัฐก็มีมาอีกครั้งในช่วง 1980 ซึ่งแม้ว่าจะมีการวิวัฒนาการในการศึกษการเมืองเปรียบเทียบ แต่กรอบการศึกษาก็จำกัดเพียงแค่กระบวนการการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ แต่การวิวัฒนาการของการเมืองเปรียบเทียบมีการเปลี่ยนแปลงไปโดยมีการพิจารณากระบวนการเปลี่ยนแปลงที่กระทบการเมืองเปรียบเทียบจากตัวแปรภายนอกขอบข่ายระบบการเมือง

ช่วง 1950s

การศึกษการเมืองเปรียบเทียบในช่วงนี้ คือ การศึกษาในลักษณะที่เน้นการเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของสถาบันทางการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองของรัฐ ซึ่งเป็นการก่อรูปร่างของการศึกษาทางรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutional Studies) โดยสมมุติฐานการศึกษาคือ การเน้นความสำคัญของโครงสร้างสถาบันเหนือพฤติกรรมและผลประโยชน์ของผู้กระทำเชิงตัวบุคคล (Individuals) ซึ่งสมมุติฐานการศึกษานี้ได้กลายมาเป็น แนวทางการศึกษาเชิงสถาบัน (Institutional approach) โดยมีหลักว่า สถาบันเป็นตัวกำหนดผลประโยชน์ ความคาดหวัง บทบาทและการกระทำของผู้แสดงทางการเมือง (Hague and Harrap 2001 : 63; Risse-Kappen 1995 : 10)

การเมืองเปรียบเทียบในช่วงนี้มีความหมายถึง สถาบันของรัฐเป็นหลัก ซึ่งประกอบไปด้วยฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการ รวมถึงที่สำคัญคือ ระบบราชการซึ่งเป็นสถาบันหลักในส่วนของฝ่ายบริหารการศึกษาพรรคการเมืองและสถาบันทางสังคม เป็นการศึกษาองค์กร (Organization) ซึ่งยังไม่นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันของรัฐและยังไม่ได้รับความนิยมนในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบในช่วงเวลานี้

ช่วง 1960s และ 1970s

การศึกษาการเมืองเปรียบเทียบมีการเน้นการศึกษาสังคมมากขึ้นในช่วง 1960s และต่อเนื่องไปจนถึงทศวรรษถัดมา (1970s) การเริ่มสนใจสังคมมากขึ้นเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงในประเทศต่างๆ สองประการ คือ ประการแรก ประเทศต่างๆหลายประเทศมีการประกาศเอกราช หรือมีสภาพทางการเมืองที่เป็นอิสระจากการครอบงำของประเทศจักรวรรดินิยม ที่เกิดขึ้นในหลายทวีปทั่วโลกทั้งใน เอเชีย แอฟริกา แคริบเบียนและตะวันออกกลาง ในช่วงทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การเกิดขึ้นของประเทศเอกราชใหม่ เป็นการเปิดประเด็นการเปรียบเทียบของการเมืองแบบตะวันตกและการเมืองของประเทศเอกราชใหม่ ทั้งที่ประเทศเหล่านั้นจะพยายาม ที่จะเริ่มต้นการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่เพราะความอ่อนทางสถาบันและผลประโยชน์ของผู้นำทางการเมืองเปรียบเทียบกับความอ่อนแอทางสังคม การเมืองเปรียบเทียบจึงเกิดการพัฒนาศึกษา

ประการต่อมาที่ทำให้การเมืองเปรียบเทียบมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ก็คือ เกิดการพัฒนาการของเครื่องมือในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ ที่มีการใช้สถิติและแนวทางวิทยาศาสตร์ เข้ามาศึกษาและสำรวจทัศนคติทางสังคม ตลอดจนทัศนคติทางการเมือง โดยที่การเปลี่ยนแปลงทั้งสองประการเป็นตัวผลักดันให้การศึกษาในแนวสถาบันทางการเมืองลดความนิยมลงไป (Haynes 2005: 78)

นอกจากนี้ในช่วงที่มีการพัฒนาศึกษาทางการเมืองที่มุ่งแสวงหาคำตอบทางการเมืองที่เป็นลักษณะทั่วไป (Generalization) โดยยึดหลักการเข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองของปัจเจกบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นจุดเริ่มของแนวทางที่เน้นสังคมเป็นแกนกลางการวิเคราะห์ (Society-centred-approach) ซึ่งเป็นอิทธิพลของตัวแบบระบบการเมืองที่ David Easton เป็นผู้เสนอ (Skocpol 1985 ; Calvert 2002 : 14 ; Dhiwakorn 2007) ตัวแบบ Society-centred เป็นตัวแบบที่มีความตรงกันข้ามกับตัวแบบ State-centred model และตัวแบบทางสถาบันรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutional approach) เป็นตัวแบบที่สำคัญเข้ามาพร้อมกับการศึกษาเชิงพฤติกรรมในการศึกษาทางการเมืองโดยมีสมมติฐานการศึกษาว่า ผู้คน รวมทั้งกลุ่มคน ซึ่งอาจรวมถึงชนชั้น (ทฤษฎี มาร์กซิสต์) ควรเป็นหลักในการวิเคราะห์ทางการเมือง เพราะพฤติกรรมจะมีส่วนสำคัญในการมีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนทางการเมือง (Skocpol 1985 ; Hay 2002 ; Haynes 2005) พวกที่ใช้แนวทางนี้เรียกว่า พวกพฤติกรรมนิยมเขาจะเชื่อดูด้วยว่า มนุษย์ มีการแสดงพฤติกรรมที่มีเหตุผล

และผู้กระทำทางการเมืองจะพยายามใช้การตัดสินใจที่เป็นเหตุผลเพื่อประโยชน์สูงสุด (Rational utility maximizer)

แน่นอนที่สุดว่า ย่อมมีนักวิชาการจำนวนไม่น้อยที่ไม่เชื่อแนวทางพฤติกรรมนิยม ที่ไม่เชื่อว่า โลกทางการเมืองจะเป็น โลกของควมมีเหตุผลและ โลกทางการเมืองมีความซับซ้อนมากกว่าการจะเข้าใจเพียงพฤติกรรมของคนและกลุ่มคน (กรุณาดูเพิ่มเติม Roger Trigg, Understanding Social Science 1985 ; Edmund Ions, Against Behaviouralism : A Critique of Behavioural Science 1977)¹⁷

ช่วง 1980s

การวิเคราะห์การเมือง เริ่มกลับมาให้ความสนใจรัฐ สถาบันการปกครองและการเมืองของรัฐอีกครั้ง ในช่วง 1980s ซึ่งเป็นกระแสการปฏิเสธเทคนิคการศึกษาทางพฤติกรรมนิยมและ Rational Choice theory แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า กระแสปฏิเสธนี้ ไม่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในสหรัฐอเมริกาและประเทศที่ได้รับอิทธิพลการศึกษารัฐศาสตร์อเมริกา (Haynes 2005 : 79-80)

การกลับมาของกระแสสถาบันนิยม ปฏิเสธอย่างแรก คือ ตัวแบบการศึกษาพฤติกรรมการเมือง และสองคือปฏิเสธการสร้างทฤษฎีทั่วไปในกิจกรรมการเมืองของมนุษย์ (Hay 2002: 11) พวกสถาบันนิยมใหม่นี้ จะมีสมมติฐานของความซับซ้อนของปรากฏการณ์และความคลุมเครือของกิจกรรมมนุษย์ ในฐานะปรากฏการณ์ทางการเมือง การศึกษาเชิงพฤติกรรมที่ใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์ จะไม่สามารถหาความเป็นจริงได้

พวกสถาบันนิยมใหม่ (Neo-Institutionalism) จะให้ความสำคัญของรัฐ ในฐานะ โครงสร้างสถาบันที่เป็นตัวขับเคลื่อนการเมืองและการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม รัฐมีความอิสระ หรือสังคมและพฤติกรรมของคน (Skocpol 1985 ; Haynes 2005 : 80) ซึ่งการกลับเข้ามาของรัฐนิยม ก็เกิดจากปฏิกิริยาของนักวิชาการ Society –centred theory ทั้งที่เป็นพหุเสรีนิยม (Pluralism) และพวกมาร์กซิสต์ในฐานะการให้ความสำคัญของสังคม (กลุ่มคนหรือชนชั้น)ในฐานะฐานของการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิเสธของพวก Society- centred theory จึงมีการพัฒนาและมีการศึกษากันอย่างกว้างขวาง ในแนวความคิดของประชาสังคม (Civil Society) ขึ้นมาในวงวิชาการ

ช่วง 1990s และ 2000s

¹⁷ เมื่อมีการทบทวนเทคนิคการศึกษารัฐศาสตร์ในปัจจุบัน ในช่วงนี้ ก็เกิด คำถามขึ้นด้วยว่า ในโลกที่มีการเชื่อมโยงซับซ้อน เทคนิคที่มีการพัฒนาการในช่วง 1960 และ 1970 จะมีประสิทธิภาพเพียงพอในการอธิบายการเมืองปัจจุบัน เพราะ โครงสร้างการเมืองโลก และการเกิดขึ้นของการเชื่อมโยงระหว่างรัฐ (interdependence) ได้ แสดงบทบาทอย่างสูงต่อบทบาทและ พฤติกรรมของผู้นำภายในรัฐตามแนวทาง Rational Choice Theory (Haynes 2005: 79).

การเมืองเปรียบเทียบในมหาวิทยาลัยในยุโรปเริ่มมีการผนวกปัจจัยของตัวแปรในระบบการเมืองโลก และ แรงภายนอกในระบบการเมือง อย่างเช่น โลกาภิวัตน์ เข้ามาเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการศึกษาการเมือง เปรียบเทียบ ยกตัวอย่างเช่น มหาวิทยาลัยฟาร์บวร์ก โดยสำนัก(School) ของ ศาสตราจารย์ Rueland เริ่มมีการทำวิจัย อิทธิพลของปัจจัยภายนอกต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทย (อันได้แก่ งานของทิวากร แก้วมณีที่ชื่อ Dhiwakorn Kaewmanee, *The Evolution of The Thai State*, Berlin 2007) และ เวียดนาม (ดังเช่น โครงการวิจัยของ Kerstin Priwitzer ที่มีชื่อว่า *Der Einfluss externer Akteure auf die Soziale Sicherheit in Vietnam*) โดยมีการทบทวนอิทธิพลของการเปลี่ยนผ่านหลักของกระแสระหว่างประเทศอัน ได้แก่ กระแสการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrialization) กระแสอาณานิคมนิยม (Colonization) กระแสการหลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคม (Decolonization) การทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) และ กระแสตลาด (Marketization) ที่ทำให้ประเทศต่างๆ ในโลกมีความเชื่อมโยงไม่เป็นอิสระ (Wallerstein 1979 ; Dogan and Pelassy 1990 ; Czempel 1981)

นอกจากนี้นักวิชาการชาวอังกฤษ และอเมริกาอย่าง Jeffrey Haynes , Rod Hahue และ Martin Harrop ก็มีการตื่นตัวในปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์และ นำไปผสมผสานในการสร้างตัวแบบการวิเคราะห์ทางการเมือง โดยมองว่า นับตั้งแต่การสิ้นสุดของสงครามเย็น ในช่วงปลาย 1980s การพังทลายของกำแพงเบอร์ลิน ในเดือนพฤศจิกายน ปี 1989 และการพุดกันถึงผลกระทบของโลกาภิวัตน์ เป็นการก่อตัวของยุคใหม่ของการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ ที่จะมีการถกกันถึงการอธิบายอย่างรอบด้านของทั้งการพัฒนาการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ (Haynes 2005:81)

การตระหนักในการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยใหม่ของการเมืองเปรียบเทียบนี้ สะท้อนจากการประชุมวิชาการนานาชาติ ที่จัดขึ้นใน ปี 1995 ในหัวข้อ *The Role of Theory in Comparative Politics* โดยที่นักรัฐศาสตร์ชาวอินเดีย ชื่อ Atul Kohli ได้รายงานผลการศึกษาที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ *World Politics* โดย Kohli รายงานว่า ในการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับสถานภาพทางการเมืองเปรียบเทียบ พบว่า ในช่วงทศวรรษที่ 1990 การเมืองเปรียบเทียบอยู่ในสถานะของการถกเถียงทางทฤษฎี (Theoretical controversy) จากสามขั้วทางวิชาการ

ขั้วแรก คือ ขั้วตัวแบบการวิเคราะห์ทางตัวแสดงที่มีเหตุผล (Rational Actor Model)

ขั้วที่สอง เป็นขั้วของพวกมุมมอง Post- modernist

ขั้วที่สาม เป็นพวกมุมมองความหลากหลายและยุ่งเหยิงของปัจจัยในการวิเคราะห์ (Eclectic Messy Centre)

แนวทางของนักวิชาการ Post modernism เป็นแนวความคิดที่มีลักษณะดูจะสับสนกำกวม พวกเขาจะเข้าใจความเป็นจริงจากการเข้าใจความเป็นจริงโดย บางครั้งปฏิเสธความเป็นจริงที่เกิดจากการรับรู้จากการพุดและความเป็นจริงที่กระทำโดยความมีเหตุมีผลหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า แนวทางของ Post modernism จะเป็นแนวทางการศึกษาการเมืองที่ตรงกันข้ามหรือ ปฏิเสธแนวทางการศึกษาของ ตัวแบบการ

วิจัยที่ใช้เหตุผล ซึ่งแนวทางการวิจัย Post modernism นี้ สะท้อนความไม่ชื่นชอบแนวทางการศึกษาของการเมืองเปรียบเทียบที่พัฒนามาตั้งแต่ครั้งของสงครามโลกครั้งที่สอง ที่มีการศึกษาโดยให้การเมืองมีสมมติฐานที่เป็นอิสระจากสภาพทางแวดล้อมภายนอกขอบเขตรัฐชาติ (Haynes 2005 : 81) แนวทาง Post Modernism ยืนยันการตรวจสอบปัจจัยที่หลากหลาย ซึ่งอาจจะไม่สามารถกระทำโดยการวิจัยและวิเคราะห์โดยทางวิทยาศาสตร์ มากยิ่งกว่านั้นแนวทาง Post modernism ได้เรียกร้องการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่ปฏิเสธการศึกษาเรื่องการเป็นศูนย์กลางและระบบของอำนาจ โดยเฉพาะหน่วยการวิเคราะห์รัฐ หากแต่เสนอการเกิดขึ้นและการเติบโตของแหล่งของเอกลักษณ์ในฐานะหน่วยของการวิเคราะห์ (Sources of identity)

อย่างไรก็ดี นักวิเคราะห์ตามแนวทางที่สาม ก็ยังยืนยันความสำคัญของการวิเคราะห์ทางการเมืองอย่างเชิงประจักษ์ (Empirical political analysis) แต่ให้มีการเพิ่มเติมกรอบแนวความคิดและข้อมูลในหลายมิติของข้อมูลร่วมสมัยผสมผสานกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ที่จะเกิดจากเทคนิคการวิจัยที่เป็นปริมาณหรือคุณภาพก็ตามแต่ ซึ่งในปรากฏการณ์หลังสงครามเย็น มีการเปลี่ยนแปลงอยู่สองประการที่มีผลกระทบกับการวิเคราะห์การเมืองเปรียบเทียบ คือ ประการแรก การเพิ่มขึ้นของการซับซ้อนในระดับโลก (Global complexity) ที่มีผลทำให้ความซับซ้อนในระดับระหว่างประเทศกับการเจาะเข้าไปในขอบเขตของรัฐ ที่มีผลต่อกระบวนการปรับตัวของการกำหนดนโยบายและโครงสร้างสถาบันบริหารและการเมือง และ ประการที่สอง คือ การปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นของนโยบายทางการเมืองภายในและนโยบายต่างประเทศ (Haynes 2005 : 81 ; Rueland 2006; Dhiwakorn 2007 : 1-10) ซึ่งความซับซ้อนเหล่านั้น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ ได้เพิ่มการเชื่อมโยงของนโยบายภายในประเทศและภายนอกประเทศนั้น เป็นแนวความคิดที่เคยเสนอโดย Robert Putnam ในปี 1988 ในแนวความคิดที่เรียกว่า Two-level game ซึ่งถกเถียงว่า ผู้กำหนดนโยบายพยายามที่จะลบล้างความต้องการของระบบการเมืองตนเอง ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาในระบบระหว่างประเทศและท้ายที่สุดก็มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ภายในประเทศ นั่นหมายความว่า ระดับของการเมืองภายในประเทศมีการปฏิสัมพันธ์กับการเมืองในระดับระหว่างประเทศอย่างแยกไม่ออก ไม่เพียงแต่ Putnam ที่เสนอตัวแบบในลักษณะดังกล่าว ในปี 1988 ศาสตราจารย์เยอรมัน Ernst-Otto Czempiel ก็ได้เสนอตัวแบบที่เขาให้ชื่อว่า Konfliktmodell ที่คัดค้านตัวแบบของทฤษฎีระบบของ David Easton and Gabriel Almond ที่อธิบายการเมืองเปรียบเทียบ โดยแยกขาดการอธิบายการเปลี่ยนแปลงในระบบระหว่างประเทศ (Czempiel 1981 : 13-22)

การกลับเข้ามาของตัวแบบทางการเมืองเปรียบเทียบหรือตัวแบบการเมืองระหว่างประเทศ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการวิเคราะห์ทางการเมือง ซึ่งผู้ที่ทำการศึกษาจะไม่สามารถที่จะศึกษาจะมีความรู้ที่ไม่เพียงพอแต่ตัวแบบที่เน้นแต่การเมืองหรือตัวแปรภายในประเทศ เพราะการเปลี่ยนแปลงในระบบระหว่างประเทศหรือสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ มีผลต่อ ผลทางการเมืองภายในประเทศ (Haynes 2005 : 82) ดังนั้นตัวแบบการเมืองเปรียบเทียบปัจจุบันต้องพัฒนาในการรวบรวมปัจจัยที่กดดันต่อผลทางการเมือง ซึ่งแน่นอนจะมีความเกี่ยวข้องเป็นอย่างมากกับกระบวนการโลกาภิวัตน์

4.5 พัฒนาการการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบในประเทศไทย : ตัวอย่างของความล้มล้าง

การศึกษาประวัติศาสตร์ภาคการปกครองของไทย¹⁸ โดยทั่วไปแล้วมีพัฒนาการตามกระแสการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของประวัติศาสตร์สากล โดยที่การพัฒนาประวัติศาสตร์สากลโดยมากมีการสื่อสารด้วยเอกสารภาษาอังกฤษและมีอิทธิพลเป็นอย่างมากจากพัฒนาการรัฐศาสตร์อเมริกา (Easton , Gunnell and Graziano 1991)

การเริ่มต้นของรัฐศาสตร์ไทยภาคปกครองสมัยใหม่ เริ่มต้นจากงานศึกษาทางการเมืองของ Riggs and Wilson ที่ทำการศึกษาลักษณะระบบการปกครองของไทย งานของ Wilson เป็นการอธิบายโครงสร้างทางการเมืองของไทย โดยเน้นการศึกษาผู้นำทางการเมืองของไทย ซึ่งงานเขียนของเขาเขียนขึ้นในช่วง 1960 ซึ่งเป็นช่วงแรกที่วารสารวิชาการ Asian Survey เริ่มมีการตีพิมพ์ วารสารวิชาการดังกล่าวมีการเน้นการศึกษาการเมืองใน Scope ของการวิเคราะห์ภายในประเทศ มีจุดมุ่งหมายการนำเสนอการเมืองเปรียบเทียบ ในปีแรกๆที่มีการตีพิมพ์ ไม่มีนักวิชาการไทยท่านใด เสนอผลงานวิชาการผ่านวารสารฉบับนี้ นอกจาก David Wilson ที่เขียนบทความทางการเมืองที่เกี่ยวกับประเทศไทยในชื่อเรื่อง Bangkok's Dim to the West (Asian Survey , Vol.1 , No.4) ในปี 1961 ซึ่งเป็นปีแรกที่ทางวารสารจัดพิมพ์ในเรื่อง Thailand : Old Leaders and New Directions (Asian Survey , Vol.3 No.3 , 1963) , Thailand : A New Leader (Asian Survey, Vol. 4 , No.2. 1964), Thailand : Scandals and Progress (Asian Survey , Vol.5 , No.2)

Wilson ยังเป็นนักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันคนแรกที่เขียนหนังสือการเมืองการปกครอง อธิบายผลการศึกษาการเมืองด้วยอิทธิพลการศึกษาของรัฐศาสตร์อเมริกันที่เกี่ยวกับสภาพการเมืองร่วมสมัยไทย โดยพิจารณาการเมืองไทยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยหนังสือของเขาตีพิมพ์ในชื่อว่า Politics of Thailand (David Wilson. Politics of Thailand. Ithaca.N.Y : Cornell University Press. 1962) งานศึกษาของ Wilson เป็นแนวทางการศึกษาเชิงพฤติกรรมนิยม โดยให้ความสำคัญของพฤติกรรมของผู้นำทางการเมืองในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและลักษณะการเมืองไทย

อย่างไรก็ดี Wilson เป็นผู้บุกเบิกการศึกษาการเมืองไทย แต่งานของเขาไม่ได้เปิดประเด็นการถกเถียงเท่ากับงานของ Fred Riggs (Fred W. Riggs. Thailand : The Modernization of a Bureaucratic

¹⁸ ดูเพิ่มเติม Hans Kastendick, Political Development and Political Science in West Germany .in Easton (ed), 1991.

Polity. Honolulu, East West Center Press, 1966) ที่เขียนเกี่ยวกับระบบการเมืองไทยที่มีลักษณะการถูกรอบงำโดยข้าราชการและทหาร ในอีกไม่กี่ปีที่ผ่านมา

นักวิชาการเหล่านี้ เข้ามามีบทบาทในการศึกษาการเมืองไทยผ่านบทบาทของกองทุนช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา อาทิ มูลนิธิฟูลไบรท์ (Fulbright Foundation) ยังมีนักวิชาการอีกจำนวนมาก อาทิ เช่น William J. Siffin¹⁹, Frank C. Darling²⁰ ที่มีส่วนในการพัฒนาแนวทางการศึกษารัฐศาสตร์ให้กับประเทศไทยก่อนที่นักวิชาการไทยจะได้เข้ามาพัฒนางานวิชาการของประเทศตนเอง²¹

จริงแล้วการพัฒนาของการศึกษาการเมืองไทยและการเมืองเปรียบเทียบกับเทคนิคการศึกษาที่มีอิทธิพลของรัฐศาสตร์สากล ที่มีวงการรัฐศาสตร์อเมริกาเป็นแกนนำ ไม่ได้โดดเด่นในช่วงการก่อตัวของการริเริ่มรัฐศาสตร์สมัยใหม่ในช่วงแรก ซึ่งนักรัฐศาสตร์ชั้นนำของไทยรุ่นแรก ที่มุ่งศึกษารัฐศาสตร์ในแนวรัฐธรรมนูญนิยม ซึ่งครอบคลุมช่วงเวลาของนักรัฐศาสตร์ไทยในช่วง ระยะเวลา ทอรรถธรรมาชาติ พงศ์เพ็ญศกุนตาทัย และเสนห์ จามริก ซึ่งเป็นนักรัฐศาสตร์ที่ได้รับการศึกษาในยุคที่พัฒนาการความรู้ทางรัฐศาสตร์ก่อนมีการก่อตัวของสมัยพฤติกรรมนิยมในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ

การพัฒนาองค์ความรู้การเมืองไทย ในแนวเชิงการเมืองเปรียบเทียบ มีการพัฒนาอย่างมากในช่วงเวลาวิชาการรัฐศาสตร์ไทยในยุคสมัยของศาสตราจารย์ช้อยอนันต์ สมุทวณิช ซึ่งประกอบไปด้วยศาสตราจารย์สุจิต บุญบงการ ศาสตราจารย์ลิขิต ธีรเวคิน ศาสตราจารย์ทินพันธุ์ นาคะตะ และศาสตราจารย์พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว

ศาสตราจารย์ช้อยอนันต์ สมุทวณิช เริ่มบทบาทนักวิชาการรัฐศาสตร์ ด้วยแนวทางการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ ด้วยเทคนิคการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ ช้อยอนันต์ มีผลงานมากมายและหลากหลายที่เกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง ประชาธิปไตย การเลือกตั้งและทหาร แต่เป็นที่น่าสังเกต ช้อยอนันต์ ยังมีความสนใจในการเข้าใจการเมืองไทย โดยให้ความสนใจประวัติศาสตร์การเมืองไทยและประวัติการพัฒนาของโครงสร้างทางสังคมของไทย เช่นเดียวกับศาสตราจารย์ลิขิต ที่มีความสนใจศึกษาค้นคว้าไปตามแนวของช้อยอนันต์

ลิขิต มีผลงานโดดเด่นเกี่ยวกับวิวัฒนาการการเมืองการปกครองของไทยและการศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติของผู้ปกครองเมืองไทยและวัฒนธรรมทางการเมือง การศึกษาของลิขิต เป็นการสะท้อนแนวการเมืองเปรียบเทียบในแนว Society-center theory งานการถกเถียงที่สำคัญและเป็นความภาคภูมิใจของลิขิต คือ การอธิบายการประทุของเหตุการณ์ 16 ตุลาคม 2516 ว่า เกิดจากการไร้สมดุลของ การเปลี่ยนแปลงภายในสังคม

¹⁹ เช่น William J. Siffin. 1966. The Thai Bureaucracy: Institutional Change and Development, Honolulu: East West Center; Siffin (ed). 1977. Toward the Comparative Study of Public Administration. Westport. Greenwood Press.

²⁰ งานของ Darling มีการตีพิมพ์ที่หลากหลายด้วยในช่วงปี 1960 อันได้แก่ Frank Darling. Thailand and United States. 1965; America and Thailand (Asian Survey, Vol. 7, No. 4, 1967); Thailand: Stability and Escalation (Asian Survey, Vol. 8, No. 2, 1968); Thailand in 1976 (Asian Survey, Vol. 17, No. 2, 1977).

²¹ ข้อมูลสัมภาษณ์ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์

นอกจากนี้ องค์ความรู้ทางการเมืองไทยที่ ลิจิต ได้พัฒนาอีกคือการนำเสนอการพัฒนาการองค์ความรู้ของการวิเคราะห์การวิวัฒนาการของรัฐไทย ว่า จากอดีตถึงปัจจุบัน วิวัฒนาการของการเมืองการปกครองไทยแบ่งไปได้เป็น 4 ช่วง คือ ราชธิปไตย หรือ รัฐกษัตริย์ อมาตยาธิปไตย หรือ รัฐบาล ชนาธิปไตย หรือ รัฐธุรกิจ และ ประชาธิปไตย หรือ ประชาธิปไตย การอธิบายของลิจิต เป็นการเน้น การเปลี่ยนแปลงทางพลังอำนาจทางการเมืองของกลุ่มต่างๆภายในสังคม ในฐานะแรงขับเคลื่อนสภาพทางการเมืองในแต่ละช่วง

สุจิต บุญบงการ เป็นนักรัฐศาสตร์นำความรู้ทางการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบมาศึกษากรณีการพัฒนาประชาธิปไตยไทย โดยเน้นการทำวิจัย เกี่ยวกับทหารในการเมืองไทย (เช่น การพัฒนาการเมืองไทย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน 2531/ ทหารไทย 2529/ บทบาทของทหารในการพัฒนาทางการเมือง 2529/) สถาบันทางการเมือง (บทบาทสถาบันนิติบัญญัติ 2526) และ พฤติกรรมทางการเมือง (พฤติกรรมการลงเลือกตั้งของคนไทย)

นักวิชาการรัฐศาสตร์ไทยในยุคเฟื่องฟูนี้ นิยมการศึกษาพฤติกรรมทางการเมือง และที่โดดเด่นคือ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ศาสตราจารย์ทางการเมืองการปกครองที่สำคัญอีกคนหนึ่ง ที่มีผลงานโดดเด่นในทำวิจัยทางด้านการเมืองเปรียบเทียบ และ พฤติกรรมทางการเมือง (ดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวก) และต่อมา ในช่วง ปลาย 1980 และ ต้นทศวรรษ 1990 การพัฒนาการองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ไทย แบ่งเป็นสองกระแส จากนักรัฐศาสตร์ ในยุคข้างต้น กล่าวคือ กระแสแรก ก่อนที่ศาสตราจารย์ชัยอนันต์ จะลาออกจากการเป็นอาจารย์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์ชัยอนันต์ได้เปลี่ยนแนวทางการศึกษาทางการเมือง โดยยอมรับข้อจำกัดของการศึกษาทางการเมืองในแนวทางพฤติกรรมนิยม และ แนวทางการศึกษาการเมืองตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลในวงการรัฐศาสตร์ไทยก่อนหน้านี้ ชัยอนันต์ เสนอแนวทฤษฎีแนวรัฐที่เคยเป็นหน่วยการวิเคราะห์ที่เคยหลีกเลี่ยง ตามข้อเสนอของ David Easton ในช่วง ปี 1960 ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการเมืองเปรียบเทียบในยุคหลังพฤติกรรมนิยมที่เกิดขึ้น ในช่วง ทศวรรษ 1980 การถกเถียงทางการเมืองในยุคนี้ มีบทบาทของพวกมาร์กซิสต์ และ สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองเข้ามา (เช่น ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ภาสกร พงษ์ไพบูลย์ และ อนุสรณ์ ลีम्मณี) ช่วยเพิ่มเติมองค์ความรู้ทางการเมืองไทยด้วย กระแสที่สอง เป็นกระแสของนักรัฐศาสตร์การเมืองเปรียบเทียบ ที่พยายามเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการอธิบายการเปลี่ยนแปลงในแนวโน้มเปรียบเทียบที่เกิดขึ้นในหลายประเทศในช่วงเวลาของทศวรรษ 1990 นักวิชาการไทยที่จับในเรื่องนี้ที่โดดเด่นคือ ศาสตราจารย์ สุจิต บุญบงการ (ในงานภาษาอังกฤษ ชื่อ State of the Nation: Thailand) ในช่วงนี้ กระแสการอธิบายการตกผลึกของประชาธิปไตย (Democratic Consolidation) ที่เป็นกระแสการเมืองเปรียบเทียบสากลมาจากงานเขียนโดยนักวิชาการต่างประเทศ (เช่น Ganesan N. (2004) ในงานที่ชื่อว่า Thaksin and the politics of domestic and regional consolidation in Thailand เป็นต้น) แต่แนวความคิดนี้ไม่มีความโดดเด่นหรือไม่อยู่ในความสนใจของวงวิชาการไทยมากนัก

อาจเป็นไปได้มากกว่า การตกต่ำของการเมืองเปรียบเทียบในไทย เริ่มเห็นภาพชัดมากขึ้น งานเขียนอย่างเช่น The Third Wave ของ Huntington ไม่ได้รับการอ่าน อ้างอิง และถกเถียงในวงวิชาการไทยอย่างกว้างขวาง ทั้งที่แนวความคิดของ Huntington มีการคิดต่อไปอย่างกว้างขวางในวงวิชาการสากล ดังจะเห็นได้ว่ามีผลงานวิชาการที่พัฒนาจากงาน Third Wave จำนวนมาก ได้แก่ Anders Uhlin (1997) Indonesia and the "third wave of democratization"; Larry Diamond, (1997) Consolidating the third wave democracies; Scott Mainwaring (1999) "Rethinking party systems in the third wave of democratization"; Hans-Dieter Klingemann (2000) "Elections in Central and Eastern Europe"; Frances Hagopian (2005) "The third wave of democratization in Latin America"; Stacy Gillis (2005) "Third Wave Feminism" เป็นต้น

Huntington ศึกษาการเมืองเปรียบเทียบโดยอธิบายประเทศที่เข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยของประเทศต่างๆกว่า 100 ประเทศทั่วโลก โดยเน้นที่การเปลี่ยนแปลงการเข้าสู่การเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยหลังปี ค.ศ. 1974 โดยให้ความสำคัญกับ 3 ปัจจัยหลัก ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนผ่านของประชาธิปไตยทั่วโลก อันได้แก่ หนึ่ง บทบาทของมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา และการลดความขัดแย้งหลังสงครามเย็น²¹ สอง การขยายตัวทางการค้าการลงทุน²² และ สาม บทบาทของวาติกัน มหาอำนาจทางศาสนา

เป็นที่น่าสังเกต การนำเสนอของ Huntington มีการอธิบายเป็นนัยยะว่า กระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยเป็นกระบวนการสากลที่มีปัจจัยร่วมกันของบริบทระหว่างประเทศ เขามองว่า การที่สหรัฐอเมริกา ส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย และการจบลงของสงครามเย็น เป็นเงื่อนไขของการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย ที่นอกจากมีปัจจัยเสริมที่การแข่งขันทางทหารของมหาอำนาจเป็นกิจกรรมที่ถูกลดความสำคัญลง และถูกแทนที่โดยกิจกรรมของการแข่งขันทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ นอกจากนี้ในหลายประเทศในแถบละตินอเมริกา และ อาฟริกาที่ ศาสนจักร เป็นศูนย์กลางการเรียกร้องทางการเมืองของคนจน ดังเป็นผลให้ภาคทางสังคมในประเทศเหล่านั้นมีความเข้มแข็งมากขึ้นที่จะพร้อมสู่การเข้าสู่กระบวนการประชาธิปไตยกับผู้นำทางการเมืองที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การระบุปัจจัยทางการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยในคลื่นลูกที่สาม Huntington ได้ให้ความสำคัญของปัจจัยระหว่างประเทศ แม้จะเป็นมิติทางความมั่นคง และการเศรษฐกิจ เป็นตัวแปรอิสระ แม้ว่า Huntington จะไม่ได้ใช้คำว่า economic globalization ในการอธิบายการเปลี่ยนผ่าน แต่โดยความเป็นจริงการเติบโตของการค้า การลงทุนที่ Huntington หมายถึง คือ การเกิดขึ้นของระเบียบโลกใหม่เสรีนิยม ซึ่งมีความหมายถึง economic globalization

²¹ สุจิต ได้อธิบายการลดความขัดแย้งของสงครามเย็นที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในประชาธิปไตยไทย ในงานที่ชื่อ State of the Nation: Thailand แต่สุจิตไม่ได้มีความพยายามในการวิเคราะห์และประเมินว่าปัจจุบันนี้มีความสำคัญเพียงใดต่อการเกิด ประชาธิปไตยในช่วง 1990 ของไทย ดู Suchit (1996)

²² มีงานวิเคราะห์โดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร อยู่พอสมควรที่อธิบายความสัมพันธ์ของการเมืองไทยกับการค้า และการลงทุน แต่ดูเหมือนจะไม่ได้รับความสนใจจากนักรัฐศาสตร์ไทยหลายท่าน โดยมองว่าเป็นการศึกษาทางเศรษฐศาสตร์การเมือง นอกจากนี้การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการเมืองก็พอจะมีอยู่บ้าง แต่การวิเคราะห์ก็มิมีแนวโน้มจะเอาไปเชื่อมโยงกับการขยายตัวทางอำนาจของภาคทางสังคม

จะเห็นได้ว่า ในช่วงทศวรรษ 1990 อันเป็นช่วงที่การเมืองเปรียบเทียบกำลังมีการปรับตัว แต่งานศึกษาของไทย กลับได้ละเลย หรือไม่ให้ความสนใจกับพัฒนาการการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบที่เชื่อมโยงปัจจัยต่างประเทศในฐานะศูนย์กลางหรือตัวแปรอิสระทางการวิจัย

อันที่จริงการศึกษาในแนวคิดที่เน้นการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมเป็นตัวแปรอิสระเป็นพัฒนาการทางรัฐศาสตร์ที่เน้นความคิดเรื่องประชาสังคม ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เป็นที่นิยมของนักวิชาการภาคปกครอง จุฬาฯ อย่างเช่น ฉันทนา หวันแก้ว (เช่น Chantana Banpasirichote. Civil Society and Good Governance. In Democracy and Civil Society in Asia, edited by Fahimul Quadir.2004), นฤมล ทัพชุมพล หรือ อดีตอาจารย์ธรรมศาสตร์ อย่าง เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่เสนอการพัฒนาประชาธิปไตยจากความขัดแย้งของกลุ่มทางสังคม²⁴

อันที่จริง แนวการศึกษารัฐศาสตร์การปกครอง ที่ผ่านมาเป็นการศึกษาในขอบเขตของระบบการเมือง หรืออาจเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ภายในรัฐ หรือระหว่างรัฐกับสังคม การศึกษาดังกล่าวจำเป็นต้องปรับตัวมากขึ้น ในช่วงทศวรรษ 1990 เมื่อกระแส หรือแรงจากภายนอกเริ่มกลายเป็นปรากฏการณ์ของการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เริ่มเห็นชัดเจนมากขึ้น ที่เรามองว่าเป็นยุคโลกาภิวัตน์ การถกเถียงทางวิชาการจากรัฐที่เป็นศูนย์กลาง ที่ถกเถียงการมองภาคทางสังคมที่เป็นศูนย์กลางจะเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอ แต่ต้องให้ความสนใจของแรงภายนอกเข้ามาเป็นปัจจัยหลักในการศึกษาการเมืองด้วย (Haynes 2005:8-10; Dhiwakorn 2007:1-5; Rueland 2006)

ซึ่งการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบในลักษณะนี้ยังมีน้อยเพราะ ขาดนักรัฐศาสตร์ที่เชี่ยวชาญในเมืองไทยที่จะวิเคราะห์ในตัวแบบที่แรงภายนอกเป็นศูนย์กลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายใน (External Forces –center Model) แต่การวิเคราะห์ดังกล่าวเริ่มมีการกระทำมากขึ้นในงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเมืองเปรียบเทียบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างเช่น นักวิชาการสำนักการเมืองของมหาวิทยาลัยฟาร์ยบวร์ก เยอรมันนี้ ได้มีการใช้ตัวแบบดังกล่าวในการอธิบายกรณีของการเมืองเวียดนาม หลังจากที่ Freiburg school จะได้ผลิตงานวิจัยด้วยตัวแบบที่เกี่ยวกับการเมืองไทยในหนังสือชื่อ The Evolution of the Thai State (2007) ซึ่งเป็นงานชิ้นแรกของวงวิชาการรัฐศาสตร์ไทยที่ใช้ตัวแบบโมเดลที่หลุดออกจากตัวแบบทฤษฎีระบบ และตัวแบบความสัมพันธ์ของรัฐและสังคม²⁵

เป็นที่น่าสังเกตว่าการศึกษาการเมืองภาคประชาชน และ ประชาสังคม ยังเป็นเพียงแนวทางการศึกษาและ เป็นแนวความสนใจของนักรัฐศาสตร์ ภาคปกครองไทยเป็นหลัก ส่วนหนึ่งก็เป็นแนวทางที่พัฒนามาจากการได้รับความนิยมแนวทางมาร์กซิสต์ ที่เปลี่ยนแปลงมาสู่การให้ความสำคัญของสังคมประชาที่เป็นขั้วอำนาจทางการเมืองที่ตรงกันข้ามกับการศึกษาโดยเน้นแนวรัฐ

²⁴ ดู เอนก เหล่าธรรมทัศน์. สอนนคราประชาธิปไตย แนวทางปฏิรูป การเมือง เศรษฐกิจ เพื่อ ประชาธิปไตย. 2546

²⁵ ดูเอกสารบางส่วนที่

ในปัจจุบันการศึกษาของนักวิชาการรัฐศาสตร์ไทย ส่วนหนึ่งยังยึดการศึกษาการเมืองภาคประชาชน และ แนวสังคมประชา ซึ่งเป็นอิทธิพลด้านเดียวของแนวทางการศึกษาแนวทาง Society-center approach การศึกษาในแนวทาง Above –state approach ซึ่งเป็นที่ถกเถียงในฐานะอิทธิพลใหม่ในการศึกษาทางการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ จะเป็นแนวทางที่นักรัฐศาสตร์ไทยจะต้องเพิ่มพูนความรู้ ที่จะ เป็นแนวทางการเมืองในแง่มุมการวิเคราะห์ใหม่อีกด้านหนึ่ง

4.6 แนวทางการศึกษานอกรัฐ (Above-State- Approach)

มิงงานเขียนที่จัดได้ว่าเป็นงานในแนวทางนอกรัฐ (Above –State- Approach) และจัดได้ว่าเป็น การศึกษาในแนว Neo Comparative Politics ที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทยเพียง 3 ชั้นที่ตีพิมพ์ เผยแพร่อย่างกว้างขวาง และมีความชัดเจนในประเด็นการถกเถียงซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นแนวทางพัฒนาจาก แนวทางของพวก Neo- statism อันได้แก่ งานของ กุลลดา เกตบุญชู มีด, ทิวากร แก้วมณี และ Jim Glassman งานทั้งสามเป็นงานที่ผลิตออกมาในช่วงต้นทศวรรษที่ 20 โดยให้ความสำคัญของปัจจัย หรือ แรง ภายนอกเป็นตัวแปรอิสระ ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยเฉพาะ *โครงสร้างของรัฐ*

งานของ กลาสมัน เป็นงานของนักวิชาการชาวแคนาดา ที่นักวิชาการไทยไม่ค่อยรู้จักเขามากนัก งานของกุลลดาเป็นงานของนักวิชาการทางความสัมพันธ์ และงานของทิวากร เป็นงานของนักวิชาการไทย ที่มีมุมมองจากการมองการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทยจากแรงภายนอก งานทั้งสามมีจุดร่วมของการใช้แรง ภายนอกเป็นแรงขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างของรัฐและการเมือง แม้ว่า นักวิชาการทั้งสาม งานจะมีจุดแตกต่างของการนำเสนอ โดยที่ กุลลดาใช้ระบบเศรษฐกิจการเมืองโลก เป็นตัวแปรอิสระของ การอธิบาย

Glassman ใช้ บทบาทของสหรัฐอเมริกา ในการเมืองเศรษฐกิจโลก เช่นเดียวกับแนวทางของฮันดิงตัน ที่มองว่า บทบาทการเมืองโลกของอเมริกามีผลอย่างสำคัญของการพัฒนาการเมืองของหลาย ประเทศ อย่างที่ กลาสมันแสดงให้เห็นว่ามีความสำคัญกับการเมืองไทย

ทิวากร เป็นอีกคนหนึ่ง ที่เห็นว่า แรงภายนอกมีความต่อเนื่องต่อการพัฒนาการเมืองไทย อย่าง ต่อเนื่องโดยการพัฒนาการของรัฐไทยในแต่ละรูปแบบการเมืองการปกครองผันตรงกับ การเปลี่ยนแปลง ของแรงภายนอกในแต่ละช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ ดังที่ได้นำเสนอในตารางข้างล่างนี้

Table 7-1: External Forces and the Pattern of Change in the Thai State

State	Period	The Role of the Thai State	State Structure	External Forces
Warrior State	From the 12 th century until the bureaucratic reform in the 19 th century	Protection of king's power and territory	-King as the centre of state power -King as owner of lives of citizens and state resources - <i>Sakdiya</i> and <i>Jatusadom</i> Systems as the main state administration	-Wars with Burma - Trade with European States (old Mercantilism)
Bureaucratic State	-Reign of King Mongkut and King Chulalongkorn until the rise of the Triumvirate regime	-Protection of State sovereignty and monarch power -Embarking on modernizing process	-European-style bureaucracy	-European Imperialism
Military-led State	From the 1950s to 1970s	-Anti Communism -State-led-Development	-Strong army -Military-manipulated bureaucracy	-Post War World Order (Cold War and Global American hegemony)
Businessmen – led State (Money Politics-led State and CEO-led State)	From the 1973 Student Revolt onward	-State-led-economic growth -State-led global Economic competitiveness	-Businessmen-dominated State -CEO administration	-Neoliberalism (New World Order)

Source: Dhiwakorn Kaewmanee

ที่มา: Dhiwakorn Kaewmanee (2007: 252)

สิ่งที่เป็นข้อนำสังเกต คือ งานทั้งสามงานเป็นผลงานในปี 2000 แม้ว่างานของกุลลดาจะเป็นงานทางประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับหลายบทในงานของทิวากร แต่ก็สิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าการเกี่ยวข้องทางการพัฒนาการเมืองและรัฐไทยมีอิทธิพลจากภายนอกในมิติในทางประวัติศาสตร์ตามแนวทางของกลุ่มการเมืองเปรียบเทียบใหม่ที่ให้ความสนใจในปัจจุบัน

การค้นคว้ากับการศึกษาในแนวใหม่นำไปสู่งานเขียนและงานวิจัยที่ดีพิมพ์ในทศวรรษนี้อย่างหลากหลายดังที่ได้นำเสนอในตารางด้านล่างนี้

ปี	ชื่อผู้แต่ง	ชื่อหนังสือ
1993	Delbruck, Jost.	Globalization of law, politics, and market : Implications for domestic law ; A European perspective
1994	Cerny , Philip G.	The dynamics of financial globalization : Technology, market structure, and policy response
1996	Keohane, Robert O.	Internationalization and domestic politics
1996	Joppke, Christian.	Multiculturalism and immigration : A comparison of the United States, Germany, and Great Britain.
1998	Solingen, Etel.	Regional orders at century's dawn
1999	Ziser, Eyal.	Syria : domestic political stress and globalization
2000	Berger, Suzanne.	GLOBALIZATION AND POLITICS
2001	Ganghof, Steffen.	Global markets, national tax systems, and domestic politics rebalancing efficiency and equity in open states' income taxation
2001	Kaufman, Robert R.	Globalization, domestic politics,and social spending in Latin America : A time-series cross-section analysis, 1973-97
2001	Tarrow, Sidney.	TRANSNATIONAL POLITICS : Contention and Institutions in International Politics
2001	Malher, Vincent A.	Economic globalization, domestic politics and income inequality in the developed countries : a cross-national analysis
2002	Compton, Robert W.	Transforming East Asian domestic and international politics
2002	Schirm, Stefan A.	Globalization and the new regionalism

2002	Compton, Robert W.	Transforming East Asian domestic and international politics : the impact of economy and globalization
2002	Schirm, Stefan A.	Globalization and the new regionalism : global markets, domestic politics and regional co-operation
2003	Nedadurai, Helen Sharmini.	Globalization, domestic politics and regionalism : the ASEAN Free Trade Area
2005	Koslowski, Rey.	International migration and the globalization of domestic politics : a conceptional framework
2005	Ogelman, Nedim.	Immigrant organizations and the globalization of Turkey & apos ; s domestic politics
2005	Koslowski, Rey.	International migration and the globalization of domestic politics
2006	Takahashi, Susumu.	The impact of globalization on domestic politics in Japan
2006	Cortell, Andrew P.	Mediating globalization : domestic institutions and industrial policies in the United States and Britain

ที่มา: รวบรวมโดย ทิวากร แก้วมณี

จากข้อมูลดังที่ได้นำเสนอ สามารถคาดการณ์ได้ว่าสถานภาพการศึกษาทางรัฐศาสตร์ในอนาคตนั้น จะต้องมีการเชื่อมโยงตัวแปรในขนาดที่กว้างขวางมากขึ้นกว่า แค่เพียงการใช้กรอบของทฤษฎีระบบ หรือ การให้ความสำคัญแก่ปัจจัยใดเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้การเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนวิชา รัฐศาสตร์นั้นจะต้องไม่แยกความสนใจในการศึกษาการเมืองภายใน และภายนอกออกจากกันอย่างเด็ดขาด

4.7 สรุป และข้อเสนอแนะ

ความรู้ความเชี่ยวชาญของนักรัฐศาสตร์ในการศึกษาเพื่อการค้นคว้าในแนวทางการเมือง *เปรียบเทียบใหม่* เป็นสิ่งจำเป็นในการทำการศึกษาทางการเมืองในปัจจุบันและอนาคต แต่งานศึกษาพบว่า นักรัฐศาสตร์ไทยที่มีความเชี่ยวชาญในทิศทางการศึกษาวิจัยในแนวทางดังกล่าวมีความจำกัด อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนที่มีการแยกส่วนของเนื้อหาวิชาระหว่างการเมืองภายใน และ ภายนอก ยังเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เอื้อต่อการเข้าใจปรากฏการณ์ ทางการเมืองในปัจจุบัน ซึ่งแนวโน้มการรวมการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงหลักสูตรภาคการปกครองและหลักสูตรการระหว่างประเทศ อาจจะมีส่วนของการให้การมองออกถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์และตัวแปรนอกระบบการเมืองที่มีความชัดเจนมากขึ้น

นอกจากนี้ ปรากฏการณ์การเชื่อมโยงของปัญหาภายในและภายนอกประเทศจะไม่ใช่เรื่องความสนใจส่วนตัวของผู้ศึกษาค้นคว้าอีกต่อไป แต่จะกลายเป็นสิ่งที่จำเป็นของการค้นคว้าต่อไปในปัญหาทางการเมือง เทคนิคการศึกษาจำเป็นจะต้องมีการพัฒนา อย่างน้อยที่สุด การวิจัยด้วยการวิจัยแบบพฤติกรรมนิยมที่มีเทคนิคที่ได้ผลของข้อมูลในแนวแคบอาจจะต้องการทบทวน

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยซึ่งเพิ่งเริ่มก่อตั้งและมีโครงสร้างของหลักสูตรที่ไม่ได้แยกหลักสูตรออกเป็นสองภาควิชาที่สะท้อนการเข้าใจปรากฏการณ์การเมืองการปกครองในลักษณะเดิม ๆ เป็นสิ่งที่ประ โยชน์ต่อปรากฏการณ์และทิศทางการศึกษาในปัจจุบัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็มีความจำเป็นในการหาบุคลากรที่มีองค์ความรู้ของการผสานการเข้าใจในปรากฏการณ์ระหว่างประเทศและปรากฏการณ์ภายในประเทศ ด้วย

บทที่ 5

น่านาทัศนะนักรัฐศาสตร์ไทย

บทนี้จะได้นำเสนอถึงทัศนะ ตลอดจนมุมมอง และแนวความคิดของนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์จำนวนหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งเป็นตัวแทนของคณะ/ภาควิชา/สาขาวิชา ที่มีการเรียนการสอนทางด้านรัฐศาสตร์ทั้งจากมหาวิทยาลัยส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค²⁶

การนำเสนอแนวคิด มุมมอง และทัศนะของนักวิชาการท่านต่างๆ ช่วยให้ผู้วิจัยมองเห็นถึงภาพรวมของสถานะของวิชารัฐศาสตร์ การปกครองในสังคมไทย รวมถึงอิทธิพลของโลกาภิวัตน์และธรรมาภิบาล รวมถึงทิศทางที่วิชารัฐศาสตร์ไทยควรจะมุ่งหน้าไป หรือควรปรับปรุงแก้ไขในจุดใด

การนำเสนอในบทนี้²⁷ จะนำเสนอเป็น 3 ประเด็นหลักด้วยกัน คือ *ประการแรก* สถานะของวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองของไทย *ประการที่สอง* โลกาภิวัตน์และธรรมาภิบาลกับการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ และ *ประการสุดท้าย* ทิศทาง แนวโน้ม และข้อเสนอแนะที่มีต่อรัฐศาสตร์ การปกครอง

5.1 สถานะของวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองของไทย

จากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยต่างๆ สามารถประมวลภาพรวมของสถานะของวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองทั้งสถานะในอดีต และสถานะในปัจจุบันได้ดังนี้

การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในอดีตที่ผ่านมา นั้น นักวิชาการทุกท่านให้ภาพไปในทิศทางเดียวกันว่า การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในอดีตนั้นเป็นการศึกษาที่มุ่งผลิตข้าราชการเป็นหลัก โดยที่ *รศ.ดร. โกวิทย์ วงศ์สุรวัฒน์* ได้มองว่าวิชารัฐศาสตร์ไทยในยุคแรกนั้นเน้นไปที่การมุ่งผลิตข้าราชการเป็นหลัก และผู้ที่ศึกษาจบมาก็มุ่งเน้นไปเป็นปลัดอำเภอ นายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัด คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ เป็นตัวอย่างที่ดีของวิชารัฐศาสตร์ในยุคแรกนี้ (ปี 2491) ในการผลิตคนไปเป็นข้าราชการนั้นในอดีตจะต้องมีการฝึกฝนวิชาทางด้านการพัฒนาร่างกายด้วย นักศึกษารัฐศาสตร์ในอดีตจึงต้องมีเรียนวิชาพลศึกษา การขี่ม้า และการยิงปืนอีกด้วย

²⁶ การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลในส่วนนี้เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเหตุผลหลักของการเลือกเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือการสัมภาษณ์ลึก (In depth interview) จากอาจารย์ประจำในสาขาวิชา/ภาควิชา/คณะรัฐศาสตร์ ที่เปิดสอนด้านการปกครอง โดยอิงหลักการเป็นตัวแทนของแต่ละภูมิภาค และด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณและระยะเวลาของงานวิจัยนี้จึงทำให้การเลือกกลุ่มตัวอย่างจำเป็นต้องสอดคล้องกับความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูลตามข้อจำกัดดังกล่าว

²⁷ การนำเสนอในบทนี้เป็นประมวลผลการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในภาพรวม ในการตีความข้อมูลดังกล่าวตามกรอบแนวคิดในบทที่ 1 นั้น ได้มีการนำเสนออยู่ในส่วนต่างๆของทุกบทโดยอิงฐานข้อมูลจากในบทนี้เป็นหลัก

ความเห็นของ รศ.ดร.โกวิทช์ นั้นสอดคล้องกับความเห็นของ ศศ.สิริพรรณ นกสวน และ อาจารย์ชาญวุฒิ ไชยรักษา ที่มองว่าในอดีตนั้นการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ไทยนั้นจะผลิต Professional คือ ผลิตไปเป็นข้าราชการ ซึ่งเป็นการถูกกำหนดโดยโครงสร้างของสังคม คือความต้องการของมหาดไทย มากกว่าจะเป็นความตั้งใจของรัฐศาสตร์เอง

นอกจากนี้ ศศ.สิริพรรณ ยังให้ข้อมูลว่าภาพรวมของการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ไทย ในช่วงประมาณทศวรรษที่ 1980-1990 เป็นต้นมานั้น จะมีลักษณะที่สำคัญคือ การที่อาจารย์ผู้สอนจะสอนให้ผู้เรียนยอมรับในรัฐบาล และนโยบายของรัฐบาล นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนยังได้เข้าไปมีบทบาทในทางการเมืองด้วย เช่น การเข้าไปเป็นที่ปรึกษาของรัฐมนตรีต่างๆ เช่น ศ.กมล ทองธรรมชาติ ศ.สุจิต บุญบงการ อ.ปรีชา หงส์ไกรเลิศ ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว เป็นต้น

เมื่อนักวิชาการเหล่านี้เข้าไปมีบทบาทตรงนั้น ทำให้สถานะของวิชารัฐศาสตร์กลายเป็นการสร้าง ความชอบธรรมให้กับรัฐบาล และผู้มีอำนาจทางการเมืองไป ในช่วงหลังสถานภาพดังกล่าวจึงเริ่มถูกตั้งคำถาม โดยอาจารย์รุ่นใหม่ๆมากขึ้น และการเรียนการสอนรัฐศาสตร์เริ่มมีมุมมองในเชิงวิพากษ์มากขึ้น

ขณะที่ ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิมมณี ได้มองว่า สถานะของวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองนั้นในอดีต เป็นวิชาที่ได้รับความนิยมสูงมาก เนื่องจากในขณะนั้นยังคงเป็นศาสตร์ที่มีความเป็นวิชาชีพสูงมาก เพราะเป็นการเตรียมคนเข้าสู่ระบบราชการ ซึ่งด้วยความที่เป็นวิชาชีพนั้นจึงสอดคล้องกับลักษณะของคนในสังคมไทย ที่ไม่ชอบอะไรที่เป็นการคิด วิเคราะห์ในเชิงนามธรรม แต่ชอบเรียนในสิ่งที่จะนำไปหางานทำได้ เรียนจบแล้วมีงานรองรับ เงินเดือนสูง และมีโอกาสเป็นใหญ่เป็นโตในสังคม ซึ่งการเรียนรัฐศาสตร์ในอดีตนั้นสร้างคนไปเป็นปลัดอำเภอ นายอำเภอ และมีโอกาสในการขึ้นถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสูง ผู้คนในยุคนี้จึงนิยมเลือกเรียนรัฐศาสตร์

แต่ในปัจจุบันนั้นวิชารัฐศาสตร์ การปกครองนั้นได้ถูกลดทอนความสำคัญลงไปมาก เนื่องจากความต้องการแรงงาน หรือ Demand ของแรงงานในตลาดนั้นต้องการคนที่เรียนจบทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ (รปศ.) มากกว่าเนื่องจากในสาขาวิชาดังกล่าวได้เน้นไปที่การเรียนหลักการบริหาร ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ตรง และมีความเป็นวิชาชีพมากกว่าสาขาวิชาการปกครอง

ในมุมมองของ ศ.ดร.อนุสรณ์ นั้นมองว่าที่จริงแล้ววิชารัฐศาสตร์ การปกครองของไทยในอดีตนั้นก็คือวิชาที่เรียกว่า รัฐประศาสนศาสตร์ เช่นในปัจจุบัน แต่เป็นการศึกษาหลักการบริหารโดยเน้นไปที่หลักกฎหมาย หรือที่เรียกว่า Weberian คือการบริหารแบบยุโรปที่วงวิชาการไทยในขณะนั้นได้รับอิทธิพลมาในระยะแรกๆนั่นเอง จนกระทั่งจุดเปลี่ยนที่สำคัญก็เกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 2490 คือ ประมาณปีพ.ศ. 2498 ซึ่งแวดวงวิชาการรัฐศาสตร์ไทยได้รับเอาอิทธิพลของการศึกษา Public Administration แบบอเมริกัน โดยได้นำเอาแนวคิดแบบพฤติกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์เข้ามาใช้ในการศึกษาหลักการบริหาร แทนที่การมุ่งเน้นการบริหารโดยหลักกฎหมายเช่นในอดีต

ผลกระทบจากการเข้ามาของรัฐประศาสนศาสตร์แบบอเมริกันนั้นได้เริ่มเกิดขึ้นกับวิชารัฐศาสตร์ การปกครอง เมื่อประมาณปีพ.ศ. 2509-2510 ที่มีการแยกตัวออกมาเป็นเอกเทศของแผนกวิชา

รัฐประศาสนศาสตร์ ออกจากแผนกวิชาการปกครอง ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ และแยกเป็นสาขาวิชาการบริหารรัฐกิจที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปัญหาสำคัญก็คือ เมื่อวิชาในด้านการบริหารถูกย้ายไปอยู่กับแผนกวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ส่งผลให้แผนกวิชาการปกครองต้องมีการปรับตัวทำให้หันมาเน้นการศึกษาในเรื่องของทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง และการเมืองเปรียบเทียบมากขึ้น และทิศทางดังกล่าวก็กลายมาเป็นแกนหลักของวิชารัฐศาสตร์การปกครองตั้งแต่นั้น (ประมาณ 2510-2511) เป็นต้นมา

ขณะที่ ศ.ดร.อนุสรณ์ มองว่า “จุดเปลี่ยนสำคัญ” (Turning point) ที่ส่งผลให้วิชารัฐศาสตร์ การปกครองมีการปรับเปลี่ยนทิศทางจากเดิมที่เปรียบได้กับโรงเรียนผลิตข้าราชการสายปกครองให้แก่กระทรวงมหาดไทยนั้นอยู่ในช่วงปลายทศวรรษ 2490 จากอิทธิพลของการเข้ามาของวิชารัฐประศาสนศาสตร์แบบอเมริกัน

แต่ในมุมมองของรศ.ดร. โกวิทช์ วงศ์สุวรรณ และอาจารย์ชาญฉวีชัยรักษา นั้นมองว่าความเห็นว่าความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดของวิชารัฐศาสตร์ในแง่ของการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นวิชาชีพมาเป็นศาสตร์ที่เป็นวิชาการนั้นก็นับตั้งแต่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เปลี่ยนแปลงจากการเป็นมหาวิทยาลัยเปิดมาสู่ระบบมหาวิทยาลัยปิดหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2495

ขณะที่ รศ.ดร. นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ มองว่าจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ส่งผลให้วิชารัฐศาสตร์เปลี่ยนแปลงจากรัฐศาสตร์ที่เป็นวิชาชีพมาสู่รัฐศาสตร์ที่เป็นวิชาการมากขึ้นก็คือในช่วงปีพ.ศ. 2524-2525 นั้นได้เกิดวิกฤตการณ์บางอย่างใน “ระบบราชการไทย” ในกระทรวงมหาดไทย ซึ่งตำแหน่งข้าราชการเริ่มเต็ม และไม่รับคนเข้าสู่ระบบเพิ่มมากนัก ทำให้เป้าหมายในการมุ่งเข้าไปเป็นข้าราชการของผู้ศึกษารัฐศาสตร์นั้นเป็นไปได้ยากมากขึ้น

นอกจากนี้อีกเหตุผลหนึ่งก็คือ เกิดการเปลี่ยนรุ่นของอาจารย์รุ่นเก่า ซึ่งไปศึกษาต่อต่างประเทศในช่วงทศวรรษ 1970 และทยอยกลับมาในช่วงทศวรรษ 80 และอาจารย์รุ่นใหม่ๆ ในยุคนั้นเองที่เริ่มจะมีการ debate ต่อแนวทางเดิมๆ ในการฝึกคนไปเป็นข้าราชการ และปรับการเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์ในช่วงหลังให้เป็นเชิงวิชาการมากยิ่งขึ้น

เมื่อประมวลข้อมูลที่ได้รับสามารถให้ภาพได้ว่าวิชารัฐศาสตร์ไทยในปัจจุบันนั้นไม่ได้เป็นศาสตร์วิชาชีพที่มุ่งผลิตคนไปเป็นข้าราชการเป็นหลักอีกต่อไปแล้ว แต่วิชารัฐศาสตร์ในปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการ มีการปรับตัวมาสู่ความเป็นศาสตร์วิชาการมากขึ้น

ศ.ดร.จรัส สุวรรณมาลา ให้ความเห็นว่าวิชารัฐศาสตร์ สาขาการปกครองในปัจจุบันนั้นเป็นสาขาวิชาที่เน้นการศึกษาในเชิงหลักการ (Principle) มากกว่าการมุ่งเน้นการศึกษาในเชิงประจักษ์ และในมุมมองของ ศ.ดร.จรัส นั้น ปัจจุบันการศึกษารัฐศาสตร์ ด้านการปกครองนั้นอาจจำแนกได้เป็น 3 กระแสหลักด้วยกันคือ 1) การศึกษาปรัชญาการเมือง และทฤษฎีการเมือง โดยนักวิชาการที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ที่จัดอยู่ในแนวทางนี้ เช่น รศ.ดร. ไชยันต์ ไชยพร รศ.พทุทธิสถาน ชุมพล รศ.ใจ อึ้งภากรณ์ เป็นต้น และเน้นในแง่สถาบัน เช่น ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี 2) การศึกษาในเชิงการเมืองเปรียบเทียบ เช่น การเมืองในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองในอเมริกา เป็นต้น และ 3) การเมืองภาคประชาชน และการกระจายอำนาจ เช่น ผศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง อ.นฤมล ทับจุมพล อ.เวียงรัฐ เนติโพธิ์ ผศ.ตระกูล มีชัย เป็นต้น

การศึกษารัฐศาสตร์ด้านการปกครองนั้นเน้นทางด้านแนวความคิดมาก แต่ในด้านการทำวิจัยในเชิงประจักษ์นั้นมีน้อย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มากกว่าการวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical Studies) ดังนั้นคณะรัฐศาสตร์ รวมถึงสาขาวิชารัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัดซึ่งมีความได้เปรียบในเรื่องของความใกล้ชิดกับพื้นที่ จึงควรที่จะต้องเน้นการวิจัยในเชิงประจักษ์เกี่ยวกับประเด็นในพื้นที่ให้มากขึ้น

เกี่ยวกับประเด็นสถานภาพของวิชารัฐศาสตร์ การปกครองในปัจจุบันนั้นในมุมมองของ รศ.ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ นั้นมองสถานภาพของการศึกษารัฐศาสตร์ในประเทศไทยว่าเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นไปที่การนำเข้า “เนื้อหา และทฤษฎี” จากต่างประเทศเป็นหลัก ซึ่งหากจะกล่าวในแง่ดี หรือในแง่ที่เป็นประโยชน์นั้นก็ถือได้ว่าเป็นการช่วยเป็นเครื่องมือในการนำมาใช้วิเคราะห์เหตุการณ์ ตลอดจนปรากฏการณ์ทางสังคม การเมืองต่างๆ ได้ แต่ในแง่เนื้อหาของวิชารัฐศาสตร์ โดยเฉพาะในสาขาการปกครองนั้นยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมไทยมากนัก การเรียนการสอนรัฐศาสตร์ยังคงมีลักษณะเป็นเพียงการเรียนในตำรา แต่ไม่ได้นำเอาประสบการณ์จริง หรือไม่ได้นำเอามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคมอย่างเพียงพอ ส่งผลให้วิชารัฐศาสตร์นั้นลอยตัวอยู่นอกระบบสังคม

เมื่อพิจารณาถึงสถานะของวิชารัฐศาสตร์ในปัจจุบันจะพบว่าได้มีการปรับเปลี่ยนทิศทางจากการเป็นศาสตร์วิชาชีพ มาสู่ความเป็นศาสตร์วิชาการมากขึ้น และมีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนให้มีความทันสมัยเพิ่มมากขึ้น แต่ถ้าจะพิจารณาถึงประเด็นความก้าวหน้าของวิชารัฐศาสตร์นั้น รศ.ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้ให้แง่มุมมองที่น่าสนใจว่า สถานะของวิชารัฐศาสตร์ในปัจจุบันนั้นยังคงมีทั้งส่วนที่ก้าวหน้า และยังไม่ก้าวหน้าไปไหนดังต่อไปนี้

ในมุมมองของ รศ.ดร.นครินทร์ นั้นในส่วนที่ก้าวหน้าก็คือวิชารัฐศาสตร์นั้นเป็นศาสตร์ที่ไม่ได้ดำรงอยู่ด้วยตัวของรัฐศาสตร์เอง แต่คงอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์ต่างๆ ในแง่นี้วิชารัฐศาสตร์นั้นมีความก้าวหน้าในแง่ของการเชื่อมโยงกับศาสตร์แขนงอื่น เช่น ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ปรัชญา สังคมวิทยา และกฎหมาย เป็นต้น

สำหรับในส่วนที่ยังไม่ก้าวหน้านั้น รศ.ดร.นครินทร์มองว่าเป็นปัญหาในเรื่องของ “ทฤษฎี” เพราะแก่นักรัฐศาสตร์ไทยนั้น “อึดคัตทฤษฎี” และกล่าวได้ว่าในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาแล้วยังไม่มีทฤษฎีใดที่คิดขึ้นเองโดยนักรัฐศาสตร์ไทยเลย และแม้กระทั่งการถ่ายทอดมา ซึ่งไม่ใช่การคิดเอง ก็ยังทำได้ไม่ดีพอ

แง่มุมมองในเรื่อง “ทฤษฎี” นั้น รศ.ดร.นครินทร์ มองว่าการศึกษารัฐศาสตร์ในยุคแรกนั้นมุ่งเน้นว่ายังคัดลอก (Copy) ทฤษฎีจากตะวันตกได้ยิ่งมากเท่าไรยิ่งเป็นการดี แต่ในความเป็นจริงแล้วในสังคมไทยก็ยังมีงานแปลงานวิชาการดีๆ จากภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทยน้อยมาก ซึ่งแตกต่างจากประเทศอื่น เช่น ในญี่ปุ่นที่จะมีการแปลงานวิชาการดีๆ จากภาษาอังกฤษเป็นภาษาญี่ปุ่นอย่างรวดเร็วและมีอยู่เป็นจำนวนมาก

และในเรื่องของทฤษฎีนั้นจะเกิดความหมายก็ต่อเมื่อทฤษฎีนั้นจะได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ (Apply) ได้ ซึ่งที่ คณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์นั้นได้เรียกได้ว่าก้าวผ่านขั้นนั้นไปแล้ว

นอกจากนี้ประเด็นที่ว่าวิชารัฐศาสตร์นั้นมีความก้าวหน้าหรือไม่นั้น ศศ.ศิริพรรณ นกสวน เองได้ มองว่า วิชารัฐศาสตร์ไทยนั้น “ไม่ได้ก้าวไปไหน” เลย ในภาพรวมของการเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์นั้น ยังไม่เคย มีการวางรากฐานลงในสังคมเลย ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่น่ากลัวมาก เพราะเป็นการเรียนการสอนที่ไม่ มีการกำหนดทิศทาง ไม่มีการกำหนดเป้าหมาย เช่น ไม่เคยมีเป้าหมายเลยว่าจะทำให้วิชานี้เป็น การกำหนดเชิงรากฐานของสถาบันทางการเมือง หรือแม้แต่เป็นคนตั้งคำถามกับรัฐบาล หรือเรียกร้องความชอบธรรม ให้แก่สังคม สถานภาพของวิชารัฐศาสตร์จึงเป็นการถูกกำหนดโดยตัวบุคคล เป็นหลัก

เมื่อไม่มีการวางรากฐานลงในสังคมอย่างมั่นคง ไม่มีการหยั่งรากวิชารัฐศาสตร์ให้เป็นสถาบัน แต่ เป็นการอิงที่ตัวบุคคลเป็นหลักจึงทำให้การเรียนการสอนรัฐศาสตร์ในสังคมไทยกลายเป็นการสร้าง ความชอบธรรมให้กับรัฐบาลได้ง่าย ตัวอย่างเช่น การเรียนการสอนโดยเน้นในเรื่องของนโยบายรัฐบาล แผน ของรัฐบาล การกระจายอำนาจ เป็นต้น แต่ไม่เคยได้สอนในเชิงวิพากษ์ แต่ถึงแม้ว่าจะมีอาจารย์บางท่านที่ สอนในเชิงวิพากษ์อยู่บ้างแต่ก็ถือเป็นส่วนน้อย และเป็นเพียงบางบุคคลมากกว่า การให้ภาพว่าการเรียน การสอนวิชารัฐศาสตร์เป็นการรับใช้ต่อผู้มีอำนาจทางการเมืองในช่วงเวลาต่างๆนี้สอดคล้องกับมุมมองของ รศ. ดร.ชเนศวร์ เจริญเมือง ค่ายเช่นเดียวกัน

เมื่อสถานภาพของวิชารัฐศาสตร์ไทยเป็นสิ่งที่ไม่เคยถูกตั้งคำถาม และไม่เคยตอบคำถามเลยนั้น ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยที่ความคิดเรื่อง ประชาธิปไตยนั้นไม่มีความ ชัดเจนว่าคืออะไร และเป็นสังคมที่มีสถาบันทางการเมืองที่ไม่มั่นคงส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา เช่น การร่าง รัฐธรรมนูญ ดังเห็นได้ว่าตลอดมาวิชารัฐศาสตร์ไม่เคยได้เป็นแก่นแกนที่สำคัญ หรือเป็นผู้ให้คำตอบแก่ สังคมเลย แตกต่างจากนักนิติศาสตร์ที่มีบทบาทในสังคมสูงมาก นี่เป็นผลจากการที่วิชารัฐศาสตร์ไม่สามารถ หยั่งราก แก่นแกนความสำคัญในสังคมได้ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเป็น 1) วิชาชีพ 2) เป็นตัวให้คำตอบกับ สถาบันทางการเมือง 3) วิชาการ/วิจัย ทั้ง 3 ทาง สถานภาพของวิชารัฐศาสตร์ที่ผ่านมาไม่สามารถหยั่งราก ลงได้เลยสักทาง

รัฐศาสตร์ควรจะต้องเป็นผู้ให้คำตอบแก่สังคมได้ในเชิงที่เป็นสถาบัน ไม่ใช่เฉพาะตัวบุคคลคือ อาจารย์ที่มีชื่อเสียงไม่กี่คน นอกจากนี้การให้คำตอบดังกล่าวก็ควรที่จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์ความรู้ ที่ได้จากการทำวิจัย การศึกษาค้นคว้า ไม่ใช่การให้คำตอบด้วยความคิดเห็นส่วนตัว ซึ่งนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ก็ให้ความเห็นได้

ส่วนต่อจากนี้จะเป็นการนำเสนอมุมมองของนักวิชาการรัฐศาสตร์ที่มีต่อประเด็นอิทธิพลของ แนวคิดโลกาภิวัตน์ และธรรมาภิบาลต่อการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ไทยว่ามีลักษณะอย่างไร

5.2 โลกาภิวัตน์และธรรมาภิบาลกับการศึกษาวิชารัฐศาสตร์

ประเด็นเรื่องอิทธิพลของแนวความคิดโลกาภิวัตน์ และธรรมาภิบาลที่มีต่อการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ การปกครองนั้น ในมุมมองของ ศ.ดร.อนุสรณ์ ลี้มณี นั้นให้ทัศนะที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าคำว่าโลกาภิวัตน์ หรือ Globalization นั้นถ้าดูเฉพาะตัวคำว่า “Globalization” นั้นเป็นคำใหม่ ถือเป็นของใหม่ ซึ่งเริ่มก่อตัว เมื่อประมาณทศวรรษ 1990 เป็นต้นมานี่เอง แต่ถ้าหากจะมอง Globalization ในแง่ของปรากฏการณ์ใน ความหมายของการผูกติดไทยเข้ากับระบบโลกนั้น ถือว่าไม่ใช่เรื่องใหม่ และเป็นสิ่งที่มีมานานแล้ว อาจนับ ได้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อไทยเริ่มมีการติดต่อกับต่างชาติ

แต่สำหรับตัวคำว่า “Globalization” นั้นเป็นคำใหม่ ซึ่งเริ่มมาจากแนวคิดเรื่อง Global Community ที่แต่ละประเทศจะมีความรู้สึกเหมือนเป็นสมาชิกในชุมชนเดียวกันมีการเชื่อมต่อกันในเรื่องต่างๆ และในคอน หลัง ได้เริ่มมีการพัฒนาในเรื่องของเทคโนโลยีในการสื่อสารต่างๆมากขึ้นก็เริ่มทำให้แต่ละสังคม แต่ละ ประเทศนั้นมีผลกระทบต่อกัน ได้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะสังคมใหญ่ที่มีต่อสังคมเล็ก เมื่อเกิดการผสมกันทั้ง ในทางปฏิบัติ และในทางความคิดมากขึ้น เหล่านี้คือ กระบวนการเกิดขึ้นของ Globalization ในปัจจุบัน

แต่ทั้งนี้ดังที่กล่าวว่าในเชิงแนวคิด และปรากฏการณ์นั้น Globalization ไม่ได้ถือว่าเป็นเรื่องใหม่ แต่ เป็นเรื่องที่มีการพูดถึงอยู่แล้ว แต่เป็นการพูดถึง Globalization จากฐานมุมมองคนละแบบ คนละแง่มุมกัน เช่น ในทศวรรษ 1970 พวก Marxism เองก็พูดถึงโลกาภิวัตน์ โดยเรียกว่าเป็น integration to world capitalism, capitalism integration, penetration of capitalism เป็นต้น กล่าวคือเป็นการผนวกระบบทุนนิยม เข้าเป็นส่วนหนึ่งของโลกนั่นเอง กรณีเช่นนี้ก็ถือเป็น โลกาภิวัตน์เช่นกัน แต่เป็น โลกาภิวัตน์ที่เน้นในเรื่อง ของระบบทุนนิยม เป็นหลัก

ส่วนแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล หรือ Good Governance นั้นที่จริงแล้วแนวคิดเรื่อง “Governance” นั้นเป็นเรื่องเก่า เป็นแนวความคิดดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณแล้ว ซึ่งมีความหมายถึง เป็นแนวคิด เกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองว่า การจัดความสัมพันธ์ดังกล่าวในแบบที่ดี นั้นควรจะเป็นอย่างไร ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้จะเปลี่ยนแปลง และผันแปรไปตามยุคสมัย ตามบริบท ความ เชื่อ และทฤษฎีการเมืองที่ครอบงำสังคมนั้นๆอยู่ เช่นในอดีตในสังคมไทยก็เคยมี Good Governance เช่น หลักการเรื่องทศพิธราชธรรม เป็นต้น

แต่แนวคิดเรื่อง Good Governance ตามความเข้าใจในแบบปัจจุบันนั้นเริ่มต้นราวๆทศวรรษ 1990 นั้นเกิดจากอิทธิพลของแนวคิดแบบเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) พร้อมๆกับการที่ UN และ World Bank ได้รับเอาอิทธิพลของเสรีนิยมใหม่มาใช้ เพื่อแก้ปัญหาการคอร์รัปชันของประเทศโลกที่ 3 ซึ่งเป็นผู้กู้เงินจาก ธนาคารโลก เพื่อเป็นการป้องกันการเสียหาย ก็นำเอาแนวคิด Governance กลับมาใช้ใหม่ แต่เป็นการ นำมาใช้ภายใต้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ และขจัดเยียด หรือบังคับให้แก่ประเทศผู้กู้เงิน ได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขต่างๆ ที่ตั้งขึ้น เช่น ให้มีความโปร่งใสในการบริหารงาน มีการตรวจสอบได้ เป็นต้น

ประเด็นอิทธิพลที่สองแนวคิดนี้มีต่อการศึกษารัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองนั้น ในทัศนะของ ศ.ดร.อนุสรณ์ นั้นมองว่ามีไม่มากนักในส่วนแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลนั้น ก็เป็นแค่แนวคิดหนึ่ง มุมมองหนึ่ง ที่นำมาศึกษากัน สำหรับมหาวิทยาลัยต่างจังหวัดที่มีการเปิดหลักสูตรใหม่ๆ และใช้ชื่อ “ธรรมาภิบาล” ในวิชา หรือหลักสูตร นั้นมีลักษณะเป็น “แฟชั่น” มากกว่าที่จะเป็น “สาระสำคัญ” ของการเรียนการสอน หรือการวิจัยอย่างจริงจัง ส่วนอิทธิพลของโลกาภิวัตน์นั้น ศ.ดร.อนุสรณ์มองว่าขึ้นอยู่กับช่วงเวลาว่าในยุคใด ประเทศใด เป็นขั้วอำนาจของโลก ก็จะสามารถกำหนดประเด็นความสนใจในการเรียนการสอนของแวดวงวิชาการรัฐศาสตร์ของโลกได้

ขณะที่ในทัศนะของ รศ.ดร.ชัยยนต์ *ประดิษฐ์ศิลป์* ได้มีมุมมองเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล ไปในทิศทางเดียวกันกับ ศ.ดร.อนุสรณ์ โดยมองว่า การพยายามดึงเอาคำว่า “ธรรมาภิบาล” มาใช้ในแวดวงรัฐศาสตร์ไทยนั้นเปรียบได้กับการเป็นเพียงแค่ “ภาษาดอกไม้” เท่านั้นซึ่งเป็นคำพูดที่ฟังดูดี และเหมือนกับเป็น “คำนิยม” ในด้านการบริหารจัดการเท่านั้น แต่ไม่ได้มีผลหรือมีอิทธิพลอย่างจริงจังต่อสิ่งใดๆ ทั้งในด้านของการบริหารงานเอง หรือแม้แต่ด้านเนื้อหาการเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์เองก็ตาม รศ.ดร.ชัยยนต์มองว่าแนวคิดดังกล่าวนั้นเปรียบเหมือนภายิดที่ท่องขึ้นใจเท่านั้น แต่ไม่ได้ถูกใช้งานจริง

ส่วนอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ รศ.ดร.ชัยยนต์มองว่าได้เข้ามามีอิทธิพลต่อไทยตั้งแต่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว แต่เป็นผลกระทบที่มีต่อโลกสังคมนิยมมากกว่า โดยที่มีผลต่อการเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์แต่เพียงโดยอ้อมเท่านั้น

ในทัศนะของรศ.ดร.ชัยยนต์มองว่าการขยายตัว หรือการปรับหลักสูตรของการศึกษาทางรัฐศาสตร์ รวมถึงศาสตร์อื่นๆนั้น ไม่ได้เป็นผลโดยตรงของแนวคิดธรรมาภิบาล หรือโลกาภิวัตน์ แต่เท่านั้น แต่เกิดจากการขยายตัวของระบบทุนนิยมโลกมากกว่า การขยายตัวของระบบทุนนิยมทำให้มหาวิทยาลัยต่างๆ เริ่มคิดถึง “จุดคุ้มทุน” ในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นรายวิชา หรือสาขาวิชาที่ไม่ก่อให้เกิดการคุ้มทุนในเรื่องของรายได้ และกำไร ก็จะถูกปิดตัวไป

เช่นเดียวกันกับมุมมองของ ศ.ดร.อนุสรณ์ และรศ.ดร.ชัยยนต์ ที่มองว่าอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ และธรรมาภิบาลที่มีต่อการศึกษารัฐศาสตร์นั้นอาจมีบ้างแต่ไม่ได้มีอิทธิพลมากนัก รศ.ดร.นครินทร์ *เมฆไตรรัตน์* เองก็มีมุมมองไปในทิศทางเดียวกันกับนักวิชาการอีกสองท่าน โดยที่ รศ.ดร.นครินทร์ นั้นมองว่าอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ และธรรมาภิบาลที่มีผลกระทบต่อการศึกษาวิชารัฐศาสตร์นั้นก็ มีผลกระทบอยู่เช่นกัน แต่ไม่มากนัก ทางด้านแนวคิด “โลกาภิวัตน์” นั้นมีผลในการทำให้เกิดการนำเข้าวิชาการรัฐศาสตร์สายใหม่ๆเข้ามาสู่แวดวงรัฐศาสตร์ไทยได้ง่ายขึ้น

ในทัศนะของ รศ.ดร.นครินทร์ นั้นมองว่าในระยะแรกๆนั้น แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์นั้นได้เข้ามา กับรัฐศาสตร์ สายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นหลัก โดยตัวอย่างของทีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เอง เช่น รศ.ดร.สมชาย ภคภาสวณิช รศ.จุลชีพ ชินฉะวรรโณ เป็นต้น

ในมุมมองของรศ.ดร.นครินทร์ เองมองว่าแนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์นั้นมีผลต่อวิชารัฐศาสตร์สายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากที่สุด โดยมีอิทธิพลในแง่ของการนำเข้าทฤษฎี ความคิด และหลักสูตร

ใหม่ๆ แต่สำหรับสาขาวิชาการปกครองนั้นไม่ได้รับเอาอิทธิพลนี้มาโดยตรง แต่ได้รับผ่านมาจากสาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกทีหนึ่ง เช่น การศึกษาถึงตัวแสดงข้ามชาติต่างๆ บรรษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ เป็นต้น สำหรับนักวิชาการรัฐศาสตร์สายการปกครองที่สนใจในเรื่องโลกาภิวัตน์ของที่ธรรมศาสตร์นั้นก็ เช่น รศ.ดร.พิชญ์ สุนทรารักษ์ รศ.ดร.เกษียร เตชะพีระ เป็นต้น

ส่วนประเด็นอิทธิพลของแนวคิดธรรมมาภิบาลนั้น รศ.ดร.นครินทร์ มองว่าแนวคิดดังกล่าวจะมี อิทธิพลต่อการศึกษารัฐศาสตร์สายบริหารรัฐกิจมากที่สุด และมองว่าในรอบ 20 ปีนี้มีมี คำ และ แนวความคิดทางรัฐศาสตร์ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อแวดวงรัฐศาสตร์ไทยอยู่หลายคำ เช่น คำว่า Good Governance นั้นก็มีผลต่อสายบริหารรัฐกิจมาก ส่วนคำอื่นๆที่มีอิทธิพลต่อรัฐศาสตร์ การปกครอง และ IR เช่น คำว่า Civil Society, Discourse, Hegemony, Decentralization เป็นต้น

ขณะที่ในมุมมองของ ศ.ดร.จรัส สุวรรณมาลา นั้นมองว่านักวิชาการไทยคนแรกๆที่ได้ทำการพูดถึง แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ก็คือ อาจารย์ชัชอนันต์ สมุทวณิช และสำหรับที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็น่าจะเป็น อาจารย์จากภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นหลัก เช่น อ.กุลลดา อ.จิตินันท์ และอ.สุรชาติ (เน้น เรื่องความมั่นคง) เป็นต้น

สำหรับ ศ.ดร.จรัสเองมองว่าโลกาภิวัตน์นั้นได้เริ่มเข้ามามีบทบาทสู่ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แล้ว โดยมีเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลักในการเข้ามาสู่ไทยของตะวันตก และมองว่าแนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ นั้นในปัจจุบันเองก็ยังไม่ได้ตกไป ยังคงเป็นเรื่องที่คนพูดถึงกันอยู่ จากดั้งเดิมที่เป็นการพูดถึงโลกาภิวัตน์ในด้าน ของ “โอกาส” ในการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในปัจจุบันนั้นจะมองโลกาภิวัตน์ในแง่เศรษฐกิจการเมือง ระหว่างประเทศ (International Political Economy; IPE) ที่มองว่าเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้นไม่ได้เป็น การแข่งขันที่เสรี ทำให้ความสนใจของนักวิชาการที่มีต่อประเด็นโลกาภิวัตน์นั้นมุ่งศึกษา “ผลกระทบในเชิงลบ” ของโลกาภิวัตน์เป็นหลัก และนักวิชาการที่สนใจศึกษาในประเด็นเช่นนี้นั้นโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็น นักเศรษฐศาสตร์ ไม่ใช่ันักรัฐศาสตร์ และในปัจจุบันจะเห็นได้ชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ เช่น ปัญหาเรื่องภาวะโลกร้อน และการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

สำหรับประเด็นที่ว่าโลกาภิวัตน์นั้นจะมีผลต่อหลักสูตรการเรียนการสอนหรือไม่นั้น ศ.ดร.จรัส ได้ ให้ข้อมูลว่าที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีหลักสูตรปริญญาโทด้านการพัฒนาระหว่างประเทศ หรือ Master of Arts in International Development (MAID) ที่อาจจะเป็นผลโดยตรงจากโลกาภิวัตน์ เนื่องจากหลักสูตร ดังกล่าวนั้นเป็นหลักสูตรภาษาอังกฤษ และดึงนักศึกษาจากต่างชาติมาศึกษาในประเทศไทยได้จำนวนหนึ่ง

ศ.ดร.จรัส มองว่าโลกาภิวัตน์นั้นนอกจากจะ “มีผลต่อหลักสูตร” แล้วยังมีผลต่อ “การตลาด” ของ การศึกษาด้วย เช่น มีการซื้อนักศึกษาด้วยการให้ทุนไปเรียนที่ประเทศสิงคโปร์ รวมถึงการซื้ออาจารย์ให้ไป สอนอีกด้วย นอกจากนี้โลกาภิวัตน์นั้นยังมีผลทำให้การศึกษากลายเป็นธุรกิจ มีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ เปิดบูธรับสมัคร และปฏิบัติต่อนักศึกษาในฐานะที่เป็น “ลูกค้า” เมื่อแต่ละมหาวิทยาลัยเปิดหลักสูตร นานาชาติมากขึ้น ก็เกิดการแข่งขันกันเพื่อแย่งลูกค้าเพิ่มมากขึ้น

ขณะที่อีกแนวความคิดหนึ่งคือ ธรรมาภิบาล (Good Governance) นั้นในมุมมองของ ศ.ดร.จรัส มองว่าเป็นแนวความคิดทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ หรือบริหารรัฐกิจเป็นหลัก และมองว่ายังไม่เห็นมีนักวิชาการคนใดที่เล่นในเรื่องนี้โดยตรง และประเด็นเรื่องธรรมาภิบาลนั้น ศ.ดร.จรัสให้มุมมองว่าจะจำแนกธรรมาภิบาลได้เป็นอีกหลายแง่มุมดังต่อไปนี้

ในเรื่องธรรมาภิบาลนั้นถ้าทำการศึกษาใน “เชิงสถาบัน” (Institutionalism) นั้นก็จะเป็นการเน้นศึกษาในเรื่องของกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ และศึกษายองค์กร หรือสถาบันที่รับผิดชอบ เป็นหลัก แต่ อ.จรัสเองมองว่า ทฤษฎีดั้งเดิมเช่น ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ก็จัดเป็น Governance เช่นกัน แต่ไม่ได้ถูกเรียกว่า Good Governance เท่านั้น และในแง่นี้ในอดีตอาจารย์ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาก็เคยเล่นในเรื่องดังกล่าว เช่น อ.พฤษศาน อ.สุจิต เป็นต้น

แต่การศึกษาระบบาภิบาลในเชิง “การมีส่วนร่วม” (Participation) เช่น อ.นฤมล ทับจุมพล อ.ประกาศ อ.ฉันทนา อ.สุริชัย เป็นต้น นั้นแม้จะไม่ได้เรียกตัวเองว่าเป็นพวกที่ศึกษาเรื่อง Good Governance แต่สิ่งที่อาจารย์เหล่านี้สนใจศึกษานั้นก็ไปกันได้กับ concept ของธรรมาภิบาล

การศึกษาระบบาภิบาลในเชิง “กระบวนการ” (Process) เช่น กระบวนการของกลุ่มเคลื่อนไหว (Movement Process) กระบวนการกำหนดนโยบาย (Policy Process) มักจะเน้นด้านการคลัง การงบประมาณ เช่น อ.จรัส เอง เป็นต้น ส่วนการศึกษาด้านการกระจายอำนาจ (Decentralization) ก็เช่น อ.ตระกูล เป็นต้น

นอกจากในแง่มุมต่างๆ แล้วในภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์นั้นจะมุ่งเน้นเป็นพิเศษ และมีแง่มุมการศึกษาระบบาภิบาลในแง่มุมอื่นอีก เช่น แง่มุม “จริยธรรม” (Ethic) และจริยธรรมทางการเมือง รวมถึงวัฒนธรรมทางการเมืองด้วย และนักวิชาการที่เล่นในประเด็นนี้เช่น อ.ดิน เป็นต้น

นอกเหนือไปจากการให้แง่มุมเกี่ยวกับแนวคิดโลกาภิวัตน์และธรรมาภิบาลในแง่ของการมีอิทธิพลต่อการศึกษารัฐศาสตร์ในด้านหลักสูตรแล้วนั้น ศศ.สิริพรรณ นกสวน ได้ให้แง่มุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับสองแนวคิดดังกล่าวในแง่ของการบริหารจัดการ และการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนรัฐศาสตร์อีกด้วย

ศศ.สิริพรรณ ให้แง่มุมว่าประเด็นอิทธิพลของ Globalization ในแง่ของการบริหารจัดการนั้น โลกาภิวัตน์ก็จะมีผลกระทบต่อการศึกษาไทยกับต่างชาติมากขึ้น เช่น มีการเปิดหลักสูตรนานาชาติเพิ่มขึ้น มีการเชิญศาสตราจารย์จากต่างประเทศมาบรรยายพิเศษ และทำวิจัย เป็นต้น สรุปก็คือ มีโลกาภิวัตน์นั้นส่งผลกระทบต่อการศึกษาไทยบ้างแต่ไม่ได้มีอิทธิพลในเชิงลึกมากนัก

ในแง่ของหลักสูตรนั้น รัฐศาสตร์ไทยเองก็มีการตอบสนองต่ออิทธิพลของโลกาภิวัตน์บ้างเช่นกันที่เห็นได้ชัดก็คือ การให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังไม่มากพอ สิ่งที่จะต้องเป็นก็คือ ต้องให้ผู้เรียนได้อ่านภาษาอังกฤษมากขึ้น เน้นให้อ่านตำราวิชาการภาษาอังกฤษมากขึ้น

ในแง่ของหลักสูตรนั้นคณะรัฐศาสตร์ที่ต่างๆอาจมีการปรับเปลี่ยนหรือเปิดรายวิชาที่มีชื่อเกี่ยวข้องกับ Globalization แต่แก่นแกนความคิดต่างๆในมุมมองของ ศศ.สิริพรรณนั้นมองว่า Globalization คือ “การตามให้ทันโลก” นั้นไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างจริงจังแต่อย่างใด

สำหรับอิทธิพลของ Good Governance ในด้านการเรียนการสอนรัฐศาสตร์นั้นก็คือ จะต้องมีความ “โปร่งใส” ในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน รวมถึงในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาด้วย ศศ.ศิริพรรณ มองว่ามหาวิทยาลัยจะต้องก้าวให้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลก และมี Good Governance ในความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ด้วยกัน และอาจารย์กับนักศึกษา ไม่ใช่เพียงรับเอาแนวคิดมา แต่เพียงชื่อนั้น

อีกแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับประเด็นอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ และธรรมาภิบาลที่มีต่อการศึกษารัฐศาสตร์ไทย ก็คือ ประเด็นตามทัศนะของ รศ.ดร.โกวิทย์ วงศ์สุรวัฒน์ ที่มีมุมมองว่า โลกาภิวัตน์นั้นมีผลต่อการเรียนการสอนรัฐศาสตร์อย่างแน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ “ระบบอินเทอร์เน็ต” เริ่มมีการใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้นเมื่อประมาณปี 2538 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นหนึ่งในอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อการศึกษาข้อมูล ของทั้งผู้สอน และผู้เรียนด้านรัฐศาสตร์ได้รับอิทธิพลจากอินเทอร์เน็ตเป็นอย่างมาก

ส่วนในแง่มุมที่ว่า มีรายวิชาที่เปิดสอนเกี่ยวกับสองแนวคิดนี้หรือไม่ รศ.โกวิทย์ ให้ข้อมูลว่า ที่ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นั้น การเปิดเป็นชื่อวิชาโดยตรงนั้นอาจไม่มี แต่ในด้านการเรียนการสอนนั้นมีแน่ๆ เพราะทั้งสองแนวคิดนี้เป็นปรากฏการณ์ที่ควรต้องเรียน ส่วนทิศทางในอนาคตนั้นแนวคิดดังกล่าวก็ยังคงต้องมีการพูดถึงอยู่เพราะเป็นประเด็นสำคัญ ไม่ได้หายไปจากความสนใจของสังคมได้ง่ายๆ

ขณะที่ อ.ชาญวุฒิ ได้ให้ข้อมูลว่าประเด็นอิทธิพลของธรรมาภิบาล (Good Governance) นั้นเริ่มมีการนำมาใช้จริงจังโดยธนาคารโลกประมาณทศวรรษ 1980 โดยธนาคารโลกได้นำมาใช้กับประเทศด้อยพัฒนาที่กู้เงินไปแล้วไม่คืนเงิน และประเทศไทยเริ่มเข้าโปรแกรมกู้ยืมเงินของ IMF ในปี 2540 แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลก็เริ่มเป็นที่สนใจของสังคม และแวดวงวิชาการไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

จะว่าไปแล้วอันที่จริงแนวคิดเรื่อง Good Governance นั้นก็ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาพูดถึงใหม่เท่านั้น ในช่วงแรกคำว่า Good Governance ก็มีการเรียกใช้ในหลายชื่อด้วยกัน เช่น ธรรมรัฐ ธรรมาภิบาล การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นต้น

ในแง่ของอิทธิพลของแนวคิดธรรมาภิบาลนั้นมีผลต่อการร่างหลักสูตรปริญญาตรีรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรเช่นกัน ดังเห็นได้จากในการร่างหลักสูตรรัฐศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยนเรศวร ในปี 2544-2545 นั้นได้มีการบรรจุรายวิชา ธรรมาภิบาลเข้าไปด้วย นอกจากนี้แนวคิดดังกล่าวก็อาจเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องอยู่ในหลายๆวิชา เช่น ประชาสังคมกับการพัฒนาการเมือง การปกครองเปรียบเทียบ ฯลฯ เป็นต้น

ประเด็นอิทธิพลของ Globalization ที่มีต่อการศึกษารัฐศาสตร์นั้น อ.ชาญวุฒิ มองว่ามีส่วนต่อการเรียนการสอนในภาพรวม โลกาภิวัตน์ช่วยทำให้ตระหนักว่าความรู้ที่มันไม่ได้ได้อยู่แค่ในห้องเรียนเท่านั้น แต่สามารถค้นคว้าได้ทั่วไปและอินเทอร์เน็ตก็เป็นแหล่งข้อมูลอย่างดีในการเรียน และการสอนรัฐศาสตร์ แต่ด้านลบที่ต้องระวังคือ นิสิตไม่ได้ประมวลข้อมูลจำนวนมาก และสังเคราะห์ด้วยความคิดตนเอง แต่คัดลอกข้อมูลมาส่งอาจารย์ สื่อมวลชนมีเดียด้านข้อมูลข่าวสาร ต่างๆก็มีผลต่อวิชารัฐศาสตร์มากเช่นเดียวกัน

ส่วนต่อจากนี้จะได้นำเสนอเป็นสุดท้ายเกี่ยวกับทิศทางในอนาคต และข้อเสนอแนะของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ท่านต่างๆ

5.3 ทิศทาง แนวโน้ม และข้อเสนอแนะที่มีต่อรัฐศาสตร์ การปกครอง

จากการวิจัยพบว่านักวิชาการทางรัฐศาสตร์สามารถให้ภาพรวมของทิศทางและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวิชารัฐศาสตร์ การปกครองในอนาคตได้เป็น 3 ส่วนด้วยกันคือ 1) การให้คำนิยาม 2) การวิจัย และ 3) การเป็นที่พึ่งให้กับสังคม

1) การให้คำนิยาม

ในทัศนะของ รศ.ดร. โกวิทช์ วงศ์สุรวัฒน์ นั้นมองว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดเกี่ยวกับสถานะของวิชารัฐศาสตร์ “การปกครอง” ก็คือการให้นิยาม ความหมายของคำว่า “การปกครอง” นั้นเอง เพราะคำดังกล่าว นั้นเป็นคำที่มีปัญหาและไม่รู้แน่ชัดว่าจะสื่อความหมายถึงอะไรกันแน่ นอกจากนี้ยังเป็นคำที่แสดงลักษณะสำคัญในเชิง “อำนาจ” และการสั่งการจากเบื้องบน (Top-down) และมีลักษณะในเชิงที่เป็นเผด็จการ

คำภาษาอังกฤษนั้นคำว่า “Government” นั้นแปลว่า “รัฐบาล” ซึ่งในมุมมองของ รศ.ดร. โกวิทช์ ก็คือเราควรที่จะเปลี่ยนมาเรียกว่ารัฐศาสตร์ สาขา “รัฐบาล” มากกว่า ซึ่งถ้ามองตามแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรัฐอย่างง่าย ๆ รัฐบาล ซึ่งเป็น 1 ใน 4 องค์ประกอบของความเป็นรัฐนั้นย่อมเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาต่างๆ ของรัฐศาสตร์ได้ดี เช่น สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ นั่นก็เป็นการศึกษาการบริหารงานของในส่วนของรัฐบาล สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น ก็เป็นการศึกษากิจการด้านหนึ่งของรัฐบาล ส่วนสาขาวิชาการปกครอง นั้นมุ่งเน้นเริ่มต้นจากความคิดที่ว่า จะมีรูปแบบใดจึงจะดี/เหมาะสม และทำการศึกษาเปรียบเทียบ การเน้นตรงนี้คือ ปรัชญาการเมือง และการเมืองเปรียบเทียบ ซึ่งก็ศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลอยู่นั่นเอง ดังนั้นคำว่า รัฐศาสตร์ การปกครอง จึงมีปัญหา ควรใช้คำว่า “รัฐบาล” แทน “การปกครอง”

ปัญหาในแวดวงวิชาการรัฐศาสตร์ปัจจุบันนี้ ไม่เพียงแต่เฉพาะสาขาวิชาการปกครองเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงสาขาวิชาอื่นๆ ด้วยก็คือ “ปัญหาที่แต่ละคนไม่เข้าใจในแต่ละคำแต่ละแนวความคิดแต่กลับคิดว่าคนอื่นเข้าใจ” ซึ่งทำให้กลายเป็นการเข้าใจกันไปคนละทิศทาง ซึ่งปัญหาในลักษณะเช่นนี้อาจารย์โกวิทช์ นั้นมองว่าศาสตร์อื่นๆ นั้นไม่ค่อยมีปัญหาเช่นนี้ แต่กับรัฐศาสตร์นั้นเป็นปัญหาที่สำคัญมาก

ตัวอย่างเช่น ในการนิยามคำว่า “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” ที่ผู้มีอำนาจในสังคมปัจจุบันที่ได้ อำนาจมาจากการรัฐประหารนั้นพยายามพูดถึงอยู่บ่อยครั้ง แต่ก็ไม่มีใครแน่ใจว่าผู้พูดนั้นเข้าใจความหมายของคำเหล่านี้มากแค่ไหน อาจารย์ที่สอนรัฐศาสตร์ก็เข้าใจคำเหล่านี้ในแบบใด

ตัวอย่างอื่นเช่น คำว่า “บูรณาการ” ที่รัฐบาลทักษิณมักจะใช้บ่อยๆ ในช่วงแรกๆ ของการครองอำนาจคำนี้ก็เช่นเดียวกัน มีคนพูดถึงเยอะ แต่ต่างคนต่างความหมาย

ปัญหาสำคัญก็คือ ต่างคนต่างพูด ต่างคิด ไม่เคยคุยกันรู้เรื่อง แนวทางแก้ไขก็คือ จะต้องเริ่มต้นที่การให้นิยามปฏิบัติการซะก่อนว่าตอนนี้พูดถึงเรื่องอะไร และมีความหมายอย่างไร

ทิศทางในอนาคตของรัฐศาสตร์ไทยนั้น อาจารย์โกวิทย์เสนอแนะว่าเราควรเริ่มต้นที่การตกลงกันให้รู้เรื่องก่อนว่าจะคุยกันเรื่องอะไร จะได้ไม่เข้าใจไปคนละทิศทาง

2) การวิจัย

ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยนั้น รศ.ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ให้มุมมองที่น่าสนใจยิ่งว่าการจัดการเรียนการสอนของวิชารัฐศาสตร์ไทยในภูมิภาคนั้น ข้อดีของมหาวิทยาลัยภูมิภาคก็คือ การมีกรณีตัวอย่างและกรณีศึกษาในพื้นที่ให้ศึกษาได้เยอะ มหาวิทยาลัยที่มีรัฐศาสตร์ในระดับภูมิภาคที่มีความสามารถในการวิจัย เช่น ม.เชียงใหม่ และมอ.ปัตตานี เป็นต้น จุดเน้นของรัฐศาสตร์ในภูมิภาคคือ ควรที่จะต้อง “ทำวิจัยในพื้นที่” ให้มาก ซึ่งมีประเด็นให้ศึกษามากมาย เช่น การเมืองภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน การเมืองท้องถิ่น ฯลฯ

ทั้งนี้มหาวิทยาลัยในภูมิภาคนั้นควรต้องให้ความสำคัญกับงานวิจัยและบริการสังคมให้มาก ไม่ใช่มุ่งเน้นที่การสอนแต่เพียงอย่างเดียว ควรให้ความสำคัญที่การสอนเพียง 1 ใน 4 หรืออย่างมาก 1 ใน 3 ของงานทั้งหมดเท่านั้น

ในทัศนะของ รศ.ดร.นครินทร์ ได้เสนอแนะว่าวิชารัฐศาสตร์ไทยในอนาคตนั้นจะก้าวหน้าได้หรือไม่นั้นจะต้องดูที่ 2 ส่วนด้วยกันได้แก่ ส่วนที่ 1) มีข้อมูลในเชิงประจักษ์ใหม่ๆ ที่ดีพอหรือไม่ และ 2) ฐานทฤษฎี ที่นำเข้ามาสนับสนุนเพียงหรือยัง

ซึ่งที่ผ่านมา และในปัจจุบันนี้ทั้ง 2 ประการนี้ยังไม่ดีพอ โดยเฉพาะในส่วนที่สองที่ยังขาดอยู่มาก และนักวิชาการรัฐศาสตร์ไทยนั้นไม่ค่อยอ่านงานเชิงทฤษฎีการเมืองใหม่ๆ ที่สำคัญ เช่น งานของ Karl Schmidt, Martin Heidegger, Joseph Schumpeter เป็นต้น

เช่นเดียวกับกับ รศ.ดร.นครินทร์ ทางด้าน ศ.ดร.จรัส สุวรรณมาลา เห็นด้วยกับการให้ความสำคัญของการวิจัยโดยมองว่า การศึกษารัฐศาสตร์ด้านการปกครองที่ผ่านมานั้นเป็นการเน้นทางด้านแนวความคิดเป็นส่วนมาก แต่ในด้านการวิจัยในเชิงประจักษ์นั้นมีน้อยมาก และจะเป็นลักษณะของการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มากกว่าการวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical Studies) ดังนั้นคณะรัฐศาสตร์ รวมถึงสาขาวิชารัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัดซึ่งมีความได้เปรียบในเรื่องของความใกล้ชิดกับพื้นที่ จึงควรที่จะต้องเน้นการวิจัยในเชิงประจักษ์เกี่ยวกับประเด็นในพื้นที่ให้มากขึ้น

ขณะที่ รศ.ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ มองว่าสิ่งที่ขาดหายไปของรัฐศาสตร์ไทยก็คือ ขาดการศึกษาถึง “ความเป็นจริงของท้องถิ่น” และการเรียนการสอนเน้นแต่หลักการ แต่ไม่ได้มุ่งเน้นสร้างองค์ความรู้ด้วยการทำวิจัย ซึ่งคำแนะนำก็คือว่า ผู้บริหารมหาวิทยาลัยต้องมองที่สังคมด้วย ว่าสังคมต้องการอะไรจาก

มหาวิทยาลัย ไม่ใช่การมุ่งหาเงิน แต่ไม่ได้ให้ความรู้แก่ประชาชน และสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ต้องเน้นการวิจัยของคณาจารย์ให้มาก

3) การเป็นที่พึ่งให้กับสังคม

การให้ภาพของการเป็นที่พึ่งของสังคมของวิชารัฐศาสตร์นั้น ผศ.สิริพรรณ นกสวน ได้ให้มุมมองที่สำคัญว่า สิ่งสำคัญก็คือ เราจะต้องตั้งคำถามก่อนตั้งแต่นั้นว่าเราต้องการผลิตเด็กไปเป็นแบบไหน ให้เขาไปเป็นอะไร หรือว่าจริงๆ แล้วเราจะต้องสนใจเด็กหรือไม่ หรือเพียงสอนไปตามใจผู้สอน การกำหนดทิศทางตรงนี้ก่อนก็จะช่วยมาตรฐานทางการศึกษาได้

สิ่งสำคัญอีกเช่นกันก็คือ จะต้องทำอย่างไรที่เมื่อเวลาลังคมเกิดปัญหาขึ้น แล้วคนจะหันมาถามรัฐศาสตร์ในเชิงสถาบัน ที่ไม่ใช่เฉพาะตัวบุคคลที่มีชื่อเสียง นั่นคือต้องสร้างองค์ความรู้พื้นฐานให้กับสถาบันรัฐศาสตร์ให้เกิดขึ้นให้ได้ ซึ่งถ้าหากทำได้สำเร็จเมื่อเกิดปัญหาในสังคม เราจะให้คำตอบได้ดี เพราะมีองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ทำให้ได้คำตอบที่ดีกว่าแค่การแสดงความคิดเห็น

และในการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้นั้นจะต้องเป็นงานวิจัยที่ตอบคำถามให้กับสังคมได้ ไม่เพียงแต่เป็นการทำวิจัยเพื่อสนองความต้องการของผู้วิจัยแต่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ เมื่อสร้างองค์ความรู้ได้แล้ว และนักวิชาการออกมาให้คำตอบกับสังคม แล้วสังคมไม่ฟัง หรือผู้มีอำนาจไม่ฟัง ไม่นำข้อเสนอแนะไปปฏิบัติก็จะต้องไม่เสียกำลังใจ ต้องทำให้สถาบันรัฐศาสตร์เข้มแข็งมากขึ้น และทำตามหน้าที่ต่อไปก็เพียงพอ

เกี่ยวกับงานวิจัยนั้น ผศ.สิริพรรณ มองว่าจะเน้นที่เรื่องท้องถิ่นก็ได้ แต่จะต้องไม่ป็นงานวิจัยที่จมกับท้องถิ่นไปเลย แต่จะต้องเป็นงานที่สามารถเชื่อมโยง เพื่อตอบปัญหาในระดับที่ใหญ่กว่าได้ด้วย สิ่งที่ยอยากเห็นก็คือ การทำวิจัยที่มี Theme เดียวกัน และแบ่งไปทำเพื่อศึกษาเปรียบเทียบในภูมิภาคต่างๆ สรุปว่าคือ สมาคมรัฐศาสตร์ต้องสูมหัวกันมากกว่านี้ ร่วมมือกันในเชิงวิชาการมากกว่านี้

ทิศทางในอนาคตของทั้งสองแนวคิดคงไม่ได้หายไปไหน แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทความสำคัญในสังคม หรืออาจมีการนำไปใช้ในชื่อเรียกอื่นๆ ก็เป็นไปได้

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิชารัฐศาสตร์ให้ก้าวหน้าไปได้นั้น ผศ.สิริพรรณมีข้อเสนอแนะ 3 ประการคือ

- 1) ต้องเน้นที่การคัดเลือกคนเข้าสู่แวดวงวิชาการ การรับอาจารย์จะต้องโปร่งใส เลือกคนที่มีความสามารถ และที่สำคัญคือจะต้องเป็นคนที่มี “รัก” ในวิชารัฐศาสตร์ ไม่เข้ามาอาศัยความเป็นอาจารย์ครอบงำผลประโยชน์
- 2) ต้องให้ความสำคัญกับงานวิจัย และที่สำคัญคือต้องทำให้งานวิจัยนั้นมีประโยชน์ไม่ขึ้นหิ้งเก็บไว้ และที่สำคัญคือ คำตอบแทนในการทำวิจัยนั้นก็จะต้องได้รับอย่างสมน้ำสมเนื้อด้วย

- 3) นักวิชาการจะต้องทำงานให้หนักมากขึ้นกว่านี้ ต้องเอาจริงเอาจังเพื่อสร้างองค์ความรู้เพื่อตอบคำถามต่างๆให้กับสังคมได้

นอกจากนี้ในด้านข้อเสนอแนะนั้น รศ.รัช ทัน โดภาส ยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่น่าสนใจอีก 2 ส่วนด้วยกันคือ

- 1) ด้านตัวผู้สอน ต้องเริ่มต้นที่กระบวนการคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถ และมีคุณสมบัติคือจบการศึกษาตรงกับสาขาวิชาที่ทำการสอน เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญในการสอน และเข้าใจเนื้อหาที่จะสอนอย่างแท้จริง และสามารถต่อยอดในการทำวิจัยได้ต่อไปในอนาคต
- 2) ผู้บริหารมหาวิทยาลัย และผู้บริหารคณะจะต้องเอาใจใส่ และเข้าใจการทำงานทางวิชาการ ต้องสนับสนุนให้มีการวิจัย โดยที่ไม่ให้มีภาระการสอนมากเกินไป และสนับสนุนด้านการงบประมาณ และบรรยากาศในการทำวิจัย

บทที่ 6

หลักสูตรการเรียนการสอนของวิชารัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง

บทนี้จะเป็นการนำเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ ด้านการปกครอง โดยเน้นที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นสองสถาบันหลักที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์ในสังคมไทย

การนำเสนอจะได้นำเสนอในลักษณะของการเปรียบเทียบระหว่างหลักสูตรเก่า และหลักสูตรใหม่ ทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ของทั้งสองสถาบันดังกล่าวข้างต้น เพื่อพิจารณาทิศทางหรือแนวโน้มว่าในช่วงไม่เกิน 2 ทศวรรษที่ผ่านมาวิชารัฐศาสตร์ ด้านการปกครองของไทยนั้นมีการปรับทิศทางในลักษณะเช่นใด และในส่วนท้ายของบทนี้จะนำเสนอทิศทางของหลักสูตรการเรียนการสอนของคณะ/ภาควิชา/สาขาวิชา/สาขารัฐศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยต่างจังหวัดว่ามีภาพรวมเป็นเช่นไร

6.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักสูตรปริญญาตรี

หลักสูตรปริญญาตรี สาขาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2532

ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ กลุ่มวิชาสาขาการปกครอง				
กลุ่มวิชาทฤษฎีรัฐศาสตร์	กลุ่มวิชาการเมืองไทย	กลุ่มวิชาการเมืองกับสังคม	กลุ่มวิชาการเมืองเปรียบเทียบ	กลุ่มวิชาสถาบันทางการเมืองการปกครองและกฎหมายมหาชน
วิชาบังคับสาขา และรายวิชาบังคับเลือก				
สัมมนาหลักการเมืองปัจจุบัน	กระบวนการทางการเมืองของไทย	การเมืองกับความสัมพันธ์ทางสังคม	การปกครองท้องถิ่นเปรียบเทียบ	นิติเวชศาสตร์
ความคิดทางการเมืองของเอเชีย	การศึกษาปัญหาทางการเมืองการปกครองในส่วนภูมิภาค	พฤติกรรมทางการเมือง	ระบบการเมืองเปรียบเทียบ	กฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ขอบข่ายและวิธีศึกษารัฐศาสตร์	ความคิดทางการเมืองไทย	การเมืองกับปัญหาเศรษฐกิจ	จารีต ประเพณี ถิ่นการปฏิบัติในเอเชียอาคเนย์	กฎหมายอาญา 1
	ปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน	กลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง	การปกครองและการเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	กฎหมายอาญา 2
	รัฐธรรมนูญและการเมืองการปกครองของไทย	สัมมนาการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	ระบบรัฐสภาของประเทศยุโรปตะวันตก	การสืบสวนสอบสวนคดีอาญา
	ชวานา ที่ดิน และการเมือง	การเลือกตั้ง	การเมืองประเทศกำลังพัฒนา	กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

	รัฐและสังคมไทย		อุดมการณ์ทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนา	กฎหมายที่ดิน
			ความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมือง	
			การปกครองและการเมืองของเอเชีย	
			สัมมนาการเมืองการปกครอง	
			ชนชั้นนำทางการเมือง	
			การปกครองและการเมืองกลุ่มประเทศแอฟริกาและเบนเนล็กซ์	

ที่มา: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากข้อมูลจะพบว่า หลักสูตรการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ของภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2532 นั้นได้มีการแบ่งกลุ่มวิชาเรียนของสาขาวิชาการปกครองออกเป็น 5 กลุ่มวิชาด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มวิชาทฤษฎีรัฐศาสตร์ กลุ่มวิชาการเมืองไทย กลุ่มวิชาการเมืองกับสังคม กลุ่มวิชาการเมืองเปรียบเทียบ และกลุ่มวิชาสถาบันทางการเมืองปกครองและกฎหมายมหาชน

จากข้อมูลหลักสูตรจะพบว่าในขณะนั้นภาควิชาการปกครอง ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นให้ความสำคัญกับวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบมากที่สุด คือมีวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบให้เลือกศึกษาถึง 12 วิชาด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 34.28 ของรายวิชาทั้งหมด นอกจากนี้รายวิชาในกลุ่มการเมืองไทยในบางวิชา เช่นวิชา รัฐและสังคมไทย ปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน ก็อาจนับรวมเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกันกับกลุ่มวิชาการเมืองเปรียบเทียบได้เช่นกัน

กลุ่มวิชาที่มีความสำคัญในลำดับถัดมาคือ กลุ่มวิชาการเมืองกับสังคม และกลุ่มวิชาสถาบันทางการเมืองปกครองและกฎหมายมหาชน ทั้ง 2 กลุ่มวิชานั้นมีรายวิชาที่เปิดให้เลือกศึกษาในปริมาณใกล้เคียงกัน คือ 6 วิชา และ 7 วิชาตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 17.14 และร้อยละ 20 ตามลำดับ หากพิจารณารายวิชาจากทั้ง 2 กลุ่มรายวิชานี้จะพบว่าในขณะนั้นวิชารัฐศาสตร์ สาขาการปกครองที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นั้นยังคงได้รับอิทธิพลของการศึกษาเชิงสถาบันทางการเมือง และรายวิชาที่มีลักษณะเป็นวิชาชีพเช่น วิชากฎหมายต่างๆ อยู่พอสมควรดังเห็นได้ว่าถ้ารวมวิชาจากทั้ง 2 กลุ่มวิชานี้ก็จะเป็นจำนวนถึง 13 รายวิชา ซึ่งมากกว่ารายวิชาของกลุ่มการเมืองเปรียบเทียบเสียอีก

ขณะที่กลุ่มวิชาที่มีรายวิชาให้เลือกศึกษาน้อยที่สุดในปีการศึกษา 2532 ก็คือ กลุ่มวิชาทฤษฎีรัฐศาสตร์ซึ่งมีเพียง 3 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 8.57 เท่านั้น

ทิศทางของหลักสูตรด้านการปกครอง ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีการปรับเปลี่ยนไปโดยเน้นรายวิชาด้านทฤษฎี/ปรัชญาการเมืองเพิ่มมากขึ้นโดยพิจารณาจากหลักสูตรในระดับ

ปริญญาตรี ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2549 ดังตาราง
ต่อไปนี้

หลักสูตรปริญญาตรี สาขาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2549

ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญา การเมือง/ความคิดทาง การเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาค ประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/ นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
วิชาบังคับสาขา และรายวิชามุ่งเลือก				
ปรัชญาการเมือง	รัฐธรรมนูญและสถาบัน การเมือง	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ การเมืองเปรียบเทียบ	ขบวนการทางการเมืองและ สังคม	ศึกษาทางวรรณกรรม พื้นฐานทางรัฐศาสตร์
ความคิดทางเศรษฐกิจ การเมือง	กฎหมายปกครอง	ระบบประชาธิปไตย เปรียบเทียบ		สัมมนาขอบข่ายและวิธี ศึกษาทางรัฐศาสตร์
สัมมนาสิทธิการเมืองปัจจุบัน		การเมืองการปกครองท้องถิ่น ภูมิภาค		
		การเมืองเรื่องการพัฒนา		
		รัฐและสังคม		
		การเมืองไทยสมัยใหม่		
		สัมมนาการเมืองการปกครอง		
		สัมมนาการเมืองกับการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม		
วิชาเลือก หรือวิชาโท				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญา การเมือง/ความคิดทาง การเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาค ประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/ นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
ความคิดทางการเมืองของไทย	การเมืองกับการสื่อสารทาง การเมือง	การปกครองและการเมือง ของสหราชอาณาจักร	เพศกับการเมือง	การฝึกงาน
ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทฤษฎี การเมืองแนวมาร์กซิสต์	การเมืองกับความคิดเห็น สาธารณะ	การปกครองและการเมือง ของสหรัฐอเมริกา		สัมมนาขอบข่ายและวิธี การศึกษาทางรัฐศาสตร์
การวิเคราะห์การเมืองแนว มาร์กซิสต์สมัยใหม่	กระบวนการทางการเมือง ไทย	การปกครองและการเมือง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้		ศึกษารวบรวมคัดสรร ทางรัฐศาสตร์
ปรัชญาการเมืองยุคกลาง	พฤติกรรมทางการเมือง	การเมืองกับธุรกิจ		การศึกษาเฉพาะบุคคล

ปรัชญาการเมืองร่วมสมัย		ความขัดแย้งทางการเมืองและการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้ง		การเมืองกับการนำนโยบายไปใช้ปฏิบัติ
ปรัชญาการเมืองที่ไม่ใช่ตะวันตก		การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมและนโยบาย		นิติเวชศาสตร์
ปรัชญาสังคมศาสตร์		การปกครองและการเมืองของเอเชีย		กฎหมายลักษณะบุคคลและครอบครัว
ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง		สัมมนาการเมืองการปกครอง		กฎหมายอาญาหลักทั่วไป
หัวข้อคัดสรรทางการเมือง		ชนชั้นนำทางการเมือง		กฎหมายอาญา 2
นักคิดทางการเมืองและสังคม		สัมมนาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม		กฎหมายลักษณะพยาน
สัมมนาสิทธิการเมืองปัจจุบัน				กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
ปรัชญาการเมืองและปรัชญามานุษยวิทยา				การสืบสวนและการสืบสวนคดีอาญา
				กฎหมายเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดิน

ที่มา: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตารางข้างต้นพบว่ารายวิชาบังคับ ในหลักสูตร 2549 นี้มีการปรับทิศทางโดยมีการเพิ่มรายวิชาเลือกด้านทฤษฎี/ปรัชญา/ความคิดทางการเมือง เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยที่หลักสูตร 2549 นี้มีวิชาด้านทฤษฎี/ปรัชญาการเมืองรวม 16 รายวิชาโดยเป็นวิชาบังคับ 3 วิชา คิดเป็นร้อยละ 29.09 ขณะที่กลุ่มวิชาการเมืองเปรียบเทียบนั้นก็ยังคงมีความสำคัญสูงสุดอยู่เช่นเดิม โดยมีรายวิชารวม 16 รายวิชาเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 29.09 เช่นกัน แต่หลักสูตรได้กำหนดให้เป็นวิชาบังคับถึง 8 รายวิชาด้วยกัน ขณะที่กลุ่มวิชาที่มีการลดความสำคัญลงคือ กลุ่มวิชาด้านสถาบันทางการเมืองซึ่งมีรายวิชารวมเพียง 6 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 10.9 เท่านั้น โดยเป็นวิชาบังคับเพียง 2 วิชา

อีกจุดหนึ่งที่สำคัญของหลักสูตรปัจจุบันคือ มีการเปิดรายวิชาที่ไม่เคยมีมาก่อนในอดีต เช่น รายวิชา ขบวนการทางการเมืองและสังคม และเพศกับการเมือง เป็นต้น นอกจากนี้จากข้อมูลจะพบว่ารายวิชาเลือกด้านกฎหมายต่าง ๆ นั้นยังคงมีอยู่ถึง 8 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 14.54 ด้วยกัน แต่ได้มีรายวิชาอื่นๆ เช่น การศึกษาวรรณกรรมทางรัฐศาสตร์ การฝึกงาน การศึกษาเฉพาะบุคคลเพิ่มเติมเข้ามาในหลักสูตรปัจจุบันด้วย

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบทิศทางหลักสูตรการเรียนการสอนของภาควิชาการปกครอง ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะพบว่าการปรับทิศทางหลักสูตรจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันนั้นมีการปรับตัวโดยมีรายวิชาด้านทฤษฎี/ปรัชญาการเมืองเพิ่มขึ้น จนมีความสำคัญใกล้เคียงกับกลุ่มวิชาที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตคือกลุ่มวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบ ขณะที่กลุ่มวิชาด้านสถาบันทางการเมืองนั้นมีทิศทางปรับลดความสำคัญลง

ไป ขณะที่รายวิชาภูมิภาคนั้นยังคงมีความสำคัญอยู่ในระดับหนึ่งกล่าวคือ วิชาภูมิภาคนั้นไม่ได้ลดจำนวนลงเมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรเก่า นอกจากนี้รายวิชาใหม่ๆ เช่น ขบวนการทางการเมืองและสังคม การเมือง เรื่องเพศ นั้นก็เริ่มมีพื้นที่ในการศึกษามากขึ้น

ขณะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีทิศทางการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ด้านการปกครองในระดับปริญญาตรีดังที่นำเสนอไปแล้วข้างต้น ในส่วนต่อจากนี้จะเป็นการพิจารณาหลักสูตรปริญญาตรีด้านการปกครอง ของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์บ้าง

หลักสูตรปริญญาตรี สาขาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2540

สาขาวิชาการเมืองปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
วิชาบังคับสาขา และรายวิชาบังคับเลือก				
ประวัติความคิดทางการเมืองเบื้องต้น	พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และการเลือกตั้ง	การเมืองการปกครองท้องถิ่น		กระบวนการในนโยบายสาธารณะไทย
ทฤษฎีการเมืองว่าด้วยสังคมและการเมือง	สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญ	การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้		
		ชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจ ผู้นำและอำนาจทางการเมือง		
วิชาเลือก หรือวิชาโท				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
ทฤษฎีการเมืองแนวสตรีนิยม	การเมืองกับกฎหมายมหาชน	สัมมนารัฐและสังคมพม่า	สัมมนา: ภาษากับการเมือง	จิตวิทยาการเมือง
ประวัติความคิดทางการเมืองตะวันออกเฉียงใต้	สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญ	สัมมนารัฐและสังคมเวียดนาม	สัมมนา: ศาสนากับการเมือง	วิวัฒนาการทางชีววิทยาของมนุษย์กับการเมือง
ประวัติความคิดทางการเมืองไทย	กฎหมายปกครอง	สัมมนารัฐและสังคมลาว	สัมมนา: การเมืองและนวนิยาย	ธุรกิจกับการเมือง
ปรัชญาสงครามและสันติภาพ		พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และการ	สัมมนา: ศพกับการเมือง	การฝึกงานทางการเมืองการปกครอง

		เลือกตั้ง		
ความคิดทางการเมืองแนวสังคมนิยม		การเมืองการปกครองท้องถิ่น	การเมืองภาคประชาชน	การศึกษาวิจัยภาคสนามทางรัฐศาสตร์
ความคิดทางการเมืองอเมริกัน		การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางการเมืองของประเทศกำลังพัฒนา		การศึกษาค้นคว้าตำราเกี่ยวกับการเมืองและการปกครอง
ทฤษฎีการเมืองว่าด้วยเสรีประชาธิปไตย		พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมการเมืองของการปกครองไทย		การวิจัยของแต่ละบุคคลภายใต้การแนะนำเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง
สัมมนาทฤษฎีการเมืองว่าด้วยสังคมและการเมือง		การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง		วิทยาการทหาร
สัมมนาความคิดทางการเมืองของนักคิดสำคัญในตะวันออก		การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศเอเชียใต้		กฎหมายปกครอง
สัมมนาแนวความคิดทางการเมืองไทย		การเมืองการปกครองของออสเตรเลียและนิวซีแลนด์		
สัมมนา: ความรุนแรงและสันติวิธีในทางการเมือง		ชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจ ผู้นำ และอำนาจทางการเมือง		
สัมมนา: ปรัชญาการเมืองกรีก		สัมมนาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้		
สัมมนา: ปรัชญาการเมืองสมัยกลางและฟื้นฟูศิลปวิทยาการ		สัมมนาปัญหาการเมืองการปกครองของไทย		
สัมมนา: ความคิดทางการเมืองแบบยูโทเปีย		แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ		
สัมมนา: ความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิเคราะห์ทางปรัชญาและการเมือง		สัมมนาทหารและการเมือง		
สัมมนาปัญหาทฤษฎีการเมืองปัจจุบัน		สัมมนาเรื่องผู้นำทางการเมือง		
สัมมนา: ลัทธิมาร์กซ์		การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้		
การศึกษาค้นคว้าตำราเกี่ยวกับทฤษฎีและปรัชญาการเมือง		การเมืองการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน		
การวิจัยของแต่ละบุคคลภายใต้การแนะนำเกี่ยวกับทฤษฎีและปรัชญาการเมือง		การเมืองการปกครองของญี่ปุ่น		
ความคิดทางการเมืองอเมริกัน 1		การเมืองการปกครองของประเทศในเครือจักรภพ รัฐอิสระ		
ความคิดทางการเมืองอเมริกัน 2		การเมืองการปกครองของสหรัฐอเมริกา		

สัมมนา: ทรัพย์สินของเพลโต		การเมืองการปกครองของยุโรป		
สัมมนา: การเมืองของอาริสโตเติล		ชนชาติ วัฒนธรรม และปัญหาการเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้		
สัมมนา: ความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี		สัมมนารัฐและสังคมกัมพูชา		
		สัมมนาปัญหาการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น		
		สัมมนารัฐและสังคมมาเลเซีย		
		สัมมนารัฐและสังคมอินโดนีเซีย		
		สัมมนารัฐและสังคมฟิลิปปินส์		
		สัมมนารัฐและสังคมสิงคโปร์		
		สัมมนารัฐและสังคมบรูไน		

ที่มา: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่าหลักสูตรปริญญาตรีสาขาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นได้ให้ความสำคัญอย่างมากต่อรายวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้ว่าในหลักสูตรปี 2540 นั้นมีรายวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบถึง 33 วิชา คิดเป็นร้อยละสูงถึงร้อยละ 41.77 ด้วยกัน โดยเป็นวิชาบังคับ 3 รายวิชา โดยที่รายวิชาด้านทฤษฎี/ปรัชญา/ความคิดทางการเมืองนั้นก็มีความสำคัญในระดับสูงใกล้เคียงกันกับรายวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบ โดยจะพบว่ามีรายวิชาในด้านนี้สูงถึง 26 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 32.91 โดยเป็นวิชาบังคับ 2 รายวิชา ขณะที่รายวิชาด้านสถาบันทางการเมืองนั้นแม้จะเป็นวิชาบังคับ 2 รายวิชา แต่ก็เปิดเป็นวิชาเลือกแค่เพียง 3 รายวิชา รวมมีเพียง 5 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 6.32 เท่านั้น

จุดเด่นของหลักสูตรด้านการเมืองการปกครองของ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นั้นอยู่ที่การมีรายวิชาในลักษณะหลังสมัยใหม่ คือการศึกษาเหตุการณ์ที่ไม่ใช่การเมืองในระบบการเมืองปกติ เป็นอย่างมาก เช่น ในรายวิชา สัมมนาภาษากับการเมือง สัมมนาการเมืองและนวนิยาย เป็นต้น ขณะที่อีกจุดหนึ่งที่สำคัญก็คือ โดยเปรียบเทียบกับหลักสูตรของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วจะพบว่าหลักสูตรของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นมีการเรียนการสอนรายวิชาคุณหมายน้อยกว่าที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอย่างมาก ดังเห็นได้จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่ามีเพียงวิชาคุณหมายน้อยปกรองเท่านั้น

หลักสูตรปริญญาตรี สาขาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2547

สาขาวิชาการเมืองปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/นโยบายสาธารณะ/ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
วิชาบังคับสาขา และรายวิชาบังคับเลือก				
ประวัติความคิดทางการเมืองเบื้องต้น	พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และการเลือกตั้ง	การเมืองการปกครองท้องถิ่น	การเมืองภาคประชาชน	
ทฤษฎีการเมืองว่าด้วยสังคมและการเมือง	การเมืองกับกฎหมายมหาชน	การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้		
	สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญ			
วิชาเลือก หรือวิชาโท				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/นโยบายสาธารณะ/ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
ทฤษฎีการเมืองแนวสตรีนิยม	การเมืองกับกฎหมายมหาชน	สัมมนา: รัฐและสังคมพม่า	สัมมนา: ภาษากับการเมือง	จิตวิทยาการเมือง
ประวัติความคิดทางการเมืองตะวันออก	สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญ	สัมมนา: รัฐและสังคมเวียดนาม	สัมมนา: ศาสนากับการเมือง	วิวัฒนาการทางชีววิทยาของมนุษย์กับการเมือง
ประวัติความคิดทางการเมืองไทย	กฎหมายปกครอง	สัมมนา: รัฐและสังคมลาว	สัมมนา: การเมืองและนวนิยาย สัมมนา: สตรีกับการเมือง	ธุรกิจกับการเมือง
ปรัชญาสงครามและสันติภาพ		พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และการเลือกตั้ง	การเมืองภาคประชาชน	การฝึกงานทางการเมืองการปกครอง
ความคิดทางการเมืองแนวสังคมนิยม		การเมืองการปกครองท้องถิ่น		การศึกษาวิจัยภาคสนามทางรัฐศาสตร์
ความคิดทางการเมืองอเมริกัน		การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางการเมืองของประเทศกำลังพัฒนา		การศึกษาค้นคว้าตำราเกี่ยวกับการเมืองและการปกครอง
ทฤษฎีการเมืองว่าด้วยเสรีประชาธิปไตย		พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมการเมืองของการปกครองไทย		การวิจัยของแต่ละบุคคลภายใต้การแนะนำเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

สัมมนาทฤษฎีการเมืองว่าด้วยสังคมและการเมือง		การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง		
สัมมนาความคิดทางการเมืองของนักคิดสำคัญในตะวันออก		การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศเอเชียใต้		
สัมมนาแนวความคิดทางการเมืองไทย		การเมืองการปกครองของออสเตรเลียและนิวซีแลนด์		
สัมมนา: ความรุนแรงและสันติวิธีในการเมือง		ชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจ ผู้นำ และอำนาจทางการเมือง		
สัมมนา: ปรัชญาการเมืองกรีก		สัมมนาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้		
สัมมนา: ปรัชญาการเมืองสมัยกลางและฟื้นฟูศิลปวิทยาการ		สัมมนาปัญหาการเมืองการปกครองของไทย		
สัมมนา: ความคิดทางการเมืองแบบยูโทเปีย		แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ		
สัมมนา: ความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิเคราะห์ทางปรัชญาและการเมือง		สัมมนาอาหารและการเมือง		
สัมมนาปัญหาทฤษฎีการเมืองปัจจุบัน		สัมมนาเรื่องผู้นำทางการเมือง		
สัมมนา: ลัทธิมาร์กซ์		การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้		
การศึกษาค้นคว้าตำราเกี่ยวกับทฤษฎีและปรัชญาการเมือง		การเมืองการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน		
การวิจัยของแต่ละบุคคลภายใต้การแนะนำเกี่ยวกับทฤษฎีและปรัชญาการเมือง		การเมืองการปกครองของญี่ปุ่น		
		การเมืองการปกครองของประเทศในเครือจักรภพ รัฐอิสระ		
		การเมืองการปกครองของสหรัฐอเมริกา		
		การเมืองการปกครองของยุโรป		
		ชนชาติ วัฒนธรรม และปัญหาการเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้		
		สัมมนารัฐและสังคมกัมพูชา		
		สัมมนาปัญหาการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น		
		สัมมนารัฐและสังคมมาเลเซีย		

		สัมมนารัฐและสังคม อินโดนีเซีย		
		สัมมนารัฐและสังคม ฟิลิปปินส์		
		สัมมนารัฐและสังคมสิงคโปร์		
		สัมมนารัฐและสังคมบรูไน		

ที่มา: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อพิจารณาข้อมูลหลักสูตรสาขาวิชาการเมืองการปกครอง ของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลักสูตรปี 2547 เปรียบเทียบกับหลักสูตรเดิมของปี 2540 จะพบว่า คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นยังคงให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนรายวิชาการเมือง เปรียบเทียบเป็นอันดับแรกเช่นเดิม โดยมีรายวิชาการเมืองเปรียบเทียบทั้งสิ้น 32 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 45.07 โดยที่เป็นรายวิชาบังคับ 2 รายวิชา และอันดับรองลงมาคือการศึกษาด้านทฤษฎี/ปรัชญาทางการเมือง ซึ่งมีทิศทางที่ปรับลดลงจากหลักสูตรปี 2540 ที่มีวิชาด้านนี้อยู่ถึง 26 รายวิชา หรือจากร้อยละ 32.91 เหลือเพียง 21 รายวิชา คือร้อยละ 29.57 โดยที่เป็นวิชาบังคับ 2 รายวิชา ขณะที่รายวิชาด้านสถาบันทางการเมือง นั้นยังคงมีความสำคัญอยู่บ้างแม้จะไม่ใช่จุดเน้นหลักเช่น การเมืองเปรียบเทียบ และปรัชญาการเมือง โดย วิชาด้านสถาบันนั้นยังคงเปิดสอนอยู่ 6 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 8.45 เป็นวิชาบังคับ 3 รายวิชา ซึ่งเพิ่มจาก หลักสูตรเก่าปี 2540 ที่มีวิชาด้านสถาบันการเมืองอยู่ 5 รายวิชา

ขณะที่รายวิชาการเมืองภาคประชาชน และการเมืองอัตลักษณ์นั้นยังคงมีทิศทางคงที่ไม่มีมีการ ปรับเพิ่ม-ลด ยังคงมีอยู่ 5 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 7 .04 ด้วยกัน และประเด็นที่น่าสนใจคือ รายวิชาอื่นๆที่มี ลักษณะวิชาชีพ นั้นคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่มีการบรรจุรายวิชาด้านกฎหมายไว้ใน หลักสูตรเลยแม้แต่รายวิชาเดียว

หากจะวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบจากข้อมูลหลักสูตรถึงทิศทาง การปรับตัวด้านการเรียนการสอน รัฐศาสตร์ด้านการปกครองระหว่างคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะพบว่าทิศทางที่เป็นไปในทางเดียวกันคือ วิชา รัฐศาสตร์ สาขาการปกครองของทั้งสองมหาวิทยาลัยนั้นมีการให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนรายวิชาด้าน “การเมืองเปรียบเทียบ” เป็นอันดับแรกสุด และรายวิชาที่มีความสำคัญในลำดับถัดมาคือ รายวิชาด้านทฤษฎี/ปรัชญา/ความคิดทางการเมือง และรายวิชาด้านสถาบันทางการเมืองนั้นจะมีความสำคัญในลำดับถัดลงมา

จุดที่แตกต่างระหว่างหลักสูตร ปัจจุบันของทั้งสองคณะนี้คือ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นจะมีปริมาณรายวิชาเลือกในด้านการเมืองเปรียบเทียบ และปรัชญาการเมืองใน ปริมาณที่สูงกว่าที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอย่างมาก และที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะมี รายวิชาที่มีลักษณะหลังสมัยใหม่เปิดสอนมากกว่าที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้จุดแตกต่างอีก

ประการหนึ่งคือ การศึกษาวิชากฎหมายนั้นจะมีการให้ความสำคัญอยู่บ้างที่จุฬาลงกรณ์ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นจุดเน้นลำดับต้นๆก็ตาม ขณะที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นแทบจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการบรรจุวิชากฎหมายไว้ในหลักสูตรเลย โดยพบว่าไม่มีวิชากฎหมายเพียง 1 วิชาในหลักสูตรเก่าปี 2540 และไม่มีวิชากฎหมายเลยในหลักสูตรปัจจุบันปี 2547

6.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักสูตรปริญญาโท

หลักสูตรปริญญาโท สาขาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2537

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ				
แบ่งเป็น 4 กลุ่มวิชา				
ทฤษฎีและวิธีวิทยาทางรัฐศาสตร์	การเมืองการปกครองไทย	กฎหมายมหาชน	การเมืองเปรียบเทียบ	
วิชาบังคับสาขา และรายวิชาบังคับเลือก				
ทฤษฎีการเมืองและสังคม			การวิเคราะห์การเมือง	
วิธีวิทยาการวิจัยทางรัฐศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง				
วิธีวิทยาการวิจัยทางรัฐศาสตร์ ภาคประยุกต์				
วิชาเฉพาะสาขา และวิชาเลือก				
ทฤษฎีและวิธีวิทยาทางรัฐศาสตร์	การเมืองการปกครองไทย	กฎหมายมหาชน	การเมืองเปรียบเทียบ	
ทฤษฎีพัฒนาการทางการเมือง	ประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครองไทย	ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบการเมือง	การเมืองและการปกครองของยุโรปและอเมริกา	
ขอบข่ายและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์	กระบวนการทางการเมืองและการปกครองไทย	ประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศและระบบการเมือง	การเมืองและการปกครองของเอเชีย	
ทฤษฎีการเมือง	การเมืองและการปกครองท้องถิ่นไทย	กฎหมายรัฐวิสาหกิจและการดำเนินการรัฐวิสาหกิจ	การเมืองและการปกครองท้องถิ่นเปรียบเทียบ	
วิธีวิทยาการวิจัยขั้นสูงทางรัฐศาสตร์	กลุ่มอิทธิพลและพรรคการเมืองไทย	กฎหมายแรงงานและกลุ่มแรงงาน	สถาบันการเมืองและพัฒนาการทางการเมือง	
ทฤษฎีการเมืองตะวันตก	กระบวนการนิติบัญญัติของไทย	กฎหมายมหาชนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	กระบวนการทางการเมืองเปรียบเทียบ	
ทฤษฎีการเมืองนอกกลุ่มตะวันตก	ภาวะผู้นำทางการเมืองไทย	กระบวนการนิติบัญญัติของไทย	การเมืองและการปกครองของยุโรปตะวันตก	

การวิเคราะห์เชิงปริมาณใน วิชารัฐศาสตร์	ทหารกับการเมืองไทย	นิติปรัชญาและอำนาจรัฐ	การเมืองและการปกครองของ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	
การวิเคราะห์ข้อมูลทาง รัฐศาสตร์ขั้นสูง	สัมมนาปัญหาเฉพาะเรื่องของ การเมืองและการปกครอง ไทย	กฎหมายรัฐธรรมนูญและ สถาบันการเมือง	กระบวนการและพฤติกรรม การเลือกตั้ง	
สัมมนาวิธีวิทยาการวิจัย	สัมมนาแนวความคิดทางการ เมืองไทย	การบริหารกระบวนการบ ยุติธรรม	มติมหาชน	
สัมมนาทฤษฎีการเมือง ตะวันตก		กฎหมายปกครองและสถาบัน บริหาร	พรรคการเมืองและกลุ่ม อิทธิพล	
สัมมนาทฤษฎีการเมืองนอก กลุ่มตะวันตก		สัมมนาปัญหาเฉพาะเรื่องของ กฎหมายมหาชน	การเมืองและการปกครองขอ สหภาพโซเวียตและยุโรป ตะวันออก	
สัมมนาแนวความคิดทางการ เมืองไทย			ระบบการเมืองของประเทศ ในเครือจักรภพ	
			การวิเคราะห์การเมือง เปรียบเทียบ	
			ปัญหาพฤติกรรมทางการเมือง	
			สัมมนาปัญหาเฉพาะเรื่องของ การเมืองเปรียบเทียบ	
			การวิจัยเฉพาะบุคคล	

ที่มา: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่าการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาโท สาขาวิชาการปกครอง ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหลักสูตรปี 2537 นั้น จะมีการเรียนการสอนรายวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบมากที่สุด คือ 16 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 31.37 แต่ถ้าพิจารณาเฉพาะวิชาบังคับจากทั้งหมด 4 รายวิชาจะเป็นวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบเพียง 1 รายวิชาเท่านั้น

รายวิชาที่มีความสำคัญเป็นอันดับรองลงมาก็คือรายวิชาด้านทฤษฎีและวิธีวิทยาทางรัฐศาสตร์ ที่เป็นวิชาบังคับถึง 3 รายวิชา และเมื่อรวมกับวิชาเลือก จะมีรายวิชาด้านนี้ถึง 15 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 29.41 สิ่งที่น่าสนใจคือ ลักษณะของวิชารัฐศาสตร์ การปกครองในระดับปริญญาโทที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นยังคงให้ความสำคัญกับวิชากฎหมาย และสถาบันการเมืองอยู่ถึง 11 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 21.56 ขณะที่รายวิชาด้านการเมืองไทยนั้นมีทั้งสิ้น 9 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 17.64

หลักสูตรปริญญาโท สาขาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2549

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
วิชาบังคับสาขา และรายวิชาบังคับเลือก				
ประเด็นเชิงปรัชญาในทางการเมือง		การเมืองการปกครองไทย		การเมืองและนโยบายสาธารณะ
				ขอบเขตและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์
				วิธีวิทยาการวิจัยทางรัฐศาสตร์
วิชาเลือก หรือวิชาโท				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่	กระบวนการและพฤติกรรม การเลือกตั้ง	รัฐ ประชาสังคมและโลกาภิวัตน์	องค์กรนอกภาครัฐในกระบวนการนโยบาย	การเมืองเรื่องเพศ
ปรัชญาการเมืองยุคคลาสสิก	กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมือง	เศรษฐกิจการเมืองของระบบทุนนิยม		สัมมนาประเด็นคัดเฉพาะทางนโยบาย
		ประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครองไทย		การเมืองและนโยบายเศรษฐกิจ
				การเมืองและนโยบายสังคม
				การเมืองและนโยบายสิ่งแวดล้อม
				การเมืองและนโยบายในเอเชียอาคเนย์
				การเมืองและนโยบายแรงงาน
				การเมืองและนโยบายในการปกครองท้องถิ่น
				นิติปรัชญาและอำนาจรัฐ

ที่มา: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากข้อมูลหลักสูตรปัจจุบัน ปี 2549 ของสาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะพบว่าการปรับเปลี่ยนทิศทางของการศึกษาในทุกด้าน โดยรายวิชาที่มีทิศทาง การปรับตัวลดลง หรือให้ความสำคัญลดลงคือ วิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบ ที่ลดลงจากหลักสูตรปี 2537 ลงจากร้อยละ 31.37 เหลือเพียงร้อยละ 18.18 วิชาด้านทฤษฎี/ปรัชญาการเมือง ก็มีการปรับตัวลดลงเช่นกัน จากร้อยละ 29.41 เหลือเพียงร้อยละ 13.63 ขณะที่รายวิชาด้านสถาบันการเมืองนั้นในปี 2549 คงเหลือเพียงร้อยละ 9.09 เท่านั้น แต่ทิศทางที่มีการปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างมากคือ รายวิชาด้านนโยบายสาธารณะที่ได้เข้ามามีบทบาทในหลักสูตรปัจจุบันถึง 7 วิชา คิดเป็นร้อยละ 31.81 เลยที่เดียว

กล่าวโดยสรุปสำหรับหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการปกครองของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น มีการปรับทิศทางลดลงในด้านการเมืองเปรียบเทียบ ทฤษฎี/ปรัชญาการเมือง และสถาบันทางการเมือง ขณะที่รายวิชาที่มีลักษณะของนโยบายสาธารณะนั้นได้มีการปรับทิศทางเพิ่มขึ้นอย่างมาก

หลักสูตรปริญญาโท สาขาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2535

สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/นโยบายสาธารณะ /ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
วิชาบังคับร่วมทั้ง 3 สาขา				
		สัมมนาปัญหาการเมืองการปกครองไทย		วิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์
		มิติทางเศรษฐกิจและสังคมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ		
วิชาบังคับสาขา และรายวิชาบังคับเลือก				
ทฤษฎีการเมืองและสังคม		การเมืองเปรียบเทียบ 1		ขอบข่ายและวิธีการศึกษาวิชารัฐศาสตร์
		การเมืองเปรียบเทียบ 2		
วิชาเลือก หรือวิชาโท				

ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
จริยธรรมทางการเมือง	สัมมนาพรรคการเมืองและกลุ่มอิทธิพล	การเมืองการปกครองท้องถิ่นเปรียบเทียบ		สถิติประยุกต์ทางสังคมศาสตร์
สัมมนาความคิดทางการเมืองแนววิพากษ์และทวนกระแส	รัฐธรรมนูญพิศดาร	การสื่อสารทางการเมือง		คอมพิวเตอร์สำหรับนักบริหารในภาครัฐ
สัมมนาความคิดทางการเมืองตะวันตก		สัมมนาชนชั้นผู้มีอำนาจทางการเมือง		
สัมมนาความคิดทางการเมืองไทย		สัมมนาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการพัฒนา		
		สัมมนาการเมืองการปกครองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้		
		สัมมนาการเมืองการปกครองในเอเชียตะวันออก		
		สัมมนาการเมืองการปกครองในตะวันออกกลาง		
		สัมมนาการเมืองการปกครองของประเทในยุโรป		
		สัมมนาการเมืองการปกครองของประเทในกลุ่มออสเตรเลีย		
		สัมมนาการเมืองการปกครองของสหรัฐอเมริกา		
		สัมมนาสังคมวิทยาการเมือง		
		สัมมนาจิตวิทยาการเมือง		

ที่มา: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่าหลักสูตรปริญญาโท ด้านการปกครองที่ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2535 นั้นให้ความสำคัญกับรายวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบเป็นอันดับแรกถึง 16 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 64 ส่วนรายวิชาที่มีความสำคัญรองลงมาคือ รายวิชาด้านทฤษฎีการเมืองนั้นมีอยู่ 4 รายวิชาด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 16 รายวิชาด้านระเบียบวิธีวิจัยนั้นมี 3 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 12 และรายวิชาด้านสถาบันทางการเมืองนั้นมีอยู่เพียง 2 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 8

หลักสูตรปริญญาโท สาขาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2546

สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
วิชาบังคับร่วมทั้ง 3 สาขา				
		สัมมนาปัญหาการเมืองการปกครองไทย		วิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์
		มิติทางเศรษฐกิจและสังคมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ		
วิชาบังคับสาขา และรายวิชาบังคับเลือก				
ทฤษฎีการเมืองและสังคม	อำนาจรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง	รัฐและการสร้างสังคมการเมือง		
สัมมนาความคิดทางการเมืองสมัยใหม่				
วิชาเลือก หรือวิชาโท				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
จริยธรรมทางการเมือง	สัมมนาพรรคการเมืองและกลุ่มอิทธิพล	การเมืองการปกครองท้องถิ่นเปรียบเทียบ	การเมืองของสิ่งแวดล้อม	สัมมนาสังคมวิทยาการเมือง
สัมมนาความคิดทางการเมืองแนววิพากษ์และทวนกระแส	การเมืองกับกฎหมายมหาชน	สัมมนาเศรษฐศาสตร์การเมือง	การเมืองของขบวนการสังคมแนวใหม่	การบริหารจัดการความขัดแย้งสาธารณะ
สัมมนาปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมืองสำหรับศตวรรษที่ 21	ระบบรัฐสภากับกระบวนการทางการเมือง	การสื่อสารทางการเมือง		
		ชนชั้นนำทางการเมือง		
		สัมมนาการเมืองการปกครองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้		

		สัมมนาการเมืองการปกครอง ในเอเชียตะวันออก		
		สัมมนาการเมืองการปกครอง ในเอเชียใต้		
		สัมมนาการเมืองการปกครอง ในตะวันออกกลาง		
		สัมมนาประเด็นเฉพาะทาง การเมืองการปกครอง		
		สัมมนาประเด็นปัญหาเฉพาะ ในการเมืองการปกครอง เปรียบเทียบ		
		สัมมนาประเด็นปัญหาทาง การเมืองการปกครองของ ภูมิภาคต่าง ๆ		
		สัมมนาเรื่องการศึกษา พัฒนาการและการเปลี่ยน ของรัฐชาติสมัยใหม่		
		สัมมนาการเมืองและสังคม ของสหรัฐอเมริกา		

ที่มา: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จากข้อมูลของหลักสูตรปริญญาโทด้านการปกครอง ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปี 2546 นั้นจะพบว่ามี การปรับทิศทางหลักสูตรที่สำคัญคือ รายวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบนั้นมีการปรับ รายวิชาด้านนี้ลดลงจากร้อยละ 64 เป็นร้อยละ 53.33 แม้จะมีจำนวนวิชาเท่าเดิมที่ 16 วิชาก็ตาม จะเห็นได้ว่า แม้จะมีการปรับทิศทางลดลง แต่การเมืองเปรียบเทียบก็ยังเป็นจุดเน้นสำคัญของสาขาการปกครองที่ คณะ รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อยู่เช่นเดิม

ขณะที่รายวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบมีการลดสัดส่วนลงไปบ้าง แต่รายวิชาด้านทฤษฎี/ปรัชญา การเมืองนั้นมีการปรับทิศทางเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 4 วิชาในหลักสูตรเดิมมาสู่ 5 วิชา คิดเป็นร้อยละ 16 และ ร้อยละ 16.67 ตามลำดับ รายวิชาด้านสถาบันทางการเมืองก็เริ่มได้รับความสำคัญมากขึ้น โดยเพิ่มจาก 2 รายวิชา มาเป็น 4 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 8 เป็นร้อยละ 13.33 ตามลำดับ ส่วนรายวิชาอื่นๆ ด้านการเมืองภาค ประชาชนนั้นจากหลักสูตรเดิมที่ไม่มีวิชาด้านนี้เลย ได้มีการเพิ่มมาเป็น 2 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 6.67 ส่วน วิชาอื่นๆด้านนโยบายสาธารณะนั้นมีจำนวน 3 วิชาคงเดิม แต่ลดสัดส่วนลงจากร้อยละ 12 มาเป็นร้อยละ 10 ในหลักสูตรปัจจุบัน

6.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักสูตรปริญญาเอก

หลักสูตรปริญญาเอก

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2544

รัฐศาสตรุษฎีบัณฑิต กลุ่มวิชาการเมืองไทยและการเมืองเปรียบเทียบ และกลุ่มวิชาทฤษฎีและความคิดทางการเมือง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญา การเมือง/ความคิดทาง การเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาค ประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/ นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
รายวิชาบังคับ (เรียนทุกกลุ่มวิชา)				
				ปรัชญาสังคมศาสตร์และ การวิเคราะห์ทางการเมือง
				ระเบียบวิธีการวิจัย ภาคปฏิบัติ
				การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ในทางรัฐศาสตร์
วิชาบังคับของกลุ่มวิชา				
สัมมนาทฤษฎีการเมือง ตะวันตก 1		แนวทางและประเด็นปัญหา ในการศึกษาการเมือง เปรียบเทียบ		
สัมมนาความคิดทางการเมือง ที่มีไขตะวันตก		สัมมนาประชาธิปไตยและ การพัฒนาในประเทศไทย		
วิชาเลือกของกลุ่มวิชา				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญา การเมือง/ความคิดทาง การเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาค ประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/ นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
สัมมนาทฤษฎีการเมือง ตะวันตก 2		สัมมนาระบบและ กระบวนการทางการเมือง เปรียบเทียบ		
สัมมนาความคิดทางการเมือง ที่เป็นทางเลือก		สัมมนา โขบายสาธารณะ เปรียบเทียบ		

สัมมนาเรื่องคดีเฉพาะทาง ทฤษฎีและความคิดทางการ เมือง		สัมมนาเรื่องคดีเฉพาะทาง เมืองไทยไทย		
สัมมนาความคิดทางการ เมืองไทย		สัมมนาเรื่องคดีเฉพาะทาง การเมืองเปรียบเทียบ		

ที่มา: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักสูตรปริญญาเอก

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2549

รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต กลุ่มวิชาการเมืองไทยและการเมืองเปรียบเทียบ และกลุ่มวิชาทฤษฎีและความคิดทางการเมือง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญา การเมือง/ความคิดทาง การเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาค ประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/ นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
รายวิชาบังคับ (เรียนทุกกลุ่มวิชา)				
				ปรัชญาสังคมศาสตร์และ การวิเคราะห์ทางการเมือง
				วิจัยเชิงปริมาณในทาง สังคมศาสตร์
				วิจัยเชิงคุณภาพในทาง สังคมศาสตร์
วิชาบังคับของกลุ่มวิชา				
สัมมนาทฤษฎีการเมือง ตะวันตก 1		แนวทางและประเด็นปัญหา ในการศึกษาการเมือง เปรียบเทียบ		
สัมมนาความคิดทางการเมือง ที่มีใช้ตะวันตก		สัมมนาประชาธิปไตยและ การพัฒนาในประเทศไทย		
วิชาเลือกของกลุ่มวิชา				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญา การเมือง/ความคิดทาง การเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาค ประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/ นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ

สัมมนาทฤษฎีการเมือง ตะวันตก 2		สัมมนาระบบและ กระบวนการทางการเมือง เปรียบเทียบ		
สัมมนาความคิดทางการเมือง ที่เป็นทางเลือก		สัมมนา นโยบายสาธารณะ เปรียบเทียบ		
สัมมนาเรื่องคดีเฉพาะทาง ทฤษฎีและความคิดทางการเมือง		สัมมนาเรื่องคดีเฉพาะทาง เมืองไทยไทย		
สัมมนาความคิดทางการเมือง เมืองไทย		สัมมนาเรื่องคดีเฉพาะทาง การเมืองเปรียบเทียบ		

ที่มา: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่าหลักสูตรปริญญาเอกที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักสูตรปี 2549 เมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรเดิมปี 2544 แล้ว จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงในแง่ของรายวิชาต่าง ๆ มากนัก คงมีเพียงการปรับเฉพาะในส่วนของรายวิชาบังคับที่มีการปรับเปลี่ยนจากรายวิชา ระเบียบวิทยาการวิจัย ภาคปฏิบัติ และการวิเคราะห์เชิงปริมาณในทางรัฐศาสตร์ มาเป็นรายวิชา วิธีวิจัยเชิงปริมาณในทางสังคมศาสตร์ และ วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในทางสังคมศาสตร์ เท่านั้น ส่วนรายวิชาเลือกอื่นๆในกลุ่มวิชาการเมืองไทยและการเมืองเปรียบเทียบ และกลุ่มวิชาทฤษฎีและความคิดทางการเมืองนั้นยังคงไม่มีการปรับเปลี่ยนแต่อย่างใด

หลักสูตรปริญญาเอก

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2546

รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบ และสาขาวิชาทฤษฎีและวิธีการหาความรู้ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์				
ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญา การเมือง/ความคิดทาง การเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ	ประชาสังคม/การเมืองภาค ประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์	วิชาที่เป็นวิชาชีพ/ นโยบายสาธารณะ / ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
รายวิชา				
สัมมนาสาขาวิชาทฤษฎีและ วิธีการหาความรู้		สัมมนาสาขาวิชาการเมือง เปรียบเทียบ		
สัมมนาทฤษฎีและระเบียบ วิธีการวิจัยกระแสหลัก		สัมมนาเรื่องการก่อเกิด พัฒนาการ และความเสื่อม ทรุด ของระบอบประชาธิปไตยใหม่		
สัมมนาทฤษฎีและวิธีการหา ความรู้แบบอื่น ๆ		สัมมนาความสัมพันธ์ระหว่าง รัฐ ทั่วโลกตลาด และสังคม		

สัมมนาประเด็นปัญหาหลัก ๆ ในปรัชญาการเมือง		สัมมนาการเมืองการปกครองไทย		
สัมมนาปรัชญา ปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมืองสำหรับศตวรรษที่ 21		สัมมนาการเมือง-การปกครองของภูมิภาคต่างๆ		
สัมมนาประเด็นปัญหาเฉพาะในสาขาวิชาทฤษฎีและวิธีการหาความรู้		สัมมนาประเด็นปัญหาเฉพาะในสาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบ		
การศึกษาเฉพาะเรื่องและเฉพาะตัวในสาขาวิชาทฤษฎีและวิธีการหาความรู้		การศึกษาเฉพาะเรื่องและเฉพาะตัวในสาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบ		

ที่มา:

หลักสูตรปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นยังไม่สามารถวิเคราะห์ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากหลักสูตรดังกล่าวเป็นหลักสูตรแรกของการศึกษาในระดับปริญญาเอกที่ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

6.4 ภาพรวมหลักสูตรรัฐศาสตร์ ด้านการปกครอง ของมหาวิทยาลัยภูมิภาค

หลักสูตรการเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์ด้านการปกครอง ในระดับปริญญาตรี ในประเทศไทย ปัจจุบันได้มีการเปิดสอนในมหาวิทยาลัยภูมิภาคหลายแห่งด้วยกัน อาทิเช่น คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม รวมถึงสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และที่อื่นๆ อีกด้วย

ภาพรวมของหลักสูตรรัฐศาสตร์ ด้านการปกครองของมหาวิทยาลัยภูมิภาคในประเทศไทยนั้นมีการให้ความสำคัญกับรายวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบเป็นอันดับแรก โดยที่วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้บรรจุรายวิชาด้านการเมืองเปรียบเทียบไว้สูงสุดถึง 30 รายวิชาด้วยกัน และอันดับรองลงมาได้แก่ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยนเรศวร และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตามลำดับ

รายวิชาด้านอื่นๆ นอกเหนือจากการเมืองเปรียบเทียบนั้นไม่มีความโดดเด่นมากนัก และแต่ละมหาวิทยาลัยก็มีจุดเน้นที่แตกต่างกันออกไป โดยที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีนั้นมีการเน้นการเรียนวิชากฎหมายมากถึง 8 รายวิชา แต่มีรายวิชาด้านสถาบันทางการเมืองน้อยมากเพียง 1 รายวิชาเท่านั้น ทิศทางการให้ความสำคัญกับรายวิชาด้านสถาบันทางการเมืองนั้นเป็นเช่นเดียวกันนี้ ในมหาวิทยาลัยนเรศวร อุบลราชธานี และมหาสารคาม ส่วนรายวิชาด้านทฤษฎี/ปรัชญาการเมืองนั้นทุกที่จะมีรายวิชาด้านนี้ 1 รายวิชา ยกเว้นที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่มี 2 รายวิชา ขณะที่วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคามนั้นมีมากถึง 5 รายวิชาด้วยกัน

จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ การปกครองในมหาวิทยาลัยภูมิภาคนั้น มีจุดที่น่าสนใจมากกว่า การจัดการเรียนการสอนเพิ่มมีการพัฒนาและเติบโตมาในทศวรรษที่ผ่านมา จากการเติบโตของภาคการศึกษาของไทยที่มีแนวโน้มจะเป็นระบบที่อิสระจากระบบราชการมากขึ้น นอกจากนี้กระแสการศึกษาก็กลายเป็นกระแสดลาด นักศึกษาผลิตและมีสถานภาพของลูกค้า และ มหาวิทยาลัยอยู่ในฐานะผู้ให้บริการกับลูกค้า ดังนั้นมหาวิทยาลัยต่างจังหวัดหลายๆ แห่งมีการเสนอปริญญาภาคพิเศษ อย่างเช่นสาขาการเมืองการปกครองท้องถิ่น และ นโยบายสาธารณะ เพื่อขยายโอกาสให้กับนักการเมือง ข้าราชการท้องถิ่น บุคลากรในกรมการปกครอง และ การปกครองท้องถิ่นต่างให้มีโอกาสทางการศึกษาในระดับ ปริญญาตรีโท หรือ แม้กระทั่งเอก (เช่น คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

โดยทั่วไปการจัดการเรียนการสอนจะเป็นภาคพิเศษและมีการรับนักศึกษาในปริมาณมากๆ ที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษา และผลงานการศึกษาค้นคว้าในระดับบัณฑิต (อย่างเช่น ในรอบ 4 ปี มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดการเรียนการสอน รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครองท้องถิ่น เฉพาะสอนการศึกษาพิเศษโลก มีการรับนักศึกษา มากกว่า 100 คน ต่อปีการศึกษา ในรอบ 4 ปี มหาวิทยาลัยของแก่นมีแนวโน้มจะผลิตบัณฑิต กว่า 400 คน ซึ่งน่าเป็นห่วงเรื่องคุณภาพของนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาเป็นอย่างมาก)

โดยทั่วไปแล้ว การศึกษาทางรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่างจังหวัดที่จัดตั้งใหม่ จะมีอัตราส่วนของอาจารย์ที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศมาเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยชั้นนำ แต่แนวโน้มดังกล่าวเริ่มมีการเปลี่ยนไป เมื่อมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัดค่อนข้างมีโครงการที่ชัดเจนในการพัฒนาบุคลากร โดยส่งเสริมทุนการศึกษาในการได้ปริญญาจากต่างประเทศ จะมีอัตราส่วนของบุคลากร อันที่จริงและเป็นที่น่าสังเกต แนวโน้มของอาจารย์ที่สำเร็จจากต่างประเทศ มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้นำความคิด และ เสนอแนวความคิด และตัวแบบใหม่ๆ ในวงการรัฐศาสตร์ไทย

6.5 ภาพรวมคณาจารย์สาขาการปกครองของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณาจารย์ ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญาการเมือง/ความคิดทางการเมือง	สถาบันทางการเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ/เศรษฐกิจการเมือง/การเมืองท้องถิ่น	ประชาสังคม/การเมืองภาคประชาชน/การเมืองอัตลักษณ์/การจัดการความขัดแย้ง/	นโยบายสาธารณะ ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร	ผศ.สิริพรรณ นกสวน	ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิมมณี	ผศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง	ผศ.ดร.แก้วคำ ไกรสรพงษ์
รศ.ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา	ผศ.ชูรย์ทอง เหมินทร์	รศ.สุชาย ศรีรัตน์	รศ.ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว	ผศ.ดร.พิษณุ เสงี่ยมพงษ์

อ.ดร.ชลธิศ ธีระจิตติ		รศ.ใจ อึ้งภากรณ์	อ.ดร.นฤมล ทับจุมพล	
		รศ.ดร.ระกูด มีชัย	อ.กนกรัตน์ เลิศชูสกุล	
		อ.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์		
		อ.เวียงรัฐ เนติโพธิ์		

ข้อมูล: ปรับและแปลผลจาก <http://www.polsci.chula.ac.th/lecturerG1.htm>

คณาจารย์สาขาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทฤษฎีการเมือง/ปรัชญา การเมือง/ความคิดทาง การเมือง	สถาบันทางการเมือง / ประวัติศาสตร์การเมือง	การเมืองเปรียบเทียบ/ เศรษฐกิจการเมือง/การเมือง ท้องถิ่น	ประชาสังคม/การเมืองภาค ประชาชน/การเมืองอัต ลักษณ์/การจัดการความ ขัดแย้ง/	นโยบายสาธารณะ ระเบียบวิธีวิจัย และ อื่นๆ
ศ.ดร.สมบัติ จันทรวงศ์	รศ.ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์	ผศ.ดร.พิชญ์ สุนทรารักษ์	รศ.ดร.ชลิดากรณ์ ส่งสัมพันธ์	
รศ.ดร.เกษียร เตชะพีระ	อ.ประจักษ์ ก้องกีรติ	อ.ดร.เสกสรรค์ ประเสริฐกุล	อ.ดร.เดชา ตั้งสีฟ้า	
รศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์	ผศ.ดร.วิบูลพงศ์ พูนประสิทธิ์	ผศ.ดร.สุกสวัสดิ์ ชัชวาลย์		
รศ.ดร.ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฬาร				
ผศ.ธเนศ วงศ์ยานนาวา				

ข้อมูล: ปรับและแปลผลจาก <http://www.polsci.tu.ac.th/teacher.htm>

จากข้อมูลจะพบว่าคณะรัฐศาสตร์ ของทั้งสองมหาวิทยาลัยที่ถือได้ว่าเป็นสถาบันหลักของการศึกษา
วิชารัฐศาสตร์ สาขาการเมืองการปกครองในประเทศไทยนั้นมีคณาจารย์ประจำภาควิชา/สาขาวิชา โดยการจำแนก
ของผู้วิจัยตามข้อมูลที่ปรากฏในเว็บไซต์ในจำนวนที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มรายวิชา

จากตาราง กล่าวได้ว่าคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นจะมีคณาจารย์ด้านปรัชญา/
ทฤษฎีทางการเมืองมากกว่าที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะที่ความถนัดด้านการเมืองเปรียบเทียบของ
คณาจารย์ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นมีจำนวนมากกว่า และทิศทางที่สำคัญอีก 2 อย่างคือ
ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปัจจุบันนั้นจะให้ความสนใจในด้านการศึกษานโยบาย

สาธารณะที่สัมพันธ์กับการเมืองในมิติต่างๆ รวมถึงเรื่องการเมืองภาคประชาชน และประชาสังคม มากกว่าที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เห็นได้ชัด^{27,28}

6.6 สรุป

จากข้อมูลดังที่ได้นำเสนอไปทั้งสิ้นเป็นการชี้ให้เห็นทิศทางของการปรับตัวด้านหลักสูตรของการศึกษารัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองในสองมหาวิทยาลัยหลัก คือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทิศทางการปรับตัวจากอดีตนั้นพบว่าปัจจุบันจะเน้นความสำคัญที่การศึกษาการเมืองเปรียบเทียบเป็นหลัก รายวิชาด้านสถาบันการเมือง และกฎหมายมีแนวโน้มลดความสำคัญลง และมีกรให้ความสำคัญกับการเมืองด้านนโยบาย และการเมืองภาคประชาชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น

²⁸ การแบ่งแยกคณาจารย์เป็นหมวดหมู่ต่างๆเป็นการตีความของผู้วิจัย

บทที่ 7

บทสรุป, ข้อเสนอแนะ และ ข้อจำกัดในการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ ต้องการตอบคำถามที่สำคัญที่ว่า การเกิดปรากฏการณ์ โลกาภิวัตน์ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มีผลกระทบต่อการศึกษาวิทยาศาสตร์สากล และไทย อย่างไร นั้น ผลของการศึกษาพบว่า วงการวิทยาศาสตร์ไทย ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไทยให้ก้าวทันปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา วงการวิทยาศาสตร์สากล มีการปรับตัวทางตัวหลักสูตร ขอบข่ายการวิจัย และ ลักษณะของขอบข่ายดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะกลายเป็น ขอบข่ายที่จะปฏิบัติกันอย่างกว้างขวางในวงการวิจัยในระดับสากลล่าสุด แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยของโครงสร้างการศึกษาของไทย ที่พัฒนาแบ่งแยก เป็น วิทยาศาสตร์ ในสาขาวิชาการปกครอง ที่เน้นการศึกษาการเมืองภายใน และ วิทยาศาสตร์ สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เน้นการศึกษาการเมือง และกิจการระหว่างประเทศ การแยกความสนใจอย่างแยกขาดต่อกันมีผลต่อการผลิตนักวิชาการ นักศึกษา และ องค์ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์

นอกเหนือจากนี้ ในวงวิชาการวิทยาศาสตร์ไทยนั้นขาดความสมดุลของการถกเถียงของนักวิชาการ และงานวิจัยของระหว่างแนว Society-centered Theory, State-centered Theory และ External Forces-centered Theory ในวงวิชาการไทย ซึ่งเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่ต้องควักวิชาการวิทยาศาสตร์ขาดศักยภาพในการสะท้อนปัญหาทางสังคมและการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์อย่างรอบด้าน

การพัฒนาขอบเขตของการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ให้กว้างขวางขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องผลิตนักวิชาการที่มีความรู้รอบด้าน และ มีความเป็นสหวิชา/สหวิทยาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษารัฐศาสตร์ในยุคโลกาภิวัตน์นั้นควรต้องใส่ใจวิชาการทางสังคม การระหว่างประเทศ การเมือง การพัฒนา เศรษฐศาสตร์ และ สิ่งแวดล้อม ไปพร้อมๆกัน

เป็นที่น่าเสียดาย การศึกษาทางด้านการเมืองเปรียบเทียบในประเทศไทย นั้นมีความตกต่ำ ในแง่ของความเชี่ยวชาญของนักวิชาการในมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ และงานวิจัยที่หลากหลาย ทั้งที่เนื้อหาของวิชา รัฐศาสตร์ สาขาการเมืองเปรียบเทียบนั้น เปรียบได้กับการเป็นแกนหลักของการศึกษารัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองในประเทศไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ (บรรณาธิการ). 2541. คลังสมอง 32 สิ่งห้ดำ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- คณะรัฐศาสตร์และศึกษาศาสตร์แห่งรัฐศาสตร์. 2547. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ เนื่องในโอกาสคล้ายวันสถาปนาคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ครบรอบ 56 ปี : “โลกาภิวัตน์ (วันพุธที่ 18 สิงหาคม 2547). ห้องประชุมชั้น 2 อาคารสมาคมนิสิตแห่งรัฐศาสตร์.
- จรรยา เสรี. 2541. : โลกาภิวัตน์ : ลัทธิครอบโลก. ใน เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ (บรรณาธิการ). คลังสมอง 32 สิ่งห้ดำ. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- จूरรัตน์ แสนใจรักษ์ (บรรณาธิการ). 2546. ธรรมาภิบาลกับคอร์รัปชันในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรธรรม.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2537. กระบวนการทัศน์ใหม่ในการศึกษารัฐ-สังคม : สยามท่ามกลางกระแส โลกานุวัต. : เมืองไทยในสิบปีหน้า. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา
- ชัยอนันต์ สมุทวณิชและคณะ. 2545. จุดจบโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2537. พิลึกกับการเมืองสู่ทฤษฎีทั่วไปทางการเมือง. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา. สุขุมและบุตร.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2541. Good Governance กับ การปฏิรูปการศึกษา – การปฏิรูปการเมือง กรุงเทพฯ: วิชาวุฒวิทยาลัย.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2525. เอกสารวิชาการของ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ชุด : พื้นฐานของ สังคมศาสตร์ (เล่มที่ 2). รัฐศาสตร์ สถานภาพและพัฒนาการ : ในการเมือง เปรียบเทียบ วิวัฒนาการและแนวการศึกษา. กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2537. โลกานุวัต. ผู้จัดการ. กรุงเทพฯ.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2544. รัฐศาสตร์แนววิพากษ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2542. วาทกรรมการพัฒนาอำนาจ ความรู้ความจริง เอกสิทธิ์ และ ความ เป็นอื่น. กรุงเทพฯ : วิชาวุ.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2545. สัญญาวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษาารัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : วิชาวุ.
- ไชยยันต์ ไชยพร. 2541. ธรรมรัฐกับวิชาปรัชญาการเมือง. ใน เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ (บรรณาธิการ). คลังสมอง 32 สิ่งห้ดำ. หน้า 19. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

- ดวงชีวัน มีกุล (บรรณาธิการ). 2542. เสียงจากถ้ำสิงห์ : รวบรวมบทความของนิติรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: บุรพาสาน์ (1991). โครงการจัดทำหนังสือและ
 นิตรสารการ “รัฐศาสตร์ในศตวรรษใหม่”. งานจุฬาฯ วิชาการ 2542
 (8-11 ธ.ค. 2542).
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. 2549. รัฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิน ปรัชญพฤกษ์และศุภชัย ยาวะประภาส. 2531. รัฐศาสตร์ประกาศพงศ์: ภูมิหลังทางสังคม
เศรษฐกิจ เส้นทางอาชีพ ความมุ่งมั่นในการพัฒนา ปัญหาประสบการณ์การทำงานและ
วิธีการแก้ไข. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตยา สุวรรณชะฎ. 2541. ทิศทางและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงภายใต้ภาวะโลกาภิวัตน์.
 ใน เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ (บรรณาธิการ). คลังสมอง 32 สิ่งดำ.
 หน้า 132. กรุงเทพฯ: บพิชการพิมพ์.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. มปป. รัฐศาสตร์. เอกสารของ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ชุด : พื้นฐาน
ของสังคมศาสตร์ (เล่มที่ 2). รัฐศาสตร์ สถานภาพและพัฒนาการ :
 กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. 2541. ปฏิรูปประเทศไทย. ใน เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ (บรรณาธิการ).
คลังสมอง 32 สิ่งดำ. หน้า 43. กรุงเทพฯ: บพิชการพิมพ์.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. มปป. รัฐศาสตร์ สถานภาพและพัฒนาการ : ในรัฐศาสตร์ยุคหลัง
BEHAVIORALISM การปฏิบัติที่ล้มเหลว. เอกสารของสมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
ประเทศไทย ชุด : พื้นฐานของสังคมศาสตร์ (เล่มที่ 2). หน้า 293. กรุงเทพฯ:
 อักษรพิทยา.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. 2547. สถานภาพของความรู้ทางประวัติศาสตร์เรื่องรัฐและรัฐบาลไทย. กรุงเทพฯ:
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นฤมล ทับจุมพล. 2546. ธรรมาภิบาลกับคอร์ปชั่นในสังคมไทย : ในแนวคิดและวาทกรรมว่าด้วย
ธรรมรัฐแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถิทรทัศน์.
 อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- บุญอริ ยี่หะมะ. 2550. ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์. สงขลา: สามลดดา.
- ประณต นันทิยะกุล (บรรณาธิการ). 2541. รัฐศาสตร์ 50 ปี. กรุงเทพฯ: ป.สุรพิมพ์.
- ไพโรจน์ พรหมสาส์น. 2541. การบริหารงานแบบประชารัฐ. ใน เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์
 (บรรณาธิการ). คลังสมอง 32 สิ่งดำ. หน้า 210. กรุงเทพฯ:
 บพิชการพิมพ์.
- พฤทธิสาธน์ ชุมพล (บรรณาธิการ). 2543. โลกาภิวัตน์ (Globalization). กรุงเทพฯ: โครงการผลิตตำราและ
 เอกสารการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (บรรณาธิการ). 2528. ทิศทางของรัฐศาสตร์ไทย.
กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (บรรณาธิการ). 2526. รัฐศาสตร์: ขอบข่าย สถานภาพและการศึกษาวิจัย
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- พงศ์สัมพันธ์ ศรีสมทรัพย์ (บรรณาธิการ). 2525. สรุปผลการประชุมทางวิชาการ
เรื่อง รัฐศาสตร์กับการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ: พิษณุการพิมพ์.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. 2522. รัฐศาสตร์แนวทางการศึกษาและความเป็นศาสตร์.
กรุงเทพฯ: วัชรินทร์.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. 2531. คุณภาพบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: คณะรัฐศาสตร์.
รายงานการวิจัยเสนอต่อฝ่ายวิจัย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. 2524. รัฐศาสตร์: พัฒนาการและแนวทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: ศรีอนันต์.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้วและพลศักดิ์ จิระไกรศิริ (บรรณาธิการ). 2524. วัฒนธรรมทางการเมืองไทย สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์.
- ยุค ศรีอาริยะ. 2546. ธรรมาภิบาลกับคอร์รัปชันในสังคมไทย: ในโลกาภิวัตน์กับ
Good Governance. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรทัศน์.
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. 2547. October No. 3 Political Economy International Relations.
ใน วิทยุ ไตรสุริยะธรรมา (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: Open book.
- เรื่องยศ จันทรศิริ (เรียบเรียง). 2549. สยามประเทศ: โลกาภิวัตน์ (Siam Globalization).
เรื่องยศ จันทรศิริ. 2549. เอกสารประกอบการสัมมนาของสถาบันสุวรรณภูมิอภิวัตน์: สยาม
ปะทะ โลกาภิวัตน์ เบื้องลึกแท้จริงในปมข้อขัดแย้งของประเทศไทย
(Siam vs Globalization). กรุงเทพฯ: สถาบันสุวรรณภูมิอภิวัตน์.
- เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ. 2548. หลักรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. 2525. รัฐศาสตร์ สถานภาพและพัฒนาการ: ในแนวการศึกษาการเมืองของสำนัก
พฤติกรรมศาสตร์. เอกสารวิชาการของ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ชุด:
พื้นฐานของสังคมศาสตร์ (เล่มที่ 2). หน้า 174. กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.
- ลิขิต ธีรเวคิน. รัฐศาสตร์ สถานภาพและพัฒนาการ: ในระดับการพัฒนาทางวิชาการของ
รัฐศาสตร์ในประเทศไทย. เอกสารของ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ชุด:
พื้นฐานของสังคมศาสตร์ (เล่มที่ 2). หน้า 301. กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.
- วัฒนา สุกันต์. 2548. โลกาภิวัตน์ (Globalization). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภา วิจัยแห่งชาติ สาขา
สังคมวิทยา. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

- วารุณี ณ นคร. 2550. องค์กรประชาสังคมในระดับท้องถิ่น : ศึกษากรณีชมรมรักษะกะตะกะรน. วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินิต ทรงประทุม. ไม่ระบุปี. เอกสารการสอนชุดวิชา หลักการและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์. สาขาวิชา
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สนิท สมัครการ (บรรณาธิการเอกสารวิชาการ) และสมบัติ จันทรวงศ์ (บรรณาธิการประจำฉบับ).
รัฐศาสตร์ สถานภาพและพัฒนนาการ. เอกสารของ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
ชุด : พื้นฐานของสังคมศาสตร์ (เล่มที่ 2). กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.
- สติเฟิน แอล แวสปี (เขียน) อุษณีย์ ฉัตรานนท์และคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์ (แปล). รัฐศาสตร์ 21 :
ขอบเขตและแนวทางในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา (บรรณาธิการ). 2546. คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาย ฤคภาสน์วิวัฒน์และคณะ. 2545. การเมืองไทย-การเมืองโลกในปี พ.ศ. 2544 : ในปฐมยุค
แห่งสหัสวรรษใหม่ เศรษฐกิจการเมืองโลกภายหลังการบดขยี้ 'ภูอลิบัน' โดยจักรวรรดิ
ทุนนิยม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พระนคร.
- สมบัติ จันทรวงศ์ (บรรณาธิการ). 2525. รัฐศาสตร์ : สถานภาพและพัฒนนาการ.เอกสารวิชาการของ
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ชุด : พื้นฐานของสังคมศาสตร์ (เล่มที่ 2).
กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.
- เสกสรร ประเสริฐกุล. 2545. การเมืองไทย-การเมืองโลกในปี พ.ศ. 2544 : ในการเมืองภาค
ประชาชน ปราบกฎการณ์ใหม่ของสังคมไทย. หน้า 53. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พระนคร.
- เสน่ห์ จามริก. รัฐศาสตร์ สถานภาพและพัฒนนาการ : ในรัฐศาสตร์ : ปรัชญา VS พฤติกรรมศึกษา.
เอกสารของ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ชุด : พื้นฐานของสังคมศาสตร์
(เล่มที่ 2). หน้า 278. กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.
- โสภารัตน์ จารุสมบัติ (บรรณาธิการ). 2545. การเมืองไทย-การเมืองโลกในปี พ.ศ. 2544.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พระนคร.
- สุจิต บุญบงการ. 2525. รัฐศาสตร์ สถานภาพและพัฒนนาการ : ในการพัฒนาทางการเมือง.
เอกสารวิชาการของ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ชุด : พื้นฐานของ
สังคมศาสตร์ (เล่มที่ 2). หน้า 113, วิธีการศึกษาแบบพฤติกรรมในทางรัฐศาสตร์.
หน้า 165. กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.
- สุชาย ตรีรัตน์. 2543. โลกาภิวัตน์กับปัญหาไร้รัฐร่วมศูนย์ในโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุชาย ตริรัตน์. 2541. : โลกาภิวัตน์กับปัญหารัฐธรรมนูญ. ใน ประณต นันทิยะกุล (บรรณาธิการ). รัฐศาสตร์ 50 ปี. กรุงเทพฯ: ป.สุรพิมพ์.
- สุรชาติ บำรุงสุข. 2546. ธรรมาภิบาลกับคอร์ปชั่นในสังคมไทย : ในกองทัพกับธรรมรัฐ : ข้อคิดเพื่อการบริหารของประชาสังคม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถึทรรศน์.
- สุริชัย หวันแก้ว. 2546. กระบวนการเป็นคนชายขอบ (Marginalization). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- สุริชัย หวันแก้ว. 2543. ความคับแคบของโลกาภิวัตน์ : ที่ทรรศน์สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุสรณ์ ลีมนณี. 2543. พัฒนาการของรัฐศาสตร์ไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง : การปรับทิศทาง และหลักสูตรการศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน.
- อนุสรณ์ ลีมนณี. 2548. หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อนุสรณ์ ลีมนณี. 2548. เอกสารการสอนชุดวิชา หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์ (Principle and Methods of Political Science). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2546. ธรรมาภิบาลกับคอร์ปชั่นในสังคมไทย : ในธรรมรัฐกับประชาสังคม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถึทรรศน์.

ภาษาต่างประเทศ

- Alex Callinicos. 2003. The anti-capitalism manifesto. Polity Press.
- Aurel Croissant. 2002. Von der Transition zur defekten Demokratie: demokratische Entwicklung in den Philippinen, Sudkorea und Thailand. Wiesbaden: Westdt.
- Aurel Croissant. 2006. Between consolidation and crisis: elections and democracy in five nations in Southeast Asia. Munster: Lit.
- Bernard Crick. 1959. The American Science of Politics: its origin ad conditions. Berkeley: Carlifornia University Press.
- Bertell Ollman. 1982. The left academy: Marxist scholarship on American campuses. New York: McGraw-Hill.
- Carol C. Gould. 2004. Globalizing democracy and human rights. Published by the press syndicate of the University of Cambridge. Cambridge University press. UK Printed in USA.

- Daniel W. Drezner. 2007. All politics is global. Princeton : Princeton University Press.
- Dhiwakorn Kaewmanee. 2007. The evolution of the Thai State: the political economy of formative and transformative external influences. Berlin: dissertation.de.
- David Easton. 1996. The development of political science: a comparative survey. London: Routledge.
- David Easton, John G. Gunnell and Luigi Graziano. The development of political science.
- David L. Sills. International encyclopedia of the Social Science. volume 14. The macmillan company and the free press.
- David Macey. 2000. The Penguin Dictionary of Critical Theory. London: Penguin Books.
- Doug McAdam. 1982. Political process and the development of black insurgence 1930-1970. Chicago : The University of Chicago Press.
- Edmund Ions. 1977. Against behaviouralism: a critique of behavioural science. Oxford: Blackwell.
- Fred W. Riggs. 1966. Thailand: The Modernization of Bureaucratic Polity. Honolulu: East West Center Press.
- Frank C. Darling. 1961. American Influence on the Evolution of Constitutional Government in Thailand. DC: The American University.
- Frank C. Darling. 1965. Thailand and the Unites States. Washington: Public Affair Press.
- Frank C. Darling. 1967. "America and Thailand" in Asian Survey, Vol.7, No.4. pp.213-225.
- Frank C. Darling. 1968. "Thailand: Stability and Escalation" in Asian Survey, Vol.8, No.2. pp.120-126.
- Frank C. Darling. 1969. "Thailand: De-escalation and uncertainty" in Asian Survey, Vol.9, No.2. pp.115-121.
- Frank C. Darling. 1977. "Thailand in 1976: Another defeat for constitutional democracy" in Asian Survey, Vol.17, No.2. pp.116-132.
- Jeffrey Haynes. 2005. Comparative politics in globalizing world. Cambridge: Polity Press.
- Jomo K.S. and Shyamala Nagaraj. 2001. Globalization versus development international political economy series general. Editor : Timothy M. Shaw.
- Jurgen Ruland. Southeast Asia : New research trends in political science and international relations.
(www.duei.de/dlcounter/download.php?d=/content/forumregional/pdf/soa_0604_ruland.pdf)
- Kenichi Ohmae. 1990. The borderless world : power and strategy in the interlinked economy. London : Collins.
- Kenichi Ohmae. 1995. The end of the nation state : the rise of regional economies. New York : Free Press.
- Mancur Olson. 1971. The logic of collective action : public goods and the theory of groups.

- Cambridge, Mass. : Harvard University Press.
- Mattei Dogan et.al. 1984. How to compare nations: strategies in comparative politics. Chatham, NJ : Chatham House Publ.
- Mayer N. Zald and John D. McCarthy (ed). 1979. The dynamics of social movements : Resource mobilization, social control, and tactics. Cambridge, Massachusetts : Winthrop Publishers.
- Marcus E. Ethridge and Howard Handelman. Politics in a changing world : a comparative introduction to political science 3th editon.
- Michael G. Roskin et. al. 2006. Political science an introduction. 9th ed. New Jersey: Prentice Hall.
- Michael Haralambos, Martin Holborn and Robin Heald. 2004. Sociology Themes and Perspectives. London: HarperCollins.
- Naomi Klein. 2002. No logo : No space, no choice, no jobs. New York : Picador.
- Nicos Poulantzas. 1973. Political power and social classes. London: NLB.
- Pasuk Phongpaichit. 2001. Good Governance : Thailand's experience Chualongkorn University Bangkok [http : //www.chula.ac.th](http://www.chula.ac.th).
- Peter B. Evans, Dietrich Rueschemeyer and Theda Skocpol. 1985. Bringing the State Back in. London : Cambridge Univ. Press.
- Peter Calvert. 2002. Comparative politics: an introduction. Harlow: Pearson Education.
- Robert Muscat. 1998. Thailand and the United States : Development, Security, and Foreign Aid. S.l.: s.n.
- Roger Trigg. 1985. Understanding Social Science: a philosophical introduction to the Social Science. Oxford: Blackwell.
- Rod Hague and Martin Harrop. 2001. Comparative government and politics: an introduction. Basingstoke: Palgrave.
- Samuel P Huntington. 1991. The third wave : democratization in the late twentieth century. London : University of Oklahoma Press.
- Suchit Bunbongkarn. 1996. State of the nation : Thailand. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies.
- Shively Phillips. 2003. Power and Choice an introduction to Political science. 8th ed. New York: McGraw Hill.
- Sidney Tarrow. 1995. Power in movement. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stephen L. Wasby(ed). 1972. Political Science-The Discipline and its Dimensions: An introduction. Calcutta: Scientific Book.

- Takeo Uchida (ed). 1984. Political science in Asia and the pacific : Status reports on teaching and research in ten countries. Unesco Regional Office for Education in Asia and the Pacific.
- Thomas Risse-Kappen. 1995. Bringing transnational relations back in: non-state actors, domestic structures and international institutions. Cambridge: Cambridge University Press.
- William J. Siffin. 1966. The Thai bureaucracy: Institutional Change and Development. Honolulu: East-West Center Press.
- William J. Siffin (ed). 1977. Toward the comparative study of Public Administration. Westport: Greenwood Press.
- Wolfgang Merkel. 2006. Systemtransformation. Wiesbaden: VS Verlag für Socialwissenschaften.

ภาคผนวก

ตารางแสดงเปรียบเทียบ ผลงานวิจัยของนักวิชาการรัฐศาสตร์ที่มีบทบาทสำคัญได้แก่ ลิขิต ชีรเวคิน
ช้อยอนันต์ สมุทวณิช สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว

ลิขิต ชีรเวคิน	ช้อยอนันต์ สมุทวณิช	สุจิต บุญบงการ	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว
กระทรวงศึกษาธิการ : ปัญหาและการปฏิรูป,2532	14 ตุลา คณะราษฎรกับกบฏ บวรเดช,2517	ศาลรัฐธรรมนูญกับ การพัฒนา ประชาธิปไตยใน ระบบนิติรัฐ,2547	กระบวนการ เปลี่ยนแปลงให้เป็น สมัยใหม่ ทางการเมือง ของญี่ปุ่น,2524
การกระจายอำนาจและการ มีส่วนร่วมในการพัฒนา ชนบท,2527	100 ปี แห่งการปฏิรูประบบ ราชการ : วิวัฒนาการของ อำนาจรัฐและอำนาจ การเมือง,2541	การใช้งบประมาณใน การรณรงค์หาเสียง และการเลือกตั้ง,2528	การจัดตั้งศูนย์วิจัย ข้อมูลการเมืองไทย : รายงานการวิจัย,2541
การนำนโยบายไปปฏิบัติ: นโยบายไทยช่วยไทย,2540	Good governance กับการ ปฏิรูปการศึกษา-การปฏิรูป การเมือง,2541	การพัฒนาทาง การเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ทหาร สถาบันทาง การเมือง และการมี ส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชน,2542	การเมืองของเด็ก : กระบวนการสังคม ประกิตทางการเมือง ,2526
การพัฒนาการเมืองไทย ,2519	Portfolio government และ multiple legislative processes : ข้อเสนอในการ ออกแบบระบบการเมือง และการบริหารใหม่,2542	การเมืองท้องถิ่นของ อบต. และอบจ. : รายงานการวิจัย,2541	การเมืองท้องถิ่นของ อบต. และอบจ. : รายงานการวิจัย,2541,
การพัฒนาของประเทศ ญี่ปุ่น:การศึกษา วิจัยและ การถ่ายทอด,2529	กลไกรัฐสภา,2518	การเมืองและการ ปกครองของอังกฤษ ,2523	การวิจัยเชิงคุณภาพ : คุณลักษณะและแนว ทฤษฎี,2530
การเมืองการปกครองของ ไทย,2549	กระบวนการทัศน์ใหม่ใน การศึกษารัฐ-สังคม ; สยาม ท่ามกลางกระแส โลกาภิวัตน์ ; เมืองไทยใน สิบปีหน้า,2538	กำลังทางอากาศกับ ความมั่นคง, 2540	การสุ่มตัวอย่างสำหรับ การวิจัยแบบสำรวจ ,2529

ลิขิต ชีรเวทิน	ชัยอนันต์ สมุทวณิช	สุจิต บุญบงการ	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว
การเมืองไทยยุคใหม่,2527	การจัดการการพัฒนาระบบราชการเพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศ อย่างเป็นองค์รวม,2548	การเมืองเปรียบเทียบ ปัญหาและ แนวความคิด,2520	การให้เงินอุดหนุน พรรคการเมือง : รายงานการวิจัย,2536
ขอบเขตของเสรีภาพทางวิชาการ,2541	เอกสารประกอบการอบรม ... หน่วยการเรียนรู้ที่ 1, 16 มกราคม-8 มีนาคม, 2539	จิมมี คาร์เตอร์ ,2520	ข่าวสารการเมืองของคนไทย,2526
ข้อมูลประวัติศาสตร์: มิติเสริมในการวิเคราะห์การเมืองไทย ปัจจุบัน,2527	เอกสารประกอบการอบรม ... หน่วยการเรียนรู้ที่ 1, 16 มกราคม-8 มีนาคม, 2539	ยุโรปกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : โอกาส ความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลง, 2540	ข่าวสารการเมืองของคนไทย : รายงานการวิจัย,2525
คนไทยในอุดมคติ,2548	การบริหารมหาวิทยาลัยในประเทศไทย,2531	การอภิปรายเรื่อง "บทวิเคราะห์เชิงวิชาการต่อภาวะวิกฤตผู้นำ : ปัญหาและทางออก", 2549	ข่าวสารการเมืองไทย : ความสำนึกและอุดมการณ์ ,2547
ความรับผิดชอบทางการเมือง,2543	การบริหารองค์กรและเครือข่ายโดยมีอาชีพแบบ CEO กับการพัฒนาสุขภาพ ,2547	บนเส้นทางปฏิรูปทางการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดิน ,2545	คณะกรรมการการเลือกตั้ง : รายงานการวิจัย,2539
ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ,2521	การปฏิรูปทางการเมือง ,2538	บทบาทของสภานิติบัญญัติ,2526	คุณภาพบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : คณะรัฐศาสตร์,2531
ชนชั้นนำทางการเมืองไทยกับกระบวนการกำหนดนโยบายแห่งรัฐ,2547	การปฏิรูปรัฐสภา : ข้อเสนอเบื้องต้นในการปรับปรุงรัฐสภาไทย,2517	ทหารไทย,2529	ชาวกัมพูชาอพยพกับบูรณาการของชาติ ,2524

ลิขิต ชีรเวทิน	ชัยอนันต์ สมุทวณิช	สุจิต บุญบงการ	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว
ชาตินิยมในหมู่เกษตรกร และผู้ใช้แรงงานไทย : การ ศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบ ,2529	การปฏิวัติหลักสูตร การศึกษาไทย : จากแห่ง หลักสูตรสู่มณฑลของการ เรียนรู้รอบอย่างมีบูรณาการ ,2541	เทคโนโลยีและสื่อสาร การศึกษาไทยใน กระแสโลกาภิวัตน์ ,2537	เจตนารมณ์ รัฐธรรมนูญว่าด้วยการ เลือกตั้งกับการปฏิบัติ ตามเจตนารมณ์ : รายงานการวิจัย,2544
ทฤษฎีพัฒนาการเมือง:การ สำรวจข้อดีข้อเสียและการ เสนอแนวทฤษฎีใหม่,2526	การปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม,2531	รายงานการศึกษาภาวะ เศรษฐกิจการ เมืองไทย-ญี่ปุ่น,2539	ฐานข้อมูลสาร บบกฎหมาย รัฐธรรมนูญไทยและ ข้อบังคับการประชุม : รายงานการวิจัย,2540
แนวปฏิบัติตนของ ข้าราชการ ในยุคสมัยแห่ง การปรับปรุงบริการภาครัฐ เพื่อประชาชน,2539	การเปลี่ยนแปลงกับความรู้ ในยุคโลกาภิวัตน์,2537	บทบาทของทหารใน การพัฒนาทาง การเมือง,2529	ดัชนีคอร์รัปชันของ ไทย : การสร้างและ การตรวจสอบความ เชื่อถือได้,2543
ปฏิกิริยาสิทธิเสรีภาพของ ประเทศไทย,2550	การเปลี่ยนแปลงของโลก และสังคม และผลกระทบ ต่อระบบบริหารบ้านเมือง ในศตวรรษหน้า,2542	ประชาธิปไตยกับ การเมือง เอกสาร ประกอบการบรรยาย 7-24 เมษายน,2540	ทิศทางของรัฐศาสตร์ ไทย, 2528
ปฏิรูปการเมืองตอนเจาะลึก มาตรา 211 คู่แผนพัฒนา การเมือง,2539	การพัฒนาสมรรถนะของ องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ,2529	ปาฐกถาพิเศษ ศาสตราจารย์ ดร.เกษม สุวรรณกุล	บทบาทการปฏิบัติ หน้าที่ของ คณะกรรมการการ เลือกตั้งพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้งและ ประชาชนในการ เลือกตั้งระบบใหม่ตาม เจตนารมณ์ รัฐธรรมนูญ,2546
ประชาธิปไตยครึ่งใบ:การ เมืองไทยในระยะหัวเลี้ยว หัวต่อ,2533	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในภาคเกษตร : สรุปผลการ สัมมนา วันที่ 24 พฤษภาคม 2539	พฤติกรรมการณ์ ลงคะแนนเสียง เลือกตั้งของคนไทย ,2527	บทบาทของพรรคการเมือง ไทยในการจัดตั้ง รัฐบาลผสม,2541

ลิขิต ธีรเวคิน	ชัยอนันต์ สมุทวณิช	สุจิต บุญบงการ	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว
ประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองไทย,2546	การพัฒนาองค์กรของฝ่ายนิติบัญญัติ,2516	พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของคนไทย : ศึกษาจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2522 : รายงานการวิจัย,2525	บทบาทการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และประชาชนในการเลือกตั้งระบบใหม่ตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ : รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ,2547
ปรัชญาและแนวการศึกษาของสำนักพฤติกรรมศาสตร์ , 2529	การเมือง,2523	มนุษย์กับสังคม,2521	การติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ : บทสรุปสำหรับผู้บริหาร,2547
พรรคการเมืองและการพัฒนาการเมืองไทย,2526	การเมือง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย 2411-2475,2523	ระบบการเมืองอเมริกา ,2513	แบบแผนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของชาวกรุงเทพมหานคร,2529
สังคมศาสตร์กับชีวิตที่พอเพียง:ปัจจุบัน-อนาคต ,2543	การเมือง-การปกครองไทยสมัยใหม่ : รวมงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์,2522	รักเมืองไทย : ภาคประวัติศาสตร์และการเมือง,2519	แบบแผนของทัศนคติความเชื่อ และพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของชาวกรุงเทพมหานคร : การศึกษาเพื่อสร้างฐานข้อมูลและข้อสรุปทั่วไป : รายงานผลการวิจัย,2536

ลิขิต ชีรเวทิน	ชัยอนันต์ สมุทวณิช	สุจิต บุญบงการ	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว
ฟันเฟืองหลักของสังคมและองค์กร,2543	การเมืองกับการบริหาร,2523	รัฐศาสตร์ 50 ปี ,2541	ปัญหาและแนวทางปรับปรุงประสิทธิภาพของการบริหารเทศบาลไทย,2529
ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การปฏิรูปทางการเมืองและการปฏิรูปวัฒนธรรมและการศึกษา,2540	การเมืองคืออะไร? (จุดสาร) ,ไม่ระบุปีพ.ศ.	เอกสารการสอนชุดวิชา 12406 ไทยกับการปรับประเทศไทยให้ทันสมัย,2534	ปัญญาชนสตรี : ศึกษาทัศนคติทางการเมืองและสังคมของอาจารย์สตรี แห่งจุฬามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาเขตประสานมิตร) และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,2527
มนุษย์คือผู้สร้าง,2543	การเมืองเปรียบเทียบ : ทฤษฎีและแนวความคิด,2526	เอกสารการสอนชุดวิชา 82422 มหาอำนาจกับการเมืองโลก,2531	ปัญหาสำคัญของชาติทางด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ กับแนวทางวิจัย,2535
รวมบทความ ความคิดเสรี,2529	การเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา,2541	นโยบายความมั่นคงและปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ: มุมมองไทย ยุโรป และนานาชาติ,2543	พฤติกรรมการเมือง : ขอบข่ายทางทฤษฎี,2532
รักเมืองไทย:ภาคประวัติศาสตร์และการเมือง,2519	การเลือกตั้ง พรรคการเมือง รัฐสภาและคณะทหาร,2524	เอกสารการสอนชุดวิชา 12301 วิวัฒนาการการเมืองไทย,2532	พฤติกรรมการเมือง : ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย,2527
วัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลารัฐธรรมนูญทางการเมือง,2529	การวิเคราะห์ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2518,2520	เอกสารการสอนชุดวิชา 80203 ปัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย,2532	รัฐบาลผสม,2544

ลิขิต วีรเวทิน	ชยอนันต์ สมุทวณิช	สุจิต บุญบงการ	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว
<p>วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย,2546</p>	<p>กึ่งศตวรรษของการเมืองไทย</p>	<p>เอกสารการสอนชุดวิชา 80309 ปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน,2532</p>	<p>พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร : ศึกษาจากกรณีการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างของจังหวัดบุรีรัมย์ : รายงานการวิจัย ประเมินผล,2527</p>
<p>สังคมและการเปลี่ยนแปลง,2529</p>	<p>ข้อมูลพื้นฐานกึ่งศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย,2535</p>	<p>เอกสารการสอนชุดวิชา 82319 ระบบการเมืองเปรียบเทียบ,2528</p>	<p>พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร : ศึกษาจากกรณีการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างของจังหวัดมุกดาหาร : รายงานการวิจัย ประเมินผล,2527</p>
<p>เอกสารประกอบการสอนวิชา รศ 742 การบริหารโครงการ,2538</p>	<p>ข้อเสนอยุทธศาสตร์แก้วิกฤตชาติ,2543</p>		<p>พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของชาวกรุงเทพมหานครวันที่ 22 มีนาคม 2535 : รายงานผลการวิจัย,2536</p>

ลิขิต ชีรเวทิน	ชัยอนันต์ สมุทวณิช	สุจิต บุญบงการ	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว
วัฒนธรรมและพฤติกรรม ทางการเมืองที่ไม่พึง ประสงค์,2543	ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับทหาร และการดำรงตำแหน่งทาง การเมืองในรัฐสภา (2515- 2521) : รายงานการวิจัยใน โครงการข้อมูลพื้นฐาน ,2521		พฤติกรรมการณ์ ลงคะแนนเสียง เลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร เขต 3 จังหวัด ขอนแก่น 18 เมษายน 2526 ,2527
	คณะกรรมการรัฐมนตรี ฝ่ายเศรษฐกิจ : รายงาน ผลการวิจัย,2532		พฤติกรรมการณ์เลือกตั้ง ของคนไทย : ศึกษา จากการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร 2522 : รายงาน การวิจัย,2525
	ความคิดทางการเมืองการ ปกครองไทยโบราณ,25--		รัฐศาสตร์ : ขอบข่าย สถานภาพ และ การศึกษาวิจัย,2526
	ความคิดทางการเมืองไทย ,2523		รัฐศาสตร์ : แนวทาง ศึกษาและความเป็น ศาสตร์,2521
	ความคิดอิสระ รวม บทความทางการเมือง ระหว่างปี,2511 - 2516,2517		รัฐศาสตร์ : พัฒนาการ และแนวทางการศึกษา ,2524
	คอร์รัปชัน,2531		รัฐศาสตร์เชิงประจักษ์ ,2531
	คู่มือการเรียนการสอน พลเมือง-พลโลก : การบูร ณาการ การเรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง ตาม แนวทางรัฐธรรมนูญและ พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ,2545		รายงานผลการวิจัยเพื่อ การจัดทำแผนปฏิบัติ การ แผนพัฒนา การเมือง,2537

ลิขิต วีรเวทิน	ชยอนันต์ สมุทวณิช	สุจิต บุญบงการ	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว
	ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่าย นิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร ของไทย ศึกษาเฉพาะกรณี สภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2512 : รายงานการวิจัย ,2520		รายงาน การเข้าร่วม ประชุมวิชาการ รัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์ ณ กรุงซานฟรานซิสโก ประเทศสหรัฐอเมริกา วันที่ 29 สิงหาคม 2544-3 กันยายน 2544,2544
	ใครกำหนดนโยบาย เศรษฐกิจไทย? : เอกสาร ประกอบการสัมมนาทาง วิชาการ ครั้งที่ 11 ณ หอ ศิลปวัฒนธรรม (หอประชุม เล็ก) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 15-16 ก.พ. 2531,2531		รู้ทันข่าว ทำไมต้องตั้ง บ่อนคาสีโน,2545
	งบประมาณจังหวัด,2537		วัฒนธรรมทางการ เมืองไทย,2524
	จากป่าสู่เมือง : การศึกษา การเปลี่ยนแปลง ใน อุดมการณ์ของนักศึกษาไทย จากปี 2519,2529		วิทยาการแสวงหา ความรู้กับการศึกษา รัฐศาสตร์,2527
	จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด : แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐ และสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ,2544		ศาสตร์แห่งการวิจัย ทางการเมืองและ สังคม,2545

ลิขิต ชีรเวทิน	ชัยอนันต์ สมุทวณิช	สุจิต บุญบงการ	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว
	ชีวิตที่เลือกได้,2541		สารานุกรม รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวด ทั่วไป เรื่อง การปฏิรูป ราชการตาม รัฐธรรมนูญ,2544
	จุดจบโลกาภิวัตน์?,2545		หนังสือเรียนสังคม ศึกษา รายวิชา ส051 : มนุษย์กับสังคม ระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย ,2540
	ไต่ท่านปรีดี,2517		ออมบุคส์แมน : การศึกษาความเป็นไป ได้ในการจัดตั้ง ผู้ตรวจ ราชการแผ่นดินของ รัฐสภาในประเทศไทย ,2533
	ไตรลักษณ์รัฐกับการ เมืองไทย = Three- dimensional state and Thai politics,2540		องค์ความรู้ว่าด้วยการ ทฤษฎีและประพจน์ ชอบในวงราชการไทย ,2539
	ทฤษฎีระบบการเมืองไทย : กรอบการวิเคราะห์ไตร ลักษณ์รัฐ,2530		อีสาน : เนื่องใน โอกาสครบรอบ 55 ปี ของสมาคมชาวอีสาน ,2534
	ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ ทางความคิด,2541		อุดมการณ์ทาง การเมืองของ ส.ส. ไทย : รายงานการวิจัย,2530

ลิขิต ชีรเวทิน	ชัยอนันต์ สมุทวณิช	สุจิต บุญบงการ	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว
	ทหารไทย,2529		เอกสารการสอนชุด วิชา 80203 ปัญหา พัฒนาการทางการ เมืองไทย,2532
	เทศบาลในบริบท : การ กระจายอำนาจแห่งยุคสมัย ,2538		เอกสารการสอนชุด วิชา 81311 หลักและ วิธีการศึกษาทาง รัฐศาสตร์,2531
	เทียนวรรณและ ก.ศ.ร. กุหลาบ,2524		เอกสารการสอนชุด วิชา 81313 หลักและ วิธีวิเคราะห์ทาง การเมืองสมัยใหม่ ,2529
	ธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม ของประชาชนและ กระบวนการทางด้าน สิ่งแวดล้อม,2544		
	นักคิดคนสำคัญของโลก : สำหรับเยาวชนและผู้เริ่ม สนใจปรัชญาการเมือง,2549		
	แนวคิดและมาตรการในการ เสริมสร้างบทบาทของกลุ่ม ในระบอบการปกครอง แบบประชาธิปไตย,2525		
	ปฏิรูประบอบราชการ,2545		
	ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมือง ไทย,2523		
	ประชาธิปไตยกับอนาคต การเมืองไทย,2538		
	ประชาธิปไตยกับการ		

	เปลี่ยนแปลง,2547		
	ปัญหาการแก้ไข รัฐธรรมนูญและ ประชาธิปไตย,2526		
	ปัญหาการพัฒนาทางการ เมืองไทย,2536		
	ปัญหาหลักของระบบ ราชการไทยและแนว ทางแก้ไข,2527		
	ปาฐกถาเรื่อง ระบบการ เมืองไทย : กรอบการ วิเคราะห์ไตรลักษณ์รัฐ ,2530		
	แผนพัฒนาการเมืองฉบับ แรกของไทย : คำกราบ บังคมทูลของเจ้านายและ ข้าราชการให้เปลี่ยนแปลง การปกครอง ร.ศ.103,2513		
	แผนพัฒนาการเมืองฉบับ แรกของไทย : คำกราบ บังคมทูลความเห็นจัดการ เปลี่ยนแปลงราชการ แผ่นดิน ร.ศ 103,2538		
	ผ่าทางตันการเมืองไทย ,2538		
	สังคมไทยในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว : เอกสาร ประกอบการประชุมทาง วิชาการเนื่องในวโรกาส 100 ปี พระราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า		

	เจ้าอยู่หัว วันที่ 7-9 กุมภาพันธ์ 2537 ณ ห้อง ประชุม		
	สารนิเทศ จุฬาฯ,2537		
	พาราสาวัดดี : รวมบท วิจารณ์สังคม-การเมืองไทย ,2516		
	เพลิน,2541		
	เพลินเพื่อรู้,2542		
	เพื่อประชาธิปไตย,2530		
	พิลึกส์กับการเมืองสู่ทฤษฎี ทั่วไปทางการเมือง,2537		
	ภูมิหลังและข้อมูลบาง ประการเกี่ยวกับสมาชิกสภา ประเภทแต่งตั้ง ที่เป็นทหาร ในสภาพปฏิรูปการปกครอง แผ่นดิน 2519 สภานิติ บัญญัติแห่งชาติ 2520 และ วุฒิสภา 2522,2525		
	ภาษากับการเมือง,2526		
	มัชฌิมทฤษฎี,2538		
	ยังเดิร์กกับทหาร ประชาธิปไตย : การ วิเคราะห์บทบาททหารใน การเมืองไทย,2525		
	ระบบการบริหารจัดการเพื่อ การจัดสรรทรัพยากร สำหรับการศึกษาขั้น พื้นฐาน 12 ปี ที่สอดคล้องกับ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : รายงานการวิจัย		

	,2543		
	รัฐ,2541		
	รัฐกับสังคม : ไตรลักษณ์รัฐ ไทยในพหุสังคมสยาม,2533		
	รัฐธรรมนูญ,2521		
	รัฐธรรมนูญสำหรับ ชาวบ้าน,2516		
	รายงานการวิจัย ประกอบการร่าง พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.... ประเด็น ทรัพยากรเพื่อการศึกษา ,2541		
	ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พระปกเกล้าฯ,25--		
	โลกานวัตกรรมกับอนาคตของ ประเทศไทย,2537		
	วัฒนธรรมกับการสร้าง สังคมการเมือง ประชาธิปไตย,2537		
	วัฒนธรรมคือทุน,2540		
	การวิจัยสถาบันเพื่อการ ประกันคุณภาพการศึกษา ,2546		
	วิชาลัทธิการเมือง ศ. 033,2519		
	วิสัยทัศน์ไทยในสังคมโลก ,2543		
	ศักดิ์นาถกับพัฒนาการของ สังคมไทย,2519		
	สยามสู่ศตวรรษที่ 21,2537		

	สรณิพนธ์ของเทียนวรรณ ,2517		
	สัตว์การเมือง,2514		
	สัตว์การเมืองยุคโลกานุวัตร ,2538		
	สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี : รายงาน ผลการวิจัย,2532		
	สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง : ความมั่นคงของรัฐกับความ ไม่มั่นคงของราษฎร,2546		
	เสียงจากเจ้าของประเทศ ,2528		
	หมู่บ้าน ราชการ และการ พัฒนา,25--		
	อนาคตการเมืองกับอนาคต บัณฑิตรัฐศาสตร์,2545		
	อนาคตการเมืองไทย,2538		
	อนาคตที่ไต่ล่าประเทศไทย : แนวโน้มของโลก สังคม เศรษฐกิจ การเมือง กับ อนาคตของวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี,2547		
	อยู่เมืองสลัว,2531		
	อุดมการณ์ทางการเมือง ,2523		
	เอกสารการเมืองการ ปกครองไทย (พ.ศ. 2417- 2477) ,2532		
	เอกสารการสอนชุดวิชา 12302 เศรษฐกิจไทย,2533		

	เอกสารการสอนชุดวิชา 33201 การบริหารราชการ ไทย,2535		
	เอกสารการสอนชุดวิชา 33422 การบริหารการ พัฒนาชนบท,2531		
	เอกสารการสอนชุดวิชา 80309 ปัญหาการเมืองไทย ปัจจุบัน,2532		
	เอกสารการสอนชุดวิชา 82425 ลัทธิการเมืองและ ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ,2532		

ประวัติผู้วิจัย

- อ.ดร.ทิวากร แก้วมณี** อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ปริญญาเอก Dr. phil. (Political Economy and Political Science)
University of Freiburg, Germany
- ปริญญาโท ร.ม. (การเมืองการปกครอง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ปริญญาตรี ร.บ.เกียรตินิยมอันดับหนึ่งเหรียญทอง (การปกครอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อ.วัชรพล พุทธรักษา** อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ปริญญาโท ร.ม. (การปกครอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปริญญาตรี ศศ.บ. (รัฐศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี